

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-1

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - I

NEED AND NATURE OF VARIOUS
DISABILITIES AND INTRODUCTION

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer both sections in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) What is meant by Hearing Impairment ? Explain role of Special Educator in the Education of Hearing Impaired Children. [12]

OR

Q.1) Describe various types and causes of Hearing Loss. [12]

Q.2) Define Blindness. Explain causes and preventive measures for Blindness. [12]

OR

Q.2) Explain various types of Blindness. Describe Educational Aids available for Blind Individuals. [12]

Q.3) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Importance of Early Identification and Intervention for Hearing Impaired Children.
- (b) Difference between Mental Retardation and Mental Illness.
- (c) Educational Classification of Mental Retardation
- (d) Barrier Free Environment for Hearing Impaired Children
- (e) Importance of Special Education
- (f) Causes of Mental Retardation

[4000]-1

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Describe different types and characteristics of Learning Disability. [12]

OR

Q.4) Define Learning Disability. How will you plan various educational activities for the student having Learning Disability ? [12]

Q.5) Describe various causes and preventive measures for Cerebral Palsy. [12]

OR

Q.5) Define Locomotor Disability. Explain different types of Locomotor Disability. [12]

Q.6) Write short notes : (**Any Four**) [16]

- (a) Characteristics of Autism
- (b) Educational Programmes for Deaf-Blind Children
- (c) Types of Deaf-Mentally Retarded Children
- (d) Epilepsy
- (e) Hyperactivity
- (f) Causes of Multiple Handicap

[4000]-1/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-1

मराठी रूपांतर

सामायिक पेपर - १

अपंग, अपंगत्वाचे प्रकार आणि अपंगत्वानुसार विशेष गरजा

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) कर्णबधिरत्व म्हणजे काय ? कर्णबधिरांच्या शिक्षणामध्ये विशेष शिक्षकाची भूमिका सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.1) श्रवणदोषाचे प्रकार व कारणे सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.2) अंधत्वाची व्याख्या लिहा. अंधत्वाची विविध कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) अंधत्वाचे प्रकार लिहा. अंध व्यक्तिसाठी उपलब्ध असलेली शैक्षणिक साधने सविस्तरपणे लिहा. [12]

[4000]-1

3

P.T.O.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) कर्णबधिर मुलांसाठी लवकर हस्तक्षेप व निदानाचे महत्त्व
- (ब) मतिमंदत्व व मानसिक आजार यातील फरक
- (क) मतिमंदत्वाचे शैक्षणिक दृष्टीने केलेले वर्गीकरण
- (ड) कर्णबधिर मुलांसाठी अडथळाविरहीत वातावरण
- (इ) विशेष शिक्षणाचे महत्त्व
- (फ) मतिमंदत्वाची कारणे

विभाग - २

प्र.4) अध्ययन अक्षमतेचे विविध प्रकार व त्याचे गुणधर्म सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.4) अध्ययन अक्षमतेची व्याख्या लिहा. अध्ययन अक्षमता असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनासाठी तुम्ही कोणत्या शैक्षणिक उपक्रमाचे आयोजन कराल ? [12]

प्र.5) मस्तिष्क दोषाची (Cerebral Palsy) विविध कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.5) चलन-वलन अपंगत्वाची व्याख्या लिहा. चलन-वलन अपंगत्वाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) स्वमग्नतेची लक्षणे
- (ब) कर्णबधिर - अंध मुलांचे शैक्षणिक कार्यक्रम
- (क) कर्णबधिर - मतिमंद मुलांचे प्रकार
- (ड) एपिलेप्सी (Epilepsy)
- (इ) अतिचंचलता
- (फ) बहुविकलांगतेची कारणे

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-11

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - I

**NATURE AND NEED OF VARIOUS DISABILITIES - AN INTRODUCTION
(2010 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer **both** sections in separate **answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) What is Blindness ? Explain concessions and provisions available for the person with Visually Impaired. **[12]**

OR

Q.1) Describe different causes and preventive measures for Blindness. **[12]**

Q.2) Explain effect of Hearing Loss on overall development of Child. **[12]**

OR

Q.2) Describe different types and causes of Hearing Loss. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Types of Cerebral Palsy
- (b) Barrier free environment for Locomotor Disability
- (c) Educational Aids for Children with Hearing Impairment
- (d) Incidence and Prevalence of Blindness in India
- (e) Causes of Locomotor Disability
- (f) Educational Programmes available for Children with Cerebral Palsy

[4000]-11

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Distinguish between Mental Retardation and Mental Illness and state preventive measures for Mental Retardation. [12]

OR

Q.4) Describe Educational Classifications and Educational Programmes of Mental Retardation. [12]

Q.5) What is meant by Autism ? State characteristics of Autism. [12]

OR

Q.5) Define Multiple Handicap. Explain different types and educational objectives for Deaf-blind Children. [12]

Q.6) Write short notes : **(Any Four)** [16]

- (a) Concept of Learning Disability
  - (b) Hyperactivity
  - (c) Educational Programmes for Dyscalculia
  - (d) Role of Special Educators in Early Identification and Intervention of Learning Disability.
  - (e) Expressive Speech Disorders
  - (f) Epilepsy
-

[4000]-11/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-11

मराठी रूपांतर

सामायिक पेपर - १

अपंग, अपंगत्वाचे प्रकार आणि अपंगत्वानुसार विशेष गरजा

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) अंधत्व म्हणजे काय ? दृष्टी कमतरता असलेल्या व्यक्तीसाठी उपलब्ध असलेल्या विविध सोयी व सुविधा स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) अंधत्वाची विविध कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.2) श्रवणदोषाचा मुलाच्या सर्वांगीण विकासावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) श्रवणदोषाचे विविध प्रकार व कारणे सविस्तरपणे लिहा. [12]

[4000]-11

3

P.T.O.

- प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]
- (अ) मस्तिष्क दोषाचे प्रकार
(ब) चलन-वलन अपंगासाठी अडथळ विरहीत वातावरण
(क) कर्णबधिर मुलांसाठी शैक्षणिक साधने
(ड) भारतातील अंधत्वाचे प्रमाण व व्याप्ती
(इ) चलन-वलन अपंगत्वाची कारणे
(फ) मस्तिष्क दोष असलेल्या मुलांसाठी शैक्षणिक कार्यक्रम

विभाग - २

- प्र.4) मतिमंदत्व व मानसिक आजार यातील फरक लिहा व मतिमंदत्वासाठी असणाऱ्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना लिहा. [12]

किंवा

- प्र.4) मतिमंद प्रवर्गाचे शैक्षणिक दृष्टीने केलेले वर्गीकरण व शैक्षणिक कार्यक्रम सविस्तरपणे लिहा. [12]
- प्र.5) स्वमग्नता म्हणजे काय ? स्वमग्नतेची गुणवैशिष्ट्ये सविस्तर लिहा. [12]

किंवा

- प्र.5) बहुविकलांगत्वाची व्याख्या लिहा. कर्णबधिर - अंध मुलांचे प्रकार व शिक्षणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा. [12]
- प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]
- (अ) अध्ययन अक्षमतेची संकल्पना
(ब) अतिचंचलता
(क) विशिष्ट अंकगणित दोषासाठी शैक्षणिक कार्यक्रम
(ड) अध्ययन अक्षमतेची लवकर हस्तक्षेप व निदानामध्ये विशेष शिक्षकाची भूमिका
(इ) भाषेतील अभिव्यक्ती दोष
(फ) एपिलेप्सी (Epilepsy)

Total No. of Questions : 10]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-111

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Compulsory) Examination - 2011

PAPER - I

**INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY AND
HEALTH, PHYSICAL EDUCATION AND YOGA**

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.*
- (2) Use separate answer-books for each section.*
- (3) Figures to the right indicate full marks.*
- (4) No supplements will be provided.*

SECTION - I

Q.1) Answer in one sentence each : [05]

- (a) What is Website ?
- (b) Write use of RAM.
- (c) Write meaning of CPU.
- (d) What is the use of Scanner ?
- (e) What is LAN ?

Q.2) Fill in the blanks : [05]

- (a) w.w.w. means _____.
- (b) UPS means _____.
- (c) To draw Graphs and for Mathematical Calculations, we use _____ Program.
- (d) EDUSAT is _____.
- (e) ROM means _____.

[4000]-111

1

P.T.O.

Q.3) Answer the following : **(Any Four) (Word limit : 75 words each) [16]**

- (a) Explain Uses of Mouse as an Input Device.
- (b) Write importance of ICT in Evaluation.
- (c) Write importance of Net-safety.
- (d) Write difference between Hardware and Software.
- (e) Write Uses of Search Engine.

Q.4) Answer the following : **(Any One) (Word limit : 200 words) [12]**

- (a) What is Internet ? Write Uses of Internet in Education Field.
- (b) What is ICT ? Write importance of ICT in Education Field.

Q.5) Answer the following : **(Any One) (Word limit : 200 words) [12]**

- (a) What is Power Point ? What are the facilities in Power Point ? Write educational importance of Power Point with suitable example.
- (b) What is Virus ? What are the types of Viruses ? How will you manage your Computer from Viruses ?

SECTION - II

Q.6) Fill in the blanks : **[05]**

- (a) Eighth (8th) Limb of Ashtanga Yoga is _____.
[Asana, Dhyana, Samadhi]
- (b) _____ is the objective of Physical Education.
[Fitness Development, Alround Development, Model Development]
- (c) _____ is the sum of those experiences which come to the individual through movement.
[Physical Education, Health Education, Sports Education]

(d) Static Strength and _____ Strength are the two types of Strengths.

[Muscle, Heart, Dynamic]

(e) Sit and Reach Test measures _____.

[Flexibility, Agility, Speed]

Q.7) Match the following :

[05]

List 'A'

List 'B'

(a) Speed

(i) Standing Broad Jump

(b) Agility

(ii) Push-up

(c) Power

(iii) 50m. Dash

(d) Muscular Strength

(iv) BMI

(e) Body Composition

(v) 4 × 10m. Shuttle Run

Q.8) Write short notes : (Any Four) (Word limit : 75 words each) [16]

(a) Factors affecting Physical Fitness

(b) Importance of Fitness Education

(c) Mis-concepts of Yoga

(d) Pranayam

(e) Importance of Shudhikriya

(f) Factors affecting Health

Q.9) Explain in brief : (Any One) (Word limit : 200 words) [12]

(a) What is Obesity ? How would you manage Obesity ?

(b) Define Physical Education. Explain Objectives of Physical Education.

[4000]-111

3

P.T.O.

Q.10) Explain in brief : (Any One) (Word limit : 200 words) [12]

- (a) What is Physical Fitness ? Explain types and various factors of Physical Fitness.
  - (b) Define 'Yoga'. Explain in detail the types of Yoga.
-

[4000]-111/4

Total No. of Questions : 10]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-111

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरावी.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) एका वाक्यात उत्तरे लिहा :

[05]

- (अ) वेबसाइट म्हणजे काय ?
- (ब) RAMचा उपयोग सांगा.
- (क) CPUचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (ड) Scanner (स्कॅनर)चा उपयोग लिहा.
- (इ) लॅन (LAN) म्हणजे काय ?

[4000]-111

5

P.T.O.

प्र.2) रिकाम्या जागा भरा :

[05]

- (अ) w.w.w. म्हणजे _____ होय.
(ब) यू.पी.एस. (UPS) म्हणजे _____ होय.
(क) आलेख व गणितीय क्रिया करण्यासाठी आपण _____ प्रोग्रॅम वापरतो.
(ड) एज्युसॅट (EDUSAT) म्हणजे _____ आहे.
(इ) ROM (रॉम) म्हणजे _____ होय.

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) (शब्दमर्यादा : प्रत्येकी ७५ शब्दांत) [16]

- (अ) माऊस या इन्पूट डिव्हाइसेसचे उपयोग लिहा.
(ब) ICT (माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान)चे मूल्यमापनासाठीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(क) नेट-सॅफ्टीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ड) हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर यातील फरक लिहा.
(इ) सर्च इंजिनचे उपयोग लिहा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा : (कोणतेही एक) (शब्दमर्यादा : २०० शब्द) [12]

- (अ) इंटरनेट म्हणजे काय ? शिक्षणक्षेत्रातील इंटरनेटचे उपयोग लिहा.
(ब) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान म्हणजे काय ? माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे शिक्षणक्षेत्रातील महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.5) थोडक्यात लिहा : (कोणतेही एक) (शब्दमर्यादा : २०० शब्द) [12]

- (अ) पॉवर पॉइंट म्हणजे काय ? पॉवर पॉइंटमधील सुविधा कोणत्या ? पॉवर पॉइंटचे शैक्षणिक महत्त्व योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.
(ब) व्हायरस म्हणजे काय ? व्हायरसचे प्रकार कोणते ? आपल्या संगणकाचे व्हायरसपासून संरक्षण करण्यासाठी कसे व्यवस्थापन कराल ?

विभाग - २

प्र.6) रिकाम्या जागा भरा :

[05]

(अ) अष्टांग योगचे आठवे अंग _____ आहे.

[आसन, ध्यान, समाधी]

(ब) _____ हे शारीरिक शिक्षणाचे उद्दिष्ट आहे.

[सुदृढता विकास, सर्वांगीण विकास, मानसिक विकास]

(क) विविध हालचालीतून व्यक्तीला प्राप्त होणाऱ्या अनुभवांचे संघटन म्हणजे _____ होय.

[शारीरिक शिक्षण, आरोग्य शिक्षण, क्रीडा शिक्षण]

(ड) स्थिर ताकद आणि _____ ताकद हे ताकदीचे दोन प्रकार आहेत.

[स्नायू, हृदय, गतियुक्त]

(इ) सिट आणि रीच कसोटी _____ मोजते.

[लवचिकता, दिशाभिमुखता, वेग]

प्र.7) जोड्या जुळवा :

[05]

‘अ’

‘ब’

(अ) वेग

(i) उभ्या-उभ्या लांब उडी

(ब) दिशाभिमुखता

(ii) पूश-अप्स

(क) शक्ती

(iii) ५० मीटर डॅश

(ड) स्नायू ताकद

(iv) बी.एम.आय.

(इ) शरीर घटक रचना

(v) 4 × 10 मीटर शटल रन

प्र.8) थोडक्यात लिहा : (कोणतेही चार) (शब्दमर्यादा : प्रत्येकी ७५ शब्दांत) [16]

- (अ) शारीरिक सुदृढतेवर परिणाम करणारे घटक
- (ब) सुदृढता शिक्षणाचे महत्त्व
- (क) योगाबद्दलचे गैरसमज
- (ड) प्राणायाम
- (इ) शुद्धीक्रियांचे महत्त्व
- (फ) आरोग्यावर परिणाम करणारे घटक

प्र.9) थोडक्यात स्पष्ट करा : (कोणतेही एक) (शब्दमर्यादा : २०० शब्द) [12]

- (अ) स्थूलता म्हणजे काय ? तुम्ही स्थूलतेचे व्यवस्थापन कसे कराल ?
- (ब) शारीरिक शिक्षणाची व्याख्या द्या. शारीरिक शिक्षणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

प्र.10) थोडक्यात स्पष्ट करा : (कोणतेही एक) (शब्दमर्यादा : २०० शब्द) [12]

- (अ) शारीरिक सुदृढता म्हणजे काय ? शारीरिक सुदृढतेचे प्रकार आणि विविध घटक स्पष्ट करा.
- (ब) योगाची व्याख्या द्या. योगाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.

[4000]-111/8

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-112

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Compulsory) Examination - 2011

PAPER - II

COMPULSORY ENGLISH

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Text : Reflections - I

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1) Answer **any two** of the following :

[20]

- (a) How does Desmond Morris oppose Diet-Fascists and Faddist Gurus ?
- (b) Why does Sigaev keep on changing his decisions ?
- (c) What role does Mountbatten play in 'The Second Crucifixion' ?
- (d) Explain symbolic significance of the poem 'Next Please'.

Q.2) Answer **any four** of the following :

[20]

- (a) Describe various jobs done by Nicola and Jacopa.
- (b) What is the central idea of 'The Affliction of Margaret' ?
- (c) How does Uncle Podger create commotion while hanging a picture ?
- (d) What, according to William Shakespeare, are the seven stages of Human Life ?
- (e) Describe tricks, the conjurer plays.
- (f) Do you think war affects and modifies behaviour of the Soldiers ?

[4000]-112

1

P.T.O.

Q.3) Attempt **any two** of the following writing activities : **[20]**

- (a) Write a paragraph on 'Women are equal to men'.
- (b) Attempt a brief description of a person you love.
- (c) Write a brief essay on 'life after ten years'.
- (d) Write a dialogue between father and son about hard work.
- (e) Write a letter to your younger brother, scolding him for neglecting his studies.

Q.4) Attempt **any four** of the following : **[20]**

- (a) Add - ing to the following verbs :
fly, give, say, smile, lie.
- (b) Give short/full forms of the following words :
advertisement, maths, laboratory, biotech, fridge
- (c) Use the following words in your own sentences :
  - (i) Peace - Piece
  - (ii) Pore - Pour
  - (iii) Quite - Quiet
  - (iv) Tale - Tail
  - (v) Waist - Waste
- (d) Fill in the blanks with the right phrasal verbs from the list :
[take back, give up, got up, run out, take up]
  - (i) If you really want to lose weight, you need to _____ sweets.
  - (ii) I think you need to _____ a new hobby to help you relax.
  - (iii) We _____ at six in the morning on our drive to the beach.
  - (iv) I want you to _____ every bad word you've said about my brother.
  - (v) We'd better stop soon. Otherwise, we'll _____ of petrol.
- (e) Give plural forms of :
hero, match, ox, thief, city.

Q.5) Attempt any four of the following :

[20]

(a) Fill in the blanks choosing appropriate adjectives from the list along with suitable prepositions :

[happy, discouraged, capable, tired, frightened]

- (i) He is capable of winning a gold medal.
- (ii) He was discouraged by not getting the job.
- (iii) She is frightened of being alone at night.
- (iv) He was happy about winning the lottery.
- (v) She is tired from working all day.

(b) Rewrite the following sentences using an adverb clause :

- (i) I waited for my friend. I waited till he arrived.
- (ii) You are strong. I am equally strong.
- (iii) We wish to live. We eat for that purpose.
- (iv) He is superstitious. He is equally wicked.
- (v) I must know all the facts. I can't advise you otherwise.

(c) Fill in the blanks with appropriate form of the verbs given in brackets :

- (i) I _____ [see] Rahim at the zoo.
- (ii) This paper _____ [appear] twice weekly.
- (iii) We _____ [wait] for his call since 4.20 p.m.
- (iv) I _____ [see] him since we met a year ago.
- (v) I'm sure she _____ [pass] the exam.

(d) Add question tags to the following sentences :

- (i) It's very hot today, _____.
- (ii) You like him, _____.
- (iii) We must hurry, _____.
- (iv) He will never give up, _____.
- (v) You aren't going out, _____.

[4000]-112

3

P.T.O.

- (e) Make Yes/No questions :
- (i) Children like studying.
  - (ii) He can drive a bus.
  - (iii) I like apples.
  - (iv) My father doesn't smoke.
  - (v) I want to go for a movie.
-

[4000]-112/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-113

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - III

MARATHI

(Kavyakasturi, Lalit Ranga, Upayojit Marathi)

(Group - I)

(June 2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

पाठ्यपुस्तके : (1) ललित रंग

(2) काव्यकस्तूरी

(3) उपयोजित मराठी

सूचना :

(1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (शब्दमर्यादा : १३० ते १५० शब्दांत)

(अ) परीक्षेत पहिल्या आलेल्या विद्यार्थी मित्राच्या सत्कार-समारंभ प्रसंगीचे भाषण तयार करा. [10]

किंवा

(अ) व्यक्तिमत्त्व ही संकल्पना स्पष्ट करून व्यक्तिमत्त्व विकासावर प्रभाव पाडणारे घटक स्पष्ट करा. [10]

(ब) भाषिक कौशल्ये कोणती ? वाचन कौशल्यांशी संबंधित घटक व भाषण कौशल्यासाठी आवश्यक घटक लिहा. [10]

किंवा

(ब) प्रसार माध्यमांची कार्ये व आवश्यकता स्पष्ट करा. [10]

[4000]-113

1

P.T.O.

प्र.2) (अ) म्हणीवर आधारित कथा थोडक्यात लिहा : [10]

अति शहाणा त्याचा बैल रिकामा

किंवा

नाचता येईना अंगण वाकडे

(ब) पुढील विषयावर आधारलेली आकर्षक घोषवाक्ये तयार करा : [10]

(1) अंधश्रद्धा

(2) प्रदूषण

किंवा

(ब) आकाशवाणीवरील विविध विभाग [10]

प्र.3) (अ) पुढीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

(1) येशू ख्रिस्ताचे व ज्ञानेश्वरांचे प्रतीक कोणते आहे ?

(2) इंग्लंडमध्ये पु. लं.च्या घराजवळ कोणते दुकान होते ?

(3) इरावती कर्वे यांच्या मते कृष्णाला मूल म्हणण्याचा अधिकार कोणाचा होता ?

(4) वामनदादांनी लिहलेल्या दोन प्रसिद्ध गीतांची नावे सांगा.

(5) आनंद यादव यांच्या बालपणीच्या खोळ्यात कोणत्या वस्तू सापडल्या ?

(6) आयुष्य आणि जीवन या दोन शब्दाबद्दल विंदा करंदीकर काय सांगतात ?

(7) व्यंकटेशर्जीच्या शाळेतील चित्रकला शिक्षकाचे नाव काय होते ?

(ब) पुढीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

(1) 'तुफानातले दिवे' ही उपमा कोणाला दिलेली आहे ?

(2) वसंत बापट यांच्या कवितेची मुख्य शक्ती कोणती आहे ?

(3) इंद्रजित भालेराव यांना कोणती खंत वाटते ?

(4) आनंद यादव यांच्या कवितेतील शेतकरी कसा आहे ?

[4000]-113

2

Contd.

- (5) रजनी परुळेकरांच्या कवितेचे दोन ठळक विशेष सांगा.
- (6) कर्डळांनी 'फुले' या कवितेत दलित तरुणांना कोणते आवाहन केले आहे ?
- (7) आनंद यादव यांच्या 'हिरवेजग' कवितेतील अर्थ कसा आहे ?

प्र.4) (अ) कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५० शब्दांत लिहा : [05]

- (1) तवंदीच्या ब्रम्हा बागेचे वर्णन
- (2) व्यंकटेश माडगूळकर यांनी आपल्या चित्रकलेचे प्रेरणास्थान त्यांची आई व कलाल सर यांना का मानतात ?

(ब) कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५० शब्दांत लिहा : [05]

- (1) डॉ. आनंद यादव यांच्या 'माती हे धन असतंय' या कवितेची मध्यवर्ती कल्पना स्पष्ट करा.
- (2) इंद्रजित भालेरावांनी आपल्या बापाचे केलेले वर्णन तुमच्या शब्दामध्ये लिहा.

प्र.5) (अ) कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर १५० शब्दांत लिहा : [10]

- (1) कोणकोणत्या संतांच्या भक्तीचा विचार इरावतीबाईंनी केला ?

किंवा

- (2) 'टॉवर ऑफ लंडन'चे वर्णन लेखकाने कसे केले आहे ?

(ब) कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर १५० शब्दांत लिहा : [10]

- (1) इंद्रजित भालेराव यांनी कवितातून शेतकऱ्यांच्या दुःखाचे वास्तववादी दर्शन घडले, ते स्पष्ट करा.

किंवा

- (2) 'बाहुली' या कवितेची मध्यवर्ती कल्पना लिहा.

प्र.6) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ३०० शब्दांत लिहा : [10]

(अ) ज्ञानेश्वरांनी ज्ञानेश्वरीत उल्लेखलेल्या काही महत्त्वपूर्ण शब्दांचे अर्थ दुर्गाबाई कसे मांडतात ?

किंवा

(ब) 'सांगा माझ्या बापानं' या कवितेतून इंद्रजित भालेराव यांनी शेतकऱ्याचे महत्त्व कसे व्यक्त केले आहे ?

[4000]-113/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 5

[4000]-114

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER-III

HINDI (GENERAL)

(Group - I)

(June 2008 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें : (1) गद्यधारा

संपादक : डॉ. सुरेशकुमार जैन

(2) काव्य कल्पद्रुम

संपादक : सुरेशकुमार जैन

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) (अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं छह के पर्यायवाची शब्द लिखिये :

[06]

(1) Advice

(2) Joining

(3) Category

(4) Medical Leave

(5) Duplicate

(6) Incharge

(7) Employee

(8) Transfer

[4000]-114

1

P.T.O.

- (आ) निम्नलिखित शब्द-युग्मों में से किन्हीं तीन के अर्थ बताकर वाक्यों में प्रयोग कीजिये : [06]
- (1) कुल - कूल
  - (2) शशधर - शशिधर
  - (3) सुर - सूर
  - (4) चिर - चीर
- (इ) निम्नलिखित संख्याओं में से किन्हीं छह को देवनागरी में लिखिये : [06]
- (1) 66
  - (2) 5.3
  - (3) 77%
  - (4) $7\frac{2}{3}$
  - (5) $30 + 53 = 83$
  - (6) $28 \div 4 = 7$
  - (7) $35 \times 4 = 140$
  - (8) 19
- (ई) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 'स्ववृत्त' तैयार कीजिये : [06]
- (1) महाविद्यालय चुनाव में विद्यार्थी प्रतिनिधि हेतु स्ववृत्त तैयार कीजिये ।
  - (2) अध्यापक पद की नौकरी हेतु स्ववृत्त तैयार कीजिये ।
- (उ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रपत्र का प्रारूप तैयार कीजिये : [06]
- (1) रेल आरक्षण का नमूना तैयार कीजिये ।
  - (2) किसी एक राष्ट्रीयकृत बैंक में पैसे निकलवाने के लिये भरी जानेवाली पर्ची का नमूना तैयार कीजिये ।

प्र.2) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या लिखिये : [10]

- (1) “रास्ते में एक लड़की को मोरी में ढकेल दिया, एक छबडीवाले की दिन-भर की कमाई खोई, एक कुत्ते पर पत्थर मारा और गोभावाले के ठेले में दूध उँड़ेल दिया । सामने नहाकर आती हुई किसी वैष्णवी से टकराकर अन्धे की उपाधि पायी ।”
- (2) “भोले कबूतर ने यह नहीं सोचा गली में खतरा न सही, बाहर से तो खतरा आ सकता है ? मकान की रखवाली के लिये चारो जनों ने जान दे दी !...”
- (3) “तुम्हें किस बात की कमी है अमर की माँ - घर में बहू है, लड़के-बच्चे हैं, सिर्फ रुपयों से ही आदमी अमीर नहीं होता ।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) उषा सस्मित किसलय दल,
सुधारश्मि से उतरा जल,
ना, अधरामृत ही के मद में कैसे बहला दूँ जीवन ?
भूल अभी से इस जग को !
- (2) स्वयं सुसज्जित करके क्षण में
प्रियतम को, प्राणों के प्रण में
हमीं भेज देती हैं रण में, -
क्षात्र धर्म के नाते । सखि, वे मुझसे कहकर जाते !
- (3) दुःख नहीं कोई कि अब उपलब्धियों के नाम पर
और कुछ हो या न हो, आकाश-सी छाती तो है ।

प्र.3) (अ) निम्नलिखित परिच्छेद का सारलेखन कीजिये एवं उचित शीर्षक दीजिये : [05]

हमारे त्यौहार क्या है - अनादि काल से अनन्त काल तक प्रवाहमान जीवन-यात्रा के बीच मिलनेवाले छायादार वृक्ष । इस दिन अनन्त पथ का यात्री मानव समाज अपने से जीवन और एक से श्रम से थककर; इन त्यौहारों के नीचे पड़ाव डालने आता है । इस दिन कामकाज की जगह दुःख-सुख की बात पूछी जाती है और कठोर भाषा की जगह गीत की सुमधूर गुनगुनाहट ले लेती है । ये त्यौहार मनुष्य को अपने सामाजिक होने की याद दिला जाते हैं । जीवन में ये त्यौहार क्या आते हैं; चारों ओर स्नेह और आनन्द की लहर-सी आती है । इंसान का मन यह महसूस करता है कि जब तक वह झुकेगा नहीं, खाली घड़े की तरह ऊपर ही तैरता रहेगा । आशीर्वाद-रूपी निर्मल जल पाने के लिये तो किसी के चरणों में श्रद्धा से विनत होना ही होगा ।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच मुहावरों का अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिये : [05]

- (1) अपने पाँव पर कुल्हाड़ी मारना
- (2) एड़िया घिसना
- (3) खबर गरम होना
- (4) चार चाँद लगना
- (5) जले पर नमक छिड़कना
- (6) तलवार की धार पर चलना
- (7) हक्का-बक्का रह जाना

प्र.4) (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर लिखिये : [15]

- (1) अपने घर में हरिधन का स्वागत कैसे हुआ ?
- (2) 'दो कलाकार' कहानी के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिये ।
- (3) बेनीपुरीजी की दृष्टि में 'गेहूँ और गुलाब' का मानवी जीवन में क्या स्थान है ?
- (4) 'घीसा' के गुरुप्रेम का वर्णन कीजिये ।
- (5) 'समांतर रेखाएँ' एकांकी की 'माँ' के चरित्र पर प्रकाश डालिये ।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर लिखिये : [15]

- (1) राधा के विरह का वर्णन कीजिये ।
- (2) 'जनतंत्र का जन्म' कविता का भावार्थ स्पष्ट कीजिये ।
- (3) 'वरदान माँगूंगा नहीं' कविता में कवि का आत्मविश्वास किस प्रकार झलकता है ?
- (4) किसानों के लिये बादलों का बरसना महत्वपूर्ण क्यों हैं ?
- (5) 'सुहागिन गीत' काव्य में पत्नी अपने पति को परदेश जाने से किस प्रकार रोकती है ?

प्र.5) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक पर निबंध लिखिये : [10]

- (1) भारत में ग्रामीण विकास कार्यक्रम
  - (2) बढ़ती महंगाई - एक चिंतन
  - (3) मेरी अभिलाषा
-

[4000]-114/5

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-116

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - III

ADDITIONAL ENGLISH

(Group - I)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Q.1) (A) Answer the following in about 20 words each : (Any Five) [10]

- (a) What is Rhyme ?
- (b) What are the different types of Sonnets ?
- (c) What is an Essay ?
- (d) Define One-act-play.
- (e) Give two features of the Ballad.
- (f) What are the two types of Odes ?
- (g) What are the features of the Short Story ?
- (h) Give any four characteristics of an Essay.

(B) Identify and explain briefly the Literary Devices used in the following lines : (Any Five) [10]

- (a) I never Writ, nor no man ever loved.
- (b) Brought death into the world, and all our Woe.
- (c) My love is like a red - red rose.
- (d) But I have promises to keep, And miles to go before I sleep.
- (e) Only the Sun on their weapons, dear.
- (f) Thank God the scorpion picked on me.
- (g) I wandered lonely as a cloud.

[4000]-116

1

P.T.O.

(C) Refer briefly to the context and explain fully **any two** of the following : [10]

- (a) They flash upon that inward eye
Which is the bliss of Solitude;
And then my heart with pleasure fills,
And dances with the daffodils.
- (b) Hard on the mouthpiece. WHAT'S THAT ? Conceding.
DON'T KNOW WHAT THAT IS. 'Like brunette'.
THAT'S DARK, ISN'T IT ? 'Not altogether'.
- (c) The woods are lovely, dark and deep,
But I have promises to keep,
And miles to go before I sleep,
And miles to go before I steep."
- (d) Till a' the seas going dry, my dear,
And the rocks melt wi'th Sun :
And I will love thee still, my dear,
While the sounds o'life shall run.

Q.2) Answer the following in about 150 words : (**Any One**) [10]

- (a) “ ‘Ode to Autumn’ is a perfect piece of description of nature.”
Discuss.
- (b) Discuss symbols and images used in ‘*Night of the Scorpion*’.
- (c) How does Wordsworth describe the daffodils in, ‘*The Daffodils*’.

Q.3) Answer the following in about 150 words each :

(**Any Three**) [30]

- (a) Explain significance of the title ‘*The Diamond Necklace*’.
- (b) Discuss ‘The greedy old woman and the lime tree’ as a moral story.
- (c) Summaries ‘The Golden Touch’ in your own words.
- (d) Show how ‘The doll’s house’ deals with the theme of Class Consciousness and Class Conflict.
- (e) Appreciate ‘The Eyes have it’, as a short story.

Q.4) (A) Answer the following in about 200 words : **(Any One)** [15]

- (a) Examine, 'Hobbies and Interests' as an argumentative essay.
- (b) Bring out the element of humour and irony in, 'On Forgetting'.
- (c) Consider 'All about a dog' as a humorous essay.

(B) Answer the following in about 200 words : **(Any One)** [15]

- (a) Give in brief the character sketch of Prof. Hunter in 'The Professor'.
  - (b) Consider 'The dear departed' as a highly entertaining play.
  - (c) What is the significance of the title 'The Monkey's Paid' ?
-

[4000]-116/3

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-118

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - IV

HISTORY

(WORLD AFTER WORLD WAR - I, 1918 TO 1992)

(Group - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 50 words each : (Any Four) [20]

- (a) Write Nazi Philosophy.
- (b) Explain Concept of Third World.
- (c) What were the functions of Secretariat ?
- (d) Explain Economical Liberalism.
- (e) Write Structure of Organisation of Petroleum Exporting Countries.

Q.2) Write brief answers of the following : (Any Three) [30]

- (a) Explain the term Communication Revolution.
- (b) What were the causes of the rise of Nationalism in India ?
- (c) Write Objectives of United Nations Organisation.
- (d) Explain Role of U.S.A. in Globalisation.
- (e) Evaluate Five Year Plan of Stalin.

[4000]-118

1

P.T.O.

Q.3) Write broad answers of the following : (Any Two) [30]

- (a) Write Objectives of Feminism.
- (b) Explain New Economic Policy of Lenin.
- (c) Explain causes of the rise of Nationalism in Africa.
- (d) Explain main reasons of rise of Hitler.

Q.4) Answer the following in broad : (Any One) [20]

- (a) Give reasons of the failure of League of Nations and evaluate functions of League of Nations.
  - (b) Explain economical and political background in the time of Second World War with proper examples.
-

[4000]-118/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-118

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) नाझी तत्त्वज्ञान लिहा.
- (ब) तिसऱ्या जगाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (क) सचिवालयाची कार्ये कोणती ?
- (ड) आर्थिक उदारमतवाद स्पष्ट करा.
- (इ) पेट्रोलियम पदार्थ निर्यात संघटना, स्वरूप लिहा. (O.P.E.C.)

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) संभाषण क्षेत्रातील क्रांती स्पष्ट करा.
- (ब) भारतातील राष्ट्रवादाच्या उदयाची कारणे कोणती ?
- (क) संयुक्त राष्ट्रसंघटनेची उद्दिष्टे लिहा.
- (ड) U.S.A.ची जागतिकीकरणातील भूमिका विशद करा.
- (इ) स्टॅलिनच्या पंचवार्षिक योजनाचे मूल्यमापन करा.

[4000]-118

3

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) स्त्री मुक्ती चळवळीची उद्दिष्टे कोणती ?
- (ब) लेनिन व त्यांचे नवीन आर्थिक धोरण स्पष्ट करा.
- (क) अफ्रिकेतील राष्ट्रवादाच्या उदयाची प्रमुख कारणे स्पष्ट करा.
- (ड) हिटलरच्या उदयाची प्रमुख कारणे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे सविस्तर लिहा : (कोणतेही एक) [20]

- (अ) राष्ट्रसंघाच्या अपयशाची कारणे कोणती ते सांगून राष्ट्रसंघाच्या कार्याचे मूल्यमापन करा.
- (ब) दुसऱ्या महायुद्धाच्या वेळेची आर्थिक व राजकीय पार्श्वभूमी सोदाहरण स्पष्ट करा.

[4000]-118/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-12

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - II

EDUCATION IN INDIA : A GLOBAL PERSPECTIVE

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer both sections in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) State in short various meanings of Education and explain the functions of Education. [12]

OR

Q.1) Describe Epistemology Idealism and explain the Idealistic Approach of Education. [12]

Q.2) Spell out the concept of Special Education and explain the special aims of Special Education. [12]

OR

Q.2) State the Education for all Movement and explain its implementation in India. [12]

Q.3) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Formal Education
- (b) Pragmatic Teacher
- (c) Community Based Education
- (d) Life Long Education
- (e) Nationalist Value
- (f) History of Indian Post-independence Special Education

[4000]-12

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Explain Role of Home, School, Society and Mass-media in CWSN's Education. [12]

OR

Q.4) State information about the International Non-governmental Organisations for CWSN. [12]

Q.5) Describe Concept of Secularism and explain Secularism in Education. [12]

OR

Q.5) State Concept of Human Rights and explain Indian Constitutional provisions in Human Rights. [12]

Q.6) Write short notes : (**Any Four**) [16]

- (a) Disability
  - (b) Partnership of Community in Inclusive Education
  - (c) Importance in Early Intervention for Inclusive Education
  - (d) Recommendations of NPE, 1986 for CWSN's Education
  - (e) Role of Special School in Inclusive Education
  - (f) Indian National Institute for Handicapped
-

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-12

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) शिक्षणाचे विविध अर्थ थोडक्यात सांगून शिक्षणाची कार्ये स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) आदर्शवादाची ज्ञानमिमांसा विशद करून शिक्षणाचा आदर्शवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) विशेष शिक्षणाची संकल्पना विशद करून विशेष शिक्षणाची विशेष ध्येये स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) 'सर्व शिक्षण मोहिम' सांगून तिच्या भारतातील अंमलबजावणीचे स्वरूप स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) औपचारिक शिक्षण
- (ब) कार्यवादी शिक्षक
- (क) समुदायाधारित शिक्षण
- (ड) आजन्म शिक्षण
- (इ) राष्ट्रवादी मूल्ये
- (फ) भारतीय विशेष शिक्षणाचा स्वातंत्र्योत्तर इतिहास

[4000]-12

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) विशेष गरजवान मुलांच्या शिक्षणातील घर, शाळा, समाज व प्रसारमाध्यमांची भूमिका स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) विशेष गरजवंत मुलांसाठीच्या आंतरराष्ट्रीय अशासकीय संस्थांची माहिती लिहा. [12]

प्र.5) 'धर्मनिरपेक्षता' ही संकल्पना स्पष्ट करून शिक्षणातील धर्मनिरपेक्षता स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) मानवाधिकाराची संकल्पना सांगून भारतीय राज्यघटनेतील मानवाधिकाराबाबतच्या तरतूदी स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) अक्षमता

(ब) समावेशित शिक्षणातील समाजाचा सहभाग

(क) शीघ्रहस्तक्षेपाचे समावेशित शिक्षणातील महत्त्व

(ड) विशेष गरजवंत मुलांबाबतच्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण १९८६ मधील शिक्षणविषयक शिफारशी.

(इ) समावेशित शिक्षणातील विशेष शाळांची भूमिका

(फ) अपंगांसाठीच्या भारतीय राष्ट्रीय संस्था

[4000]-12/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-120

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - IV

GEOGRAPHY

(PHYSICAL GEOGRAPHY)

(Group - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Figures to the right indicate full marks.
- (3) Draw neat diagrams wherever necessary.

Q.1) Answer the following in 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Define 'Latitude'.
- (2) Gutenberg Discontinuity.
- (3) Difference between Weathering and Erosion
- (4) Write names of the Landforms created due to work of Wind.
- (5) 'Inversion of Temperature' - Explain.
- (6) What do you mean by the term 'Atmosphere' ?
- (7) Ferrel's Law
- (8) Factors affecting Dew Point of Air
- (9) What is the basis for Classification of Cyclones ?
- (10) Ocean Deep
- (11) Explain the term 'Spring Tide'.
- (12) What is Johad ?
- (13) International Date Line

[4000]-120

1

P.T.O.

Q.2) Answer the following in 50 words each : **(Any Four)** **[20]**

- (a) Classification of Air Masses
- (b) Explain factors affecting salinity of Ocean Water.
- (c) Explain necessity of Water Conservation.
- (d) Write about importance of 'Physical Geography'.
- (e) Types of Deltas
- (f) Explain the terms - 'Continental Shelf' and 'Continental Slope'.

Q.3) Write answers in 150 words each : **(Any Three)** **[30]**

- (a) Write a short account of Landforms associated with Volcanoes.
- (b) Explain the terms Mechanical Weathering and Chemical Weathering. Explain Processes involved in Chemical Weathering.
- (c) Explain Landforms created due to work of Sea Waves.
- (d) Explain Structure of Atmosphere.
- (e) With the help of suitable diagram, describe Pressure Belts on the Earth.

Q.4) Write answers in 300 words each : **(Any Two)** **[30]**

- (a) Describe various types of Rainfalls. Draw suitable diagrams wherever necessary.
- (b) What are Rocks ? Give a detailed account of Igneous Rocks.
- (c) Critically examine 'Continental Drift Theory' of Wegner.
- (d) What is Global Warming ? What are the causes and effects of Global Warming ? Suggest remedies to solve problem of Global Warming.

[4000]-120/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-120

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (3) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा)

[20]

- (1) अक्षवृत्ते - व्याख्या लिहा.
- (2) गुटेनबर्ग विलगता
- (3) अपक्षय आणि झीज यातील फरक
- (4) वाऱ्याच्या कार्यामुळे तयार होणाऱ्या भूरूपांची नांवे लिहा.
- (5) तापमानाची विपरितता - संकल्पना स्पष्ट करा.
- (6) वातावरण म्हणजे काय ?
- (7) फेरेलचा नियम
- (8) दवांकावर परिणाम करणारे घटक
- (9) आवर्ताचे वर्गीकरण कोणत्या आधारे करतात ?
- (10) सागरी दोह / गती
- (11) उधाणाची भरती - संज्ञा स्पष्ट करा.
- (12) जोहड म्हणजे काय ?
- (13) आंतरराष्ट्रीय वार रेषा

[4000]-120

3

P.T.O.

प्र.2) प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे द्या : (कोणतेही चार)

[20]

- (अ) वायू राशींचे वर्गीकरण
- (ब) सागरी जलाच्या क्षारतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- (क) जलसंधारणाची गरज स्पष्ट करा.
- (ड) प्राकृतिक भूगोलाचे महत्त्व लिहा.
- (इ) त्रिभुज प्रदेशाचे प्रकार
- (फ) 'भूखंड मंच' आणि 'खंडात उतार' ह्या संज्ञा स्पष्ट करा.

प्र.3) प्रत्येकी ३५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन)

[30]

- (अ) ज्वालामुखीच्या उद्रेकामुळे तयार होणाऱ्या भूरूपांचे वर्णन करा.
- (ब) कायिक विदारण आणि रासायनिक विदारण ह्या संज्ञा स्पष्ट करा. रासायनिक विदारणाच्या प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- (क) सागरी लाटांच्या कार्यामुळे निर्माण होणारे भू-आकार स्पष्ट करा.
- (ड) वातावरणाची रचना स्पष्ट करा.
- (इ) पृथ्वीवरील वायू भारपट्ट्यांचे आकृतीसह वर्णन करा.

प्र.4) प्रत्येकी ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन)

[30]

- (अ) पर्जन्याच्या प्रकारांचे आकृतीसहित स्पष्टीकरण करा.
- (ब) खडक म्हणजे काय ते सांगून अग्निजन्य खडकांचे सविस्तर वर्णन करा.
- (क) वेगनरच्या खंडवहन सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- (ड) वैश्विक तापमान वृद्धी म्हणजे काय ? वैश्विक तापमान वृद्धीची कारणे व परिणाम सांगून त्यावर उपाय सूचवा.

[4000]-120/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-121

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - IV

ECONOMICS

(INDIAN ECONOMY)

(Group - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Define Economic Planning.
- (2) What is meant by Over-population ?
- (3) What is Birth Rate ?
- (4) What is meant by 'Green Revolution' ?
- (5) State any two problems of Cotton Textile Industry.
- (6) Give full form of 'NABARD'.
- (7) State any two objectives of 10th Five Year Plan.
- (8) What is 'Net National Product' ?
- (9) What is Co-operative Movement ?
- (10) What is Less Developed Economy ?
- (11) State any two Institutional Sources of Agriculture Finance.
- (12) Write two sources of Irrigation in Maharashtra.
- (13) What is meant by Industrial Policy ?

[4000]-121

1

P.T.O.

Q.2) Answer the following in 50 words each : **(Any Five)** **[20]**

- (a) What are the causes of Declining Death Rate in India ?
- (b) Explain causes of Population Explosion in India.
- (c) Explain Place of Agriculture in Indian Economy.
- (d) What are the features of New Industrial Policy, 1991 ?
- (e) Write causes of Less Productivity of Agriculture in India.
- (f) Explain nature of Water Resources in India.
- (g) State functions of Planning Commission in India.

Q.3) Answer the following in 150 words each : **(Any Three)** **[30]**

- (a) Explain growth and problems of Small Scale Industry in India.
- (b) Explain Theory of Demographic Transition in respect of India.
- (c) Explain various problems of Sugar Industry in Maharashtra.
- (d) What are the conceptual difficulties in measuring the National Income in India ?
- (e) Explain Advantages of Co-operative Movement in Maharashtra.

Q.4) Answer the following within 300 words each : **(Any Two)** **[30]**

- (a) What are the defects of Agriculture Marketing in India ? Explain measures adopted by the Government to remove them.
- (b) Explain Characteristics of Indian Economy as Less Developed Economy.
- (c) Review Achievements and Failures of Indian Planning.

[4000]-121/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-121

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

प्र.1) खालील प्रश्नांचे प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) आर्थिक नियोजनाची व्याख्या लिहा.
- (2) अतिरिक्त लोकसंख्या म्हणजे काय ?
- (3) जन्मदर म्हणजे काय ?
- (4) 'हरित क्रांती' म्हणजे काय ?
- (5) सुती कापड उद्योगाच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
- (6) 'NABARD'चे पूर्ण रूप द्या.
- (7) दहाव्या पंचवार्षिक योजनेची कोणतीही दोन उद्दिष्टे लिहा.
- (8) निव्वळ राष्ट्रीय उत्पादन म्हणजे काय ?
- (9) सहकारी चळवळ म्हणजे काय ?
- (10) अल्पविकसित अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?
- (11) कृषी वित्तपुरवठ्याचे कोणतेही दोन संस्थात्मक मार्ग सांगा.
- (12) महाराष्ट्रातील जलसिंचनाचे दोन स्रोत लिहा.
- (13) औद्योगिक धोरण म्हणजे काय ?

[4000]-121

3

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही पाच) [20]

- (अ) भारतातील मृत्यूदर घटण्याची कारणे कोणती आहेत ? ते लिहा.
- (ब) भारतातील लोकसंख्या विस्फोटाची कारणे स्पष्ट करा.
- (क) भारतीय अर्थव्यवस्थेत शेतीचे स्थान स्पष्ट करा.
- (ड) १९९१च्या नवीन औद्योगिक धोरणाची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत ?
- (इ) भारतातील शेतीची उत्पादकता कमी असण्याची कारणे लिहा.
- (फ) भारतातील जलसंपत्तीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (ग) भारतातील नियोजन आयोगाची कार्ये सांगा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) भारतातील लघु उद्योगांची वृद्धी व समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ब) भारताच्या संदर्भात लोकसंख्या संक्रमणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (क) महाराष्ट्रातील साखर उद्योगाच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.
- (ड) भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्न गणनेतील संकल्पनात्मक अडचणी कोणत्या आहेत ?
- (इ) महाराष्ट्रातील सहकारी चळवळीचे फायदे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) भारतातील शेतमाल विक्रीव्यवस्थेतील दोष कोणते आहेत ? ते दूर करण्यासाठी सरकारने अवलंबिलेले उपाय स्पष्ट करा.
- (ब) अल्पविकसित अर्थव्यवस्था म्हणून भारतीय अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (क) भारतीय नियोजनाच्या यशापयशाचा आढावा घ्या.

[4000]-121/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-123

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - V

GENERAL PSYCHOLOGY

(Group - III)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *No supplement will be provided to the students.*
- (4) *Word limit for 2 marks question is about 20 words.*
- (5) *Word limit for 4 marks question is about 50 words.*
- (6) *Word limit for 10 marks question is about 150 words.*
- (7) *Word limit for 15 marks question is about 300 words.*
- (8) *Students should strictly follow word limitation while writing the answer.*

Q.1) Answer any ten of the following :

[20]

- (1) Write two goals of Psychology.
- (2) Give two functions of the Spinal Cord.
- (3) Give definition of Sensation.
- (4) Write four names of Social Motivation.
- (5) Write two definitions of Personality.
- (6) Give two causes of Mental Retardation.
- (7) Write two limitations of the Observation Method.
- (8) Give four factors that affect Memorising.
- (9) Use of PET Scan

[4000]-123

1

P.T.O.

- (10) Write two principles of Gestalt's Theory of Perception.
- (11) Use of TAT Projective Technique
- (12) Write Thorndike's two Laws of Learning.
- (13) Write two techniques for Improving Memory.

Q.2) Answer **any five** of the following : **[20]**

- (a) Explain Concept of Short Term Memory.
- (b) Write two merits and two limitations of Experimental Method.
- (c) Write Structure of Nervous System.
- (d) Write characteristics of Kohler's Learning Theory.
- (e) Explain Concept of IQ.
- (f) Write characteristics of the Gifted Children.
- (g) Give Causes of Forgetting.

Q.3) Answer **any three** of the following : **[30]**

- (a) Explain Historical Perspectives in respect to the following Schools of Psychology :
  - (i) Structuralism
  - (ii) Functionalism
- (b) Explain Cattell's Theory of Personality.
- (c) What is Motivation ? Explain with suitable examples Maslow's Hierarchy of Needs.
- (d) Explain with illustrations - Spearman's Two Factors Theory of Intelligence.
- (e) Explain with examples different types of Conflicts.

Q.4) Answer **any two** of the following :

[30]

- (a) Describe structure and functions of Brain with appropriate diagram.
  - (b) What is Learning ? Differentiate between Classical Conditioning and Operant Conditioning with suitable examples.
  - (c) Bring out the difference between :
    - (i) Sensation and Perception
    - (ii) Figure and Ground
    - (iii) Perception and Illusion
-

[4000]-123/3

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-123

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) कोणत्याही परिस्थितीत पुरवणी दिली जाणार नाही.
- (4) २ गुणांसाठी शब्दमर्यादा २० शब्द.
- (5) ४ गुणांसाठी शब्दमर्यादा ५० शब्द.
- (6) १० गुणांसाठी शब्दमर्यादा १५० शब्द.
- (7) १५ गुणांसाठी शब्दमर्यादा ३०० शब्द.
- (8) शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा :

[20]

- (1) मानसशास्त्राची दोन ध्येये लिहा.
- (2) मज्जारज्जूची दोन कार्ये सांगा.
- (3) संवेदनेची व्याख्या लिहा.
- (4) सामाजिक प्रेरणेची चार नावे लिहा.
- (5) व्यक्तिमत्त्वाच्या दोन व्याख्या लिहा.
- (6) मतिमंदत्वाची दोन कारणे सांगा.
- (7) निरीक्षण पद्धतीच्या दोन मर्यादा लिहा.
- (8) स्मृतीवर परिणाम करणारे चार घटक सांगा.
- (9) पोलिग्राफ एमिशन टोमोग्राफी तंत्राचे उपयोग सांगा.

[4000]-123

5

P.T.O.

- (10) समष्टिवादाची दोन तत्त्वे सांगा.
- (11) कथावस्तू आंतरसंवेदन चाचणी या प्रक्षेपण तंत्राचा उपयोग लिहा.
- (12) थॉर्नडाईकचे अध्ययनविषयक दोन नियम लिहा.
- (13) स्मृती सुधारण्यासाठी दोन तंत्राची नांवे सांगा.

प्र.2) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा :

[20]

- (अ) अल्पकालीन स्मृतीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ब) प्रायोगिक पद्धतीचे दोन फायदे व दोन तोटे लिहा.
- (क) नससंस्थेची रचना लिहा.
- (ड) कोहलरच्या अध्ययनविषयक उपपत्तीची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (इ) बुद्धिगुणांक ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (फ) अलौकिक बुद्धिमत्तेच्या मुलांची वैशिष्ट्ये लिहा.
- (ग) विस्मरणाची कारणे द्या.

प्र.3) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा :

[30]

- (अ) मानसशास्त्रातील पुढील ऐतिहासिक दृष्टीकोन स्पष्ट करा :
  - (i) रचनावादी
  - (ii) कार्यवादी
- (ब) कॅटेलची व्यक्तिमत्त्वाची उपपत्ती स्पष्ट करा.
- (क) प्रेरणा म्हणजे काय ? मॅस्लोची प्रेरणांची अधिश्रेणी सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (ड) स्पिअरमनची बुद्धिमत्तेची द्वि-घटक उपपत्ती सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (इ) संघर्षाचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

[30]

- (अ) मेंदूची रचना व कार्य आकृतीसह स्पष्ट करा.
- (ब) अध्ययन म्हणजे काय ? अभिजात अभिसंधान व साधक अभिसंधान यातील फरक सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (क) खालील मुद्यातील फरक स्पष्ट करा :
- (i) संवेदना आणि अवबोध
  - (ii) आकृती आणि पार्श्वभूमी
  - (iii) अवबोध आणि भास
-

[4000]-123/7

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-126

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - VI

SOCIOLOGY

(INTRODUCTION TO SOCIOLOGY)

(Group - IV)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *Supplement will not be provided.*

Q.1) Write short notes : (Any Four) (Word limit : 50 words each) [20]

- (a) Write on Development of Sociology as a Discipline of India.
- (b) Define Social Structure and describe Elements of Social Structure.
- (c) Explain importance of Secondary Groups.
- (d) Describe types of Social Controls.
- (e) State meaning of Conformity.

Q.2) Answers the following : (Any Three) (Word limit : 150 words each) [30]

- (a) Describe nature of Sociology as a Science.
- (b) Explain definition and characteristics of Society.
- (c) Describe meaning of Social Problem. Write Solution of Social Problem.
- (d) State definition and types of Social Groups.
- (e) State meaning and characteristics of Culture.

[4000]-126

1

P.T.O.

Q.3) Answer the following : (Any Two) (Word limit : 300 words each) [30]

- (a) What do you mean by Social Stratification ? Explain need of Social Stratification.
- (b) Elaborate Social Mobility and its types.
- (c) State meaning and characteristics of Social Institution.
- (d) Describe Elements of Social Change.

Q.4) Answer the following : (Any One) (Word limit : 350 words) [20]

- (a) Define characteristics of Social Change. Describe need of Social Change.
  - (b) State meaning of Socialisation. Explain aims and agencies of Socialisation.
-

[4000]-126/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-126

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) पुरवणी मिळणार नाही.
- (4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) (शब्दमर्यादा : प्रत्येकी ५० शब्दांत) [20]

- (अ) भारतीय शिस्तीच्या संदर्भात समाजशास्त्र विकासाचा आढावा घ्या.
- (ब) सामाजिक संरचनेच्या व्याख्या व घटक स्पष्ट करा.
- (क) दुय्यम समूहाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ड) सामाजिक नियंत्रणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (इ) संस्कृती पाश्चायनचा अर्थ स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन)

(शब्दमर्यादा : प्रत्येकी १५० शब्दांत) [30]

- (अ) समाजशास्त्राचे विज्ञान म्हणून स्वरूप स्पष्ट करा.
- (ब) समाजाची व्याख्या व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (क) सामाजिक समस्येचा अर्थ सांगून सामाजिक समस्या दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.
- (ड) सामाजिक गटाची व्याख्या व प्रकार सांगा.
- (इ) संस्कृतीचा अर्थ सांगून वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

[4000]-126

3

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन)

(शब्दमर्यादा : प्रत्येकी ३०० शब्दांत)

[30]

- (अ) सामाजिक स्तरीकरण म्हणजे काय ? सामाजिक स्तरीकरणाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- (ब) गतिशीलतेचा अर्थ व प्रकार स्पष्ट करा.
- (क) सामाजिक संस्थेचा अर्थ सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ड) सामाजिक बदलाचे घटक स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा : (कोणताही एक)

(शब्दमर्यादा : ३५० शब्दांत)

[20]

- (अ) सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या व स्वरूप स्पष्ट करा. सामाजिक परिवर्तनाची आवश्यकता सांगा.
- (ब) सामाजीकरणाचा अर्थ सांगा. सामाजीकरणाची ध्येये सांगून विभागाचे वर्णन करा.

[4000]-126/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-127

F. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Optional) Examination - 2011

PAPER - VI

LOGIC

(INTRODUCTION TO LOGIC AND PRINCIPLES OF REASONING)

(Group - IV)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer in twenty words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Why Logic is a Formal Science ?
- (2) What is Induction ?
- (3) Define Propositional Form.
- (4) Define Conversion.
- (5) State Components of a Categorical Proposition.
- (6) State Fallacy of False Cause.
- (7) Define Compound Proposition. Give example.
- (8) What is a Contradiction ?
- (9) Define Propositional Variable.
- (10) State limitations of Truth Tree Method.
- (11) What is a Dilemma ?
- (12) What is meant by Distribution of Terms ?
- (13) State Rule of Transposition.

[4000]-127

1

P.T.O.

Q.2) Answer in fifty words each : **(Any Five)** **[20]**

- (a) State difference between Induction and Deduction.
- (b) Obvert the following Propositions :
  - (i) All Philosophers are Democratic.
  - (ii) No mammal is cold blooded.
  - (iii) Some students are intelligent.
  - (iv) Some metals are not heavy.
- (c) State distribution of terms in A, E, I, O Propositions.
- (d) Explain any two General Rules of Categorical Syllogism.
- (e) Symbolize the following propositions using given symbols :
(Any Two)
  - (i) Iran raises price of oil but Libya does not raise price of oil. (I, L)
  - (ii) It is not the case that Egypt's food shortage worsens or Jordan requests more American Aid. (E, J)
  - (iii) If Leslie is a bachelor, then he is unmarried. (L, U)
- (f) Explain Rule of Indirect Proof.
- (g) What is the Dilemma ? State its kinds.

Q.3) Answer **any three** : **[30]**

- (a) Use Method of Truth Tree to decide whether the following propositions are tautologies, contradictions or contingencies :
  - (i) $(p \supset q) \supset (p \vee q)$
  - (ii) $[(p \supset q) \cdot (r \supset s)] \supset (p \supset q)$
  - (iii) $(p \supset q) \supset (\sim p \supset \sim q)$
- (b) Use Method of Truth Table to determine whether the following arguments are valid :
  - (i) $M \vee (N \cdot \sim N)$
 $M / \therefore \sim (N \cdot \sim N)$
  - (ii) $(A \vee B) \supset (A \cdot B)$
 $A \vee B / \therefore A \cdot B$
  - (iii) $K \supset L / \therefore \sim L$

- (c) Write a short note on the Square of Opposition.
- (d) Explain Fallacies of Division and Composition.
- (e) State difference between Rules of Inference and Rules of Equivalence.

Q.4) (A) Demonstrate Validity of the following arguments with direct, conditional or indirect proofs : **(Any Three)** [15]

- (a) (i) $A \cdot B$
(ii) $(A \vee C) \supset D / A \cdot D$
- (b) (i) $(E \vee F) \cdot (G \vee H)$
(ii) $(E \supset G) \cdot (F \supset H)$
(iii) $\sim G / \therefore H$
- (c) (i) $I \vee J$
(ii) $J \supset K$
(iii) $L \supset M$
(iv) $I \vee L / \therefore K \vee M$
- (d) (i) $N \supset O$
(ii) $(N \cdot O) \supset P$
(iii) $\sim (N \cdot P) / \therefore \sim N$

(B) Prove Invalidity of the following arguments : **(Any Three)** [15]

- (a) (i) $D \supset (E \vee F)$
(ii) $G \supset (H \vee I)$
(iii) $\sim E \supset (I \vee J)$
(iv) $(I \supset G) \cdot (\sim H \supset \sim G)$
(v) $\sim J / \therefore D \supset (G \vee I)$

- (b) (i) $A \supset B$
(ii) $C \supset D$
(iii) $A \vee D \therefore B \vee C$
- (c) (i) $\sim (E \cdot F)$
(ii) $(\sim E \cdot \sim F) \supset (G \cdot H)$
(iii) $H \supset G \therefore G$
- (d) (i) $A \quad (B \vee C)$
(ii) $B \quad (C \vee A)$
(iii) $C \quad (A \vee B)$
(iv) $\sim A \therefore B \vee C$
-

[4000]-127/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-127

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी वीश शब्दांत उत्तरे द्या : [20]

- (1) तर्कशास्त्राला आकारिक शास्त्र का म्हणतात ?
- (2) विगमन म्हणजे काय ?
- (3) विधानाकाराची व्याख्या द्या.
- (4) परिवर्तनाची व्याख्या द्या.
- (5) केवळ विधानाचे घटक सांगा.
- (6) असत्य कारण तर्कदोष स्पष्ट करा.
- (7) मिश्र विधानाची व्याख्या व उदाहरण द्या.
- (8) सर्वतः असत्यता म्हणजे काय ?
- (9) विधान चराची व्याख्या सांगा.
- (10) सत्यता वृक्ष पद्धतीच्या मर्यादा सांगा.
- (11) उभयापत्ती म्हणजे काय ?
- (12) पदांचे वितरण म्हणजे काय ?
- (13) व्यतिरेक नियम सांगा.

[4000]-127

5

P.T.O.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी पन्नास शब्दांत उत्तरे द्या : [20]

- (अ) विगमन व निगमनातील फरक सांगा.
- (ब) खालील विधानांचे प्रतिवर्तन करा :
- (i) सर्व तत्त्वज्ञ लोकशाहीवादी असतात.
- (ii) एकही सस्तन प्राणी थंड रक्ताचा नसतो.
- (iii) काही विद्यार्थी बुद्धिमान असतात.
- (iv) काही धातू जड नसतात.
- (क) A, E, I, O या विधानातील पदांचे वितरण सांगा.
- (ड) निरूपाधिक संविधानाच्या सर्वसाधारण नियमांपैकी कोणतेही दोन स्पष्ट करा.
- (इ) दिलेली चिन्हे वापरून खालील विधाने चिन्हांकित करा : (कोणतेही दोन)
- (i) इराणने तेलाच्या किंमती वाढविल्या परंतु लिबियाने वाढवल्या नाहीत. (I, L)
- (ii) इजिप्तमधील अन्नटंचाईची स्थिति बिघडली असे नाही, किंवा जॉर्डनने अमेरिकेकडून अधिक मदत मागविली. (E, J)
- (iii) जर लेस्ली ब्रह्मचारी असेल, तर तो अविवाहित आहे. (L, U)
- (फ) अप्रत्यक्ष सिद्धतेचा नियम स्पष्ट करा.
- (ग) उभयापत्ती म्हणजे काय हे सांगून प्रकार सांगा.

प्र.3) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [30]

- (अ) खालील विधानबंध सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिकतया सत्य आहेत, हे सत्यता-वृक्ष पद्धतीच्या आधारे, सांगा :
- (i) $(p \supset q) \supset (p \vee q)$
- (ii) $[(p \supset q) \cdot (r \supset s)] \supset (p \supset q)$
- (iii) $(p \supset q) \supset (\sim p \supset \sim q)$

(ब) खालील अनुमानांची युक्तायुक्तता सत्यता-कोष्टक पद्धतीच्या आधारे ठरवा :

(i) $M \vee (N \cdot \sim N)$

$M / \therefore \sim (N \cdot \sim N)$

(ii) $(A \vee B) \supset (A \cdot B)$

$A \vee B / \therefore A \cdot B$

(iii) $K \supset L / \therefore \sim L$

(क) विधान विरोधावर टीप द्या.

(ड) समूहाभास व एकैकाभास हे तर्कदोष स्पष्ट करा.

(इ) अनुमानाचे नियम आणि सममूल्यतेचे नियम यातील फरक सांगा.

प्र.4) (अ) खालील अनुमानांची युक्तता सरल, सोपाधिक किंवा अप्रत्यक्ष सिद्धता पद्धतीने द्या : (कोणतीही तीन) [15]

(अ) (i) $A \cdot B$

(ii) $(A \vee C) \supset D / A \cdot D$

(ब) (i) $(E \vee F) \cdot (G \vee H)$

(ii) $(E \supset G) \cdot (F \supset H)$

(iii) $\sim G / \therefore H$

(क) (i) $I \vee J$

(ii) $J \supset K$

(iii) $L \supset M$

(iv) $I \vee L / \therefore K \vee M$

(ड) (i) $N \supset O$

(ii) $(N \cdot O) \supset P$

(iii) $\sim (N \cdot P) / \therefore \sim N$

(ब) खालील अनुमानांची अयुक्तता सिद्ध करा : (कोणतेही तीन)

[15]

- (अ) (i) $D \supset (E \vee F)$
(ii) $G \supset (H \vee I)$
(iii) $\sim E \supset (I \vee J)$
(iv) $(I \supset G) \cdot (\sim H \supset \sim G)$
(v) $\sim J \therefore D \supset (G \vee I)$
- (ब) (i) $A \supset B$
(ii) $C \supset D$
(iii) $A \vee D \therefore B \vee C$
- (क) (i) $\sim (E \cdot F)$
(ii) $(\sim E \cdot \sim F) \supset (G \cdot H)$
(iii) $H \supset G \therefore G$
- (ड) (i) $A \quad (B \vee C)$
(ii) $B \quad (C \vee A)$
(iii) $C \quad (A \vee B)$
(iv) $\sim A \therefore B \vee C$
-

[4000]-127/8

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-13

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - III

EDUCATIONAL PSYCHOLOGY AND PERSONS WITH DISABILITIES

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in separate **answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Explain the difference between Growth and Development. Illustrate the principles of Process of Development with proper examples. [12]

OR

Q.1) Explain characteristics of Adolescents with respect to Physical Mental and Emotional Aspects. Explain teaching methods for them. [12]

Q.2) Describe Process of Concept Formation. Write various types of concepts. [12]

OR

Q.2) Describe in detail Skinners Theory of Conditioning. How will you use this theory in education of Hearing Impaired ? [12]

Q.3) Write short notes : **(Any Two)** [16]

- (a) Motivation
- (b) Theories of Cognition
- (c) Factors affecting Attention
- (d) Definition, Nature and Scope of Psychology

[4000]-13

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) What is Personality ? Describe any two types of theories of Personality. [12]

OR

Q.4) What is Maladjustment ? Write causes of Maladjustment. Being a teacher how will you maintain Mental Health of your Hearing Impaired Children ? [12]

Q.5) What is Guidance ? Describe the role of home and school in Guidance and Counselling. [12]

OR

Q.5) Explain Seven Point Plan of Guidance. Describe its need in Education of Hearing Impaired. [12]

Q.6) Write short notes : (**Any Two**) [16]

- (a) Creativity - Meaning and its factors
  - (b) Characteristics of Creative People
  - (c) Intelligence Testing
  - (d) Types of Aptitude
-

[4000]-13/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-13

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) वाढ व विकास यातील फरक स्पष्ट करून विकास प्रक्रियेची तत्त्वे उदाहरणासह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) पौगंडावस्थेतील विद्यार्थ्यांची शारीरिक, मानसिक व भावनिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करून त्यांच्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) संबोध निर्मिती कशी होते ते सांगून संबोधाचे विविध प्रकार कोणते ते लिहा. [12]

किंवा

प्र.2) स्किनरच्या साधक अभिसंधान सिद्धांताचे सविस्तर वर्णन करून कर्णबधिर विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात तुम्ही त्याच कसा उपयोग कराल ते लिहा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

- (अ) प्रेरणा
- (ब) अवधानावर परिणाम करणारे घटक
- (क) अवबोधाचे सिद्धांत
- (ड) मानसशास्त्र - व्याख्या, स्वरूप व व्याप्ती

[4000]-13

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) व्यक्तिमत्त्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्त्वाच्या कोणत्याही दोन वर्गातत्व उपपत्तींचे वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.4) विषम समायोजन म्हणजे काय ते सांगून विषम समायोजनेची कारणे लिहा. तुमच्या वर्गातील कर्णबधिर मुलांचे मानसिक आरोग्य चांगले रहावे म्हणून एक शिक्षक म्हणून तुम्ही काय कराल ? [12]

प्र.5) मार्गदर्शन म्हणजे काय ते सांगून मार्गदर्शन व समुपदेशनात घर व शाळा यांची भूमिका स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) मार्गदर्शनाची सप्तसूत्र योजना स्पष्ट करून कर्णबधिरांच्या शिक्षणात त्याची आवश्यकता स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

- (अ) सृजनशीलता - अर्थ व त्याचे घटक
- (ब) सृजनशील व्यक्तीची गुणवैशिष्ट्ये
- (क) बुद्धिमापन
- (ड) अभियोग्यतांचे प्रकार

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-14

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - IV

EDUCATIONAL PLANNING AND MANAGEMENT CURRICULUM

DESIGNING AND RESEARCH

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the two sections should be written in separate answer-books.*
- (3) *Figure to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Describe Concept of Educational Technology and explain the Technology of Education. **[12]**

OR

Q.1) Explain concept and types of Interaction with reference to H.I. Education. **[12]**

Q.2) Explain Gagne's Hierarchical Theory of Learning and state its educational importance in the field of H.I. **[12]**

OR

Q.2) Describe various Teaching Material and explain how you will develop Teaching Material for CWHI. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Democratic Leadership
- (b) Institutional Planning
- (c) Institutional Evaluation
- (d) Need of Educational Management
- (e) Types of Supervision
- (f) Objectives of School Inspection

[4000]-14

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) What is Curriculum Adaptation ? Explain Adaptation of Syllabus, Method and Co-curricular Activities at Pre-primary Level for CWHI. [12]

OR

Q.4) State Concept of Curriculum. Describe role of Special Teacher in Curriculum Implementation and Evaluation. [12]

Q.5) Define Educational Research. State characteristic of Educational Research. Why Educational Research is needed in Deaf Education Field ? [12]

OR

Q.5) “Action Research is really meant for quality enhancement of Education.” Explain the above statement with any problem. [12]

Q.6) (A) Write short notes : (Any Two) [08]

- (a) Uses of Limitation of Mean
- (b) Tools for Qualitative Evaluation
- (c) C.R.T. and N.R.T.

(B) Find the Mean or Median from the following data : [08]

Class	Frequency
65 – 69	2
60 – 64	1
55 – 59	7
50 – 54	19
45 – 49	14
40 – 44	9
35 – 39	6
30 – 34	2

[4000]-14/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-14

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात

विभाग - १

प्र.1) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान ही संकल्पना विशद करून शिक्षणाचे तंत्रविज्ञान स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) 'आंतरक्रिया' ही संकल्पना व प्रकार शिक्षणाच्या संदर्भात स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) गॅनेची श्रेणीबद्ध अध्ययन उपपत्ती स्पष्ट करून तिचे कर्णबधिरांच्या क्षेत्रातील शैक्षणिक महत्त्व सांगा. [12]

किंवा

प्र.2) अध्यापन साहित्याचे विविध प्रकार स्पष्ट करून कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी तुम्ही अध्यापन साहित्य कसे विकसित कराल ? [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) लोकशाही नेतृत्व
- (ब) संस्थानिहाय नियोजन
- (क) संस्थानिहाय मूल्यमापन
- (ड) शैक्षणिक व्यवस्थापनाची गरज
- (इ) पर्यवेक्षणाचे प्रकार
- (फ) शालेय तपासणीची उद्दिष्टे

[4000]-14

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) अभ्यासक्रमाचे अनुकूलन म्हणजे काय ? पूर्व-प्राथमिक स्तरावरील कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी पाठ्यक्रम, अध्यापन पद्धती आणि सहशालेय कार्यक्रमांचे अनुकूलन कसे करावे ? [12]

किंवा

प्र.4) अभ्यासक्रम ही संकल्पना स्पष्ट करा. अभ्यासक्रमाच्या अंमलबजावणीतील आणि मूल्यमापनातील विशेष शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) शैक्षणिक संशोधनाची व्याख्या व वैशिष्ट्ये लिहा. कर्णबधिरांच्या शिक्षणक्षेत्रात संशोधनाची काय आवश्यकता आहे ? [12]

किंवा

प्र.5) “कृती संशोधनाचा उपयोग खऱ्या अर्थाने शिक्षणाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी होतो.” हे विधान एका समस्येच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) (अ) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [08]

(अ) मध्यमानाचे उपयोग व मर्यादा

(ब) मूल्यमापनाची गुणात्मक साधने

(क) C.R.T. आणि N.R.T. (सी.आर.टी. व एन.आर.टी.)

(ब) खालील माहितीवरून मध्यमान किंवा मध्यगा काढा : [08]

वर्गांतर	वारंवारित
६५ - ६९	२
६० - ६४	१
५५ - ५९	७
५० - ५४	१९
४५ - ४९	१४
४० - ४४	९
३५ - ३९	६
३० - ३४	२

[4000]-14/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-15

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - I

FACILITATING DEVELOPMENT OF LANGUAGE AND
COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH
HEARING IMPAIRMENT

(Specialisation - I)

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Answers to the **two sections** should be written in separate **answer-books**.
- (3) Figures to the right indicate full marks.

SECTION - I

Q.1) What are the principles of Language Teaching and explain the difficulties faced by the Hearing Impaired Children in Language Development. [12]

OR

Q.1) What is the importance of Language in Human Life ? Describe the biological foundations of Language. [12]

Q.2) What are the various options available to the Hearing Impaired for Linguistic Communication ? Which of these options would you choose for students in your school ? [12]

OR

Q.2) Describe in detail the Aural Method for Communication. How useful is this method for children with H.I. in Maharashtra ? [12]

Q.3) Write short notes : (Any Two) [16]

- (a) Structural Method
- (b) Directed Activity
- (c) Visit
- (d) 'Project' : Importance in Language Development

[4000]-15

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Describe the role of a Care-taker in a residential school for the Hearing Impaired. How will you get his/her co-operation for Educational Development of the Hearing Impaired Students in your school ? [12]

OR

Q.4) Elaborate effect of positive attitude of siblings, parents and peers, on education of the Hearing Impaired. [12]

Q.5) Explain importance of Language Assessment and describe various types of Language Assessment. [12]

OR

Q.5) Elaborate the difference between Language Assessment and Language Assessment based on Language Text Books. [12]

Q.6) Write short notes : (Any Two) [16]

- (a) Importance of Literacy
- (b) Development of Pre-reading Skills
- (c) Development of Writing Skills
- (d) Types of Reading

[4000]-15/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-15

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) भाषा अध्यापनाची तत्त्वे कोणती ? कर्णबधिरांच्या भाषाविकासात येणाऱ्या अडचणींचे वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.1) मानवी जीवनातील भाषेचे महत्त्व स्पष्ट करून भाषेच्या जीवशास्त्रीय आधाराचे वर्णन करा. [12]

प्र.2) कर्णबधिरांना भाषिक संपर्कासाठी उपलब्ध असलेले विविध पर्याय कोणते ? तुमच्या शाळेतील कर्णबधिरांसाठी तुम्ही कोणत्या पर्यायाची निवड कराल ? [12]

किंवा

प्र.2) संपर्काच्या ओरल मेथडचे (मौखिक पद्धतीचे) सविस्तर वर्णन करा. महाराष्ट्रातील कर्णबधिरांसाठी ही संपर्कपद्धती कशी उपयुक्त आहे ते सांगा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

- (अ) रचनात्मक पद्धती
- (ब) मार्गदर्शित व्यवसाय
- (क) स्थळभेट
- (ड) प्रकल्पाचे भाषाविकासातील महत्त्व

[4000]-15

3

P.T.O.

विभाग - २

- प्र.4) कर्णबधिरांच्या निवासी शाळेतील काळजीवाहकाची भूमिका स्पष्ट करून तुमच्या शाळेतील कर्णबधिरांच्या शैक्षणिक विकासासाठी तुम्ही त्यांचे सहकार्य कसे मिळवाल ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

- प्र.4) भावंड, पालक आणि सहाध्यायी यांच्या सकारात्मक दृष्टीकोनाचा कर्णबधिरांच्या शिक्षणावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा. [12]
- प्र.5) भाषा परीक्षणाचे महत्त्व सांगून त्याचे विविध प्रकार सांगा. [12]

किंवा

- प्र.5) भाषा परीक्षण व भाषेच्या पाठ्यपुस्तकावर आधारित भाषा परीक्षण यातील साम्य व भेद स्पष्ट करा. [12]
- प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]
- (अ) साक्षरतेचे महत्त्व
- (ब) वाचनपूर्व कौशल्यांचा विकास
- (क) लेखन कौशल्याचा विकास
- (ड) वाचनाचे प्रकार

[4000]-15/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-16

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

AUDIOLOGY AND AURAL REHABILITATION

(Specialisation - I)

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer both sections in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Explain Mechanism of Ear with a neat labelled diagram. **[12]**

OR

Q.1) What is Pre-lingual and Post-lingual Hearing Loss ? Explain impact of Early Identification and Intervention on Overall Development of Child. **[12]**

Q.2) What is Pure-tone Audiometry ? How will you assess the pure-tone threshold of a 11 year old child with profound Sensorineural Hearing Impairment ? **[12]**

OR

Q.2) What is an Audiometer ? Describe in details the different parts of Audiometer. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Types of Hearing Aid
- (b) Parental Guidance for Care and Maintenance of Hearing Aid
- (c) Objective Tests
- (d) Aided Audiometry
- (e) High Risk Register (HRR)

[4000]-16

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Define Auditory Training. Explain the different levels of it and importance of Auditory Training in Speech Development. [12]

OR

Q.4) Describe importance of Parental Participation in Auditory Training with respect to the different stages of Auditory Training. [12]

Q.5) Write the difference between Group and Individual Hearing Aids. Explain how to improve S/N ratio in a classroom for Hearing Impaired ? [12]

OR

Q.5) Describe in detail the different types of Group Amplification System. [12]

Q.6) Write short notes : **(Any Four)** [16]

- (a) Importance of Earmould
  - (b) Candidacy for Cochlear Implant
  - (c) Speech Trainer
  - (d) Auditory Verbal Therapy
  - (e) Ling Seven Sound Test
-

[4000]-16/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-16

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन्ही विभागांची उत्तरे वेगवेगळ्या उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) योग्य आकृतीसह कानाची रचना व कार्य स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) भाषाविकासापूर्वी व भाषाविकासानंतर होणारा श्रवणदोष म्हणजे काय ? लवकरात लवकर निदान व हस्तक्षेपाचा मुलाच्या सर्वांगीण विकासावर होणारा प्रभाव स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) शुद्ध ध्वनी चाचणी म्हणजे काय ? अकरा वर्षांच्या अतितीव्र स्वरूपाचा श्रवणदोष असणाऱ्या मुलाची शुद्ध ध्वनी चाचणी कशी कराल ? [12]

किंवा

प्र.2) ऑडिओमीटर म्हणजे काय ? ऑडिओमीटरच्या विविध भागांबद्दल सविस्तर माहिती लिहा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) श्रवणयंत्राचे प्रकार
- (ब) श्रवणयंत्राची निगा व काळजी याबद्दल पालक प्रशिक्षण
- (क) वस्तूनिष्ठ चाचणी
- (ड) श्रवणयंत्रासह श्रवणालेख
- (इ) हाय रिस्क रजिस्टर (HRR)

[4000]-16

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) श्रवण प्रशिक्षणाची व्याख्या लिहा. त्याच्या पायऱ्या व श्रवणप्रशिक्षणाचे वाचा विकासातील महत्त्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) श्रवण प्रशिक्षणात पालकांच्या सहभागाचे महत्त्व, श्रवणप्रशिक्षणाचा विविध पायऱ्या लक्षांत घेऊन स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) समूह श्रवणसाधने व वैयक्तिक श्रवणसाधने यातील फरक लिहा आणि श्रवणदोष असलेल्या मुलांच्या वर्गखोलीतील S/N गुणोत्तर कसे सुधाराल हे स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) समूह श्रवण साधनांचे प्रकार सविस्तररित्या स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) कर्णसाचाचे महत्त्व
- (ब) शंखाकृती प्रत्यारोपणाची पात्रता
- (क) स्पीच ट्रेनर
- (ड) ऑडिटरी व्हर्बल थेरपी
- (इ) लिंग सात ध्वनी चाचणी

[4000]-16/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-17

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - III

**INTRODUCTION TO SPEECH AND SPEECH TEACHING TO THE
CHILDREN WITH HEARING IMPAIRED**

(Specialization - I)

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer both sections in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Explain in detail Classification of Consonant in Marathi Language. [12]

OR

Q.1) Define Vowel and Consonant. Describe Vowel Classification given by Doniel Jones. [12]

Q.2) Define Speech. Describe Anatomy of Respiratory System and its importance in the production of Speech. [12]

OR

Q.2) Explain in brief Speech Chain and state the different stages of Speech Development from 0 to 3 years of age. [12]

Q.3) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Parameters of Speech
- (b) Characteristics of Normal Speech
- (c) Speech Intelligibility Scale
- (d) Critical Period
- (e) Speech Articulators

[4000]-17

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Describe different aspects needed to be assessed in the Speech of Children with Hearing Impairment. [12]

OR

Q.4) Describe the different speech defects seen in Children with Hearing Impairment. [12]

Q.5) Distinguish between Individual and Group Speech Teaching Method. Discuss various methods for teaching speech to the Hearing Impaired Children. [12]

OR

Q.5) What are Dental Sounds ? Give three activities to teach Dental Sound |t| to the children with Hearing Impairment. [12]

Q.6) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Speech Lesson
- (b) Parental Role in Speech Correction of Children with H.I.
- (c) Speech Kit
- (d) OPM (Oral Peripheral Mechanism) Examination
- (e) Relevance of Articulatory Phonetics in the Speech Correction

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-17

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) मराठी भाषेतील व्यंजनाचे वर्गीकरण सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.1) स्वर व व्यंजनाची व्याख्या लिहा. डॅनिअल जोन्स यांनी दिलेले स्वरांचे वर्गीकरण सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.2) वाचेची व्याख्या लिहा. श्वसनसंस्थेची रचना व वाचानिर्मिती मधील या संस्थेचे महत्त्व सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.2) वाचा साखळी थोडक्यात स्पष्ट करा व वाचा विकासाच्या ० ते ३ वर्षांपर्यंतच्या विविध पायऱ्या लिहा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) वाचेचे घटक
- (ब) सर्वसाधारण वाचेचे गुणधर्म
- (क) वाचा आकलनियतेची श्रेणी
- (ड) संवेदनशील काळ
- (इ) वाचा उच्चारके

[4000]-17

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) कर्णबधिर मुलांच्या वाचा मूल्यमापनामध्ये कोणकोणत्या घटकांचे मूल्यमापन करणे गरजेचे आहे ते सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.4) कर्णबधिर मुलांमध्ये दिसून येणारे विविध वाचादोष सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.5) वैयक्तिक व सामूहिक वाचा अध्यापन पद्धत यातील फरक स्पष्ट करा. कर्णबधिर मुलांसाठी असलेल्या विविध वाचा अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) दंत ध्वनी म्हणजे काय ? कर्णबधिर मुलाला । त । हा दंत ध्वनी शिकविण्यासाठी तीन कृती लिहा. [12]

प्र.6) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) वाचा पाठ

(ब) कर्णबधिर मुलांच्या वाचा दुरुस्तीमध्ये पालकाची भूमिका

(क) स्पीच किट

(ड) मुखविवहाराचे परीक्षण

(इ) औच्चारिक ध्वनीशास्त्राचा वाचा दुरुस्तीमधील संबंध

[4000]-17/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-18

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - I

CONTENTS AND METHOD OF MARATHI

(Specialisation - II)

(2010 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) प्रथम भाषा मराठीच्या अध्यापनाची माध्यमिक स्तरावरील पाठाची उद्दिष्टे क्षीणश्रवण मुलांच्या संदर्भासह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) प्रथम भाषा मराठीच्या अध्ययनाची मूलतत्त्वे क्षीणश्रवणांच्या संदर्भासह स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) नैदानिक मूल्यमापन व उपचारात्मक अध्यापनाची संकल्पना स्पष्ट करून क्षीणश्रवण मुलांच्या भाषाशिक्षणातील त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) प्रथम भाषा मराठीच्या माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यपुस्तकाचे बहिर्गत गुणधर्म क्षीणश्रवणांच्या संदर्भासह स्पष्ट करा. [12]

[4000]-18

1

P.T.O.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[16]

- (अ) क्षीणश्रवण मुलांना पद्याचे अध्यापन
- (ब) मराठी अध्यापनाची प्रकटीकरणात्मक उद्दिष्टे
- (क) मराठी अध्यापनाची अप्रक्षेपित साधने
- (ड) सातत्यपूर्ण मूल्यमापन
- (इ) क्षीणश्रवणांना निबंधाचे अध्यापन
- (फ) क्षीणश्रवणांच्या भाषाशिक्षकाला व्याकरण अध्यापनात येणाऱ्या समस्या

विभाग - २

प्र.4) समास म्हणजे काय ते सांगून समासांचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) शब्दांच्या विविध जाती किती व कोणत्या आहेत ते योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) कर्णबधिर बालकाला सामान्य शाळेत प्रवेश दिल्यामुळे त्याचा कसा विकास झाला हे सांगणारे पत्र तुमच्या मित्र/मैत्रिणीला लिहा. [12]

किंवा

प्र.5) तुमच्या परिसरातील सामान्य शाळेत २ अंध व ३ कर्णबधिर विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळाला आहे. अशा विद्यार्थ्यांसाठी कोणत्या सोई शाळेने उपलब्ध करून द्याव्यात हे सांगणारे पत्र त्या शाळेच्या मुख्याध्यापकांना लिहा. [12]

प्र.6) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतीही चार)

[16]

- (अ) प्रयोगाचे दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
  - (ब) अभ्यस्त शब्दांचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
  - (क) प्रत्यय घटित शब्द म्हणजे काय ते सांगून चार उदाहरणे द्या.
  - (ड) सिद्ध शब्दांच्या दोन जाती उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा.
  - (इ) वाक्याचे विधानांवरून होणारे प्रकार स्पष्ट करा.
  - (फ) संधी करा :
    - (i) वाक् + निश्चय
    - (ii) महा + उत्सव
    - (iii) महिला + आश्रम
    - (iv) निः + अंतर
-

[4000]-18/3

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-19

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

CONTENTS AND METHODS OF TEACHING SCHOOL SUBJECT

GROUP A : HISTORY AND GEOGRAPHY

(Specialisation - II)

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in separate **answer-books**.*
- (3) *Figure to the right indicate full marks.*

SECTION - I : HISTORY

Q.1) Describe various types of Teaching-Learning Aids for teaching History to H.I. **[12]**

OR

Q.1) Explain characteristics of an Ideal History Teacher for H.I. **[12]**

Q.2) Explain causes and effects of French Revolution. **[12]**

OR

Q.2) Describe causes and effects of Industrial Revolution. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Midal Stone Period
- (b) Jain Religion
- (c) Islam Religion
- (d) Vaidic Period
- (e) Sultan's Period
- (f) Moirya's Period

[4000]-19

1

P.T.O.

SECTION - II : GEOGRAPHY

Q.1) Explain various goals and objectives of teaching Geography to H.I. **[12]**

OR

Q.1) Explain characteristics of an Ideal Hearing Impaired's Geography Teacher. **[12]**

Q.2) Describe concept and types of Pollution. **[12]**

OR

Q.2) Explain various types of Agriculture. **[12]**

Q.3) Write short notes : (**Any Four**) **[16]**

- (a) Moisture
  - (b) Causes of Earthquake
  - (c) Types of Minerals
  - (d) Sea-basin Diagram
  - (e) Solar Energy
  - (f) Types of Marine Resources
-

[4000]-19/2

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-19

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहावीत.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १ : इतिहास

- प्र.1) क्षीणश्रवणांच्या इतिहास अध्ययन-अध्यापनासाठीची विविध साधने विशद करा. [12]
किंवा
- प्र.1) क्षीणश्रवणांसाठीच्या इतिहास अध्यापकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [12]
- प्र.2) फ्रेंच राज्यक्रांतीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. [12]
किंवा
- प्र.2) औद्योगिक क्रांतीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. [12]
- प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]
(अ) मध्य-अश्मयुग
(ब) जैन धर्म
(क) इस्लाम धर्म
(ड) वैदिक संस्कृती
(इ) सुलतानांचा कालखंड
(फ) मौर्यांचा कालखंड

[4000]-19

3

P.T.O.

विभाग - २ : भूगोल

प्र.1) क्षीणश्रवणांसाठी भूगोल अध्यापनाची विविध ध्येये व उद्दिष्टे स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) क्षीणश्रवणांच्या आदर्श भूगोल शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) प्रदूषणाची संकल्पना व प्रकार विशद करा. [12]

किंवा

प्र.2) शेतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) बाष्प

(ब) भूकंपाची कारणे

(क) खनिजांचे प्रकार

(ड) समुद्रतळ रचना

(इ) सौरऊर्जा

(फ) समुद्र संपत्तीचे प्रकार

[4000]-19/4

OR

Total No. of Questions : 4+4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-19

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

CONTENTS AND METHODS OF TEACHING SCHOOL SUBJECT

GROUP - B : MATHEMATICS AND SCIENCE

(Specialisation - II)

(2010 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Answers to the *two sections* should be written in separate *answer-books*.
- (3) Figure to the right indicate full marks.

SECTION - I : MATHEMATICS

Q.1) Describe various Audio-Visual Aids useful in teaching Mathematics to Hearing Impaired. **[10]**

OR

Q.1) Write characteristics of Mathematics Teacher. **[10]**

Q.2) Write short note : (**Any One**) **[06]**

- (a) Inductive Method of teaching Mathematics
- (b) Laboratory Method

Q.3) Solve **any four** from the following : **[12]**

- (a) Factorise : $x^2 + 2x - 8$
- (b) Solve : $2x + 4y = 9$, $3x + 2y = 10$

[4000]-19

5

P.T.O.

- (c) If in $\triangle ABC$ Seg $AB = 7\text{cm}$, $m\angle CAB = 50^\circ$, $m\angle CBA = 70^\circ$ construct the triangle ABC .
- (d) Divide : $x^3 - 5x^2 + 4x + 8 \div x + 2$
- (e) If $\tan\theta = \frac{2}{5}$ then find value of $\cot\theta$.

Q.4) Solve the following : (Any Three) [12]

- (a) Define :
- (i) Empty Set
  - (ii) Set of Union
- (b) Differentiate with well labelled diagram : (Any Two)
- (i) Radius and Diameter
  - (ii) List Method and Characteristic Method
  - (iii) Rectangle and Square
- (c) Describe with well labelled diagram : Rhombus and Parallelogram.
- (d) Solve : $x^2 - x - 12 = 0$

SECTION - II : SCIENCE

Q.1) Describe Project Method of teaching Science. [10]

OR

Q.1) Describe Demonstration Method of teaching Mathematics. [10]

Q.2) Write short note : (Any One) [06]

- (a) Teaching Aids for Science
- (b) Science Teacher

Q.3) Solve the following : (Any Three) [12]

- (a) Describe Plant Cell with well labelled diagram.
- (b) What is Magnet ? Write any one method of Preparation of Magnet.
- (c) Describe Process of Photosynthesis.
- (d) Describe various parts of Plants with their functions with well labelled diagram.

Q.4) Solve following :

[12]

- (a) Differentiate : **(Any Two)**
- (i) Digestion and Respiration
  - (ii) Atom and Molecule
  - (iii) Growth and Development
- (b) Define : Valency, Isotope (Reflection of Light) **(Any Two)**
- (c) Draw a well labelled diagram : **(Any Two)**
- (i) Animal Cell
  - (ii) Chemical Bond
  - (ii) Ionic Bond
-

[4000]-19/7

Total No. of Questions : 4+4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-19

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहावीत.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १ : गणित

प्र.1) कर्णबधिरांना गणित अध्यापनासाठी उपयुक्त विविध दृक्-श्राव्य साधनांचे सविस्तर वर्णन करा. [10]

किंवा

प्र.1) गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [10]

प्र.2) थोडक्यात टीप लिहा : (कोणतीही एक) [06]

(अ) गणित अध्यापनाची अवगामी पद्धती

(ब) प्रायोगिक पद्धती

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [12]

(अ) अवयव पाडा : $x^2 + 2x - 8$

(ब) सोडवा : $2x + 4y = 9$, $3x + 2y = 10$

(क) ΔABC मध्ये रेख $AB = 7$ सेमी., $m\angle CAB = 50^\circ$,
 $m\angle CBA = 70^\circ$ तर ΔABC ची रचना करा.

(ड) $x^3 - 5x^2 + 4x + 8$ तर बॅझिक राशीला $x + 2$ ने भागा.

(फ) जर $\tan\theta = \frac{2}{5}$ तर $\cot\theta$ ची किंमत काढा.

[4000]-19

9

P.T.O.

प्र.4) खालील प्रश्न सोडवा :

[12]

(अ) व्याख्या लिहा :

(i) रिक्त संच

(ii) संयोग संच

(ब) सुबक नामनिर्देशित आकृतीद्वारा फरक स्पष्ट करा : (कोणतेही दोन)

(i) त्रिज्या व व्यास

(ii) यादी पद्धती व गुण पद्धती

(iii) आयत व चौरस

(क) समलंब चौकोन व समांतर भूज चौकानांची सुबक नामनिर्देशित आकृती काढून वर्णन करा.

(ड) सोडवा : $x^2 - x - 12 = 0$

विभाग - २ : विज्ञान

प्र.1) विज्ञान अध्यापनाच्या प्रकल्प पद्धतीचे सविस्तर वर्णन करा.

[10]

किंवा

प्र.1) विज्ञान अध्यापनाच्या दिग्दर्शन पद्धतीचे सविस्तर वर्णन करा.

[10]

प्र.2) थोडक्यात टीप लिहा : (कोणतीही एक)

[06]

(अ) विज्ञान अध्यापन साधने

(ब) विज्ञान शिक्षक

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [12]

- (अ) प्राणीपेशीचे सुबक नामनिर्देशित आकृतीसह वर्णन करा.
- (ब) चुंबक म्हणजे काय ? चुंबक बनविण्याच्या कोणत्याही एका पद्धतीचे वर्णन करा.
- (क) प्रकाश संश्लेषण प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- (ड) वनस्पतीचे विविध भाग व त्यांची कार्ये सविस्तर आकृतीसह वर्णन करा.

प्र.4) खालील प्रश्न सोडवा : [12]

- (अ) फरक स्पष्ट करा : (कोणतेही दोन)
    - (i) पचन व उत्सर्जन
    - (ii) अणू व रेणू
    - (iii) वाढ व विकास
  - (ब) व्याख्या लिहा : (कोणत्याही दोन)
    - (i) संयुजा
    - (ii) आयसोटोप
    - (iii) प्रकाशाचे परावर्तन
  - (क) सुबक नामनिर्देशित आकृती काढा : (कोणत्याही दोन)
    - (i) प्राणी पेशी
    - (ii) रासायनिक बंध
    - (iii) आयनिक बंध
-

[4000]-19/11

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-2

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - II

EDUCATION IN EMERGING INDIAN SOCIETY

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in separate **answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Describe Idealistic, Pragmatic and Naturalistic Approach about Teacher. [12]

OR

Q.1) Discuss about the Goals of Education with special reference to H.I. [12]

Q.2) Describe concept and differences between the Formal and Non-formal Education. [12]

OR

Q.2) Explain concept and types of the Open Learning with special reference to H.I. [12]

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** [16]

- (a) Social Empowerment of H.I. Child
- (b) Concept of Special Education
- (c) Revers Integration
- (d) Teacher Responsibility Approaches of Education
- (e) Sensetasion of Indian Freedom Movement

[4000]-2

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Describe Socio-Economical and Political Challenges in front of Indian Education. [12]

OR

Q.4) Discuss about various Organisations and their importance in 'SEN' Children. [12]

Q.5) Spell out concept and type of Normalisation. [12]

OR

Q.5) Discuss about Community Awareness Programme for Integrated and Inclusive Education. [12]

Q.6) Write short notes : **(Any Four)** [16]

- (a) Democracy in Teaching-Learning Process
- (b) Right of Education one Human Right
- (c) Special Education and Human Resource Development
- (d) Need of HRD Planning in India
- (e) Right of Employment, Human Right and SEN Children
- (f) Democracy in Educational Evaluation

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-2

मराठी रूपांतर

उदयोन्मुख भारतातील शिक्षण

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) शिक्षकाबद्दलचा आदर्शवादी, कार्यवादी व निसर्गवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) क्षीणश्रवणांच्या विशेष संदर्भासह शिक्षणाच्या ध्येयांची चर्चा करा. [12]

प्र.2) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणाची संकल्पना सांगून फरक विशद करा. [12]

किंवा

प्र.2) क्षीणश्रवणांच्या विशेष संदर्भासह मुक्त शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करून प्रकार स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) क्षीणश्रवण मुलांचे सामाजिक सबलीकरण
- (ब) विशेष शिक्षणाची संकल्पना
- (क) पुनर्एकात्म शिक्षण
- (ड) शिक्षणातील शिक्षक जबाबदारी दृष्टीकोन
- (इ) विशेष शिक्षणाची विशेष ध्येये
- फ) भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीची जाण

[4000]-2

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) भारतीय शिक्षणापुढील सामाजिक, आर्थिक व राजकीय आव्हाने विशद करा. [12]

किंवा

प्र.4) विविध आंतरराष्ट्रीय अशासकीय संस्थांची त्यांच्या विशेष गरजा असलेल्या मुलांच्या शिक्षणातील महत्त्वासह चर्चा करा. [12]

प्र.5) सामान्यीकरणाची संकल्पना व प्रकार विशद करा. [12]

किंवा

प्र.5) एकात्म व समावेशित शिक्षणाच्या समाज - जागृती कार्यक्रमांची चर्चा करा. [12]

प्र.6) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) अध्ययन-अध्यापनातील लोकशाही

(ब) 'शिक्षण अधिकार' एक मानव अधिकार

(क) विशेष शिक्षण व मनुष्यबळ विकास

(ड) भारतातील मनुष्यबळ विकासाच्या नियोजनाची गरज

(इ) 'रोजगार' एक मानव अधिकार व विशेष गरजा असलेली मुले

(फ) शैक्षणिक मूल्यमापनातील लोकशाही

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-221

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Compulsory) Examination - 2011

PAPER - I

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the two sections should be written in separate answer-books.*
- (3) *Word limit for 15 marks question is 300 to 350 words.*
- (4) *Word limit for 5 marks question is 130 to 150 words.*
- (5) *Supplement will not be provided.*

SECTION - I

Q.1) Explain characteristics of Physical and Emotional Development of an adolescent with suitable examples. What ways will you use for solving their Physical and Emotional Problems ? **[15]**

OR

Q.1) What are the various methods of Study of Psychology ? Discuss nature, merits and limitations of Experimental Method. **[15]**

Q.2) Explain Concept of Integrated and Inclusive Education. How you will develop attitudes and competencies in you for Inclusion ? **[15]**

OR

Q.2) Explain Nature of Individual Differences. Give causes of Individual Differences. **[15]**

[4000]-221

1

P.T.O.

Q.3) Answer **any four** of the following : [20]

- (a) Importance of Environment
- (b) Use of Psychology to the Teacher
- (c) Causes of Maladjustment
- (d) Explain Concept of Achievement Motivation.
- (e) Role of School in Development of the Learner
- (f) Need of Special Education

SECTION - II

Q.4) What is Effective Teaching ? Write characteristics of Effective Teacher. As a Teacher, how will you create healthy interactions in the classroom ? [15]

OR

Q.4) Write educational importance of the following Theories of Learning : [15]

- (a) Cognitivism
- (b) Behaviourism
- (c) Constructivism

Q.5) Explain structure and functions of Brain. Give importance of Brain in Learning. [15]

OR

Q.5) What do you mean by Thinking ? Explain various types of Thinking. How will you develop skill of problem solving in your students ? [15]

Q.6) Answer **any four** of the following : [20]

- (a) Importance of Sense Training
- (b) Nature of Learning Process
- (c) Importance of Student - Student Interaction
- (d) Explain Concept of Mind Mapping.
- (e) Distinguish between Recall and Recognition.
- (f) Explain Concept of I.Q.

[4000]-221/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-221

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन्ही विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) १५ गुणांसाठी शब्दमर्यादा ३०० ते ३५० शब्दांत.
- (4) ५ गुणांसाठी शब्दमर्यादा १३० ते १५० शब्दांत.
- (5) पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) कुमारावस्थेच्या शारीरिक आणि भावनिक विकासाची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. या अवस्थेतील मुलाच्या शारीरिक व भावनिक समस्या सोडविण्यासाठी कोणते उपाय कराल ? [15]

किंवा

प्र.1) मानसशास्त्र अभ्यासाच्या विविध पद्धती कोणत्या ? प्रायोगिक पद्धतीचे स्वरूप, गुण व मर्यादा यांची चर्चा करा. [15]

प्र.2) एकात्म आणि समावेशक संकल्पना स्पष्ट करा. तुम्ही तुमच्यामध्ये समावेशक शिक्षणासंबंधी दृष्टिकोन व क्षमता कशा विकसित कराल ? [15]

किंवा

प्र.2) व्यक्तिभेदाचे स्वरूप स्पष्ट करा. व्यक्तिभेदाची विविध कारणे सांगा. [15]

[4000]-221

3

P.T.O.

- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [20]
- (अ) पर्यावरणाचे महत्त्व
  - (ब) मानसशास्त्राचे शिक्षकास होणारे उपयोग
  - (क) विषम समायोजनाची कारणे
  - (ड) संपादित प्रेरण संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (इ) अध्ययनकर्त्याच्या विकासात शाळेची भूमिका
  - (फ) विशेष शिक्षणाची गरज

विभाग - २

- प्र.4) प्रभावी अध्यापन म्हणजे काय ? प्रभावी शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा. वर्गामध्ये निकोप आंतरक्रिया होण्यासाठी कोणत्या मार्गाचा अवलंब करा ? [15]

किंवा

- प्र.4) खालील अध्ययन उपपत्तीचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा : [15]
- (अ) बोधात्मवादी
  - (ब) वर्तनवादी
  - (क) ज्ञानरचनावादी

- प्र.5) मेंदूची रचना व कार्य स्पष्ट करा. अध्ययनातील मेंदूचे महत्त्व सांगा. [15]

किंवा

- प्र.5) विचारप्रक्रिया म्हणजे काय ? विचारप्रक्रियेचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांत समस्या निराकरण कौशल्य कसे विकसित करा ? [15]

- प्र.6) खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [20]

- (अ) इंद्रिय प्रशिक्षणाचे महत्त्व
- (ब) अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप
- (क) विद्यार्थी - विद्यार्थी आंतरक्रियेचे महत्त्व
- (ड) 'मनोमापन' संकल्पना स्पष्ट करा.
- (इ) प्रत्यावाहन आणि प्रत्याभिज्ञान यातील फरक सांगा.
- (फ) 'बुद्धिगुणांक' संकल्पना स्पष्ट करा.

[4000]-221/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-222

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) (Compulsory) Examination - 2011

PAPER - II

COMPULSORY ENGLISH

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Text : *Reflections - II*

Ed. By Nandini Nayar

Instructions :

(1) All questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1) Attempt any two of the following :

[20]

- (a) What is Body Language ?
- (b) What does the Chief expect white man to do if the land is sold to him ?
- (c) Comment on the theme of '*I Love You, Mom*'.
- (d) How was the couple (in '*The Story of Stanford*') different from most rich people ?

Q.2) Attempt any two of the following :

[20]

- (a) Discuss significance of the title '*Engine Trouble*'.
- (b) Write a character sketch of '*Ozymandias*'.
- (c) Explain theme of '*When Ideas Make Money*'.
- (d) How do the two friends meet After Twenty Years ?

Q.3) Attempt any two of the following :

[20]

- (a) Write a resume for a job of a teacher in school and prepare a covering letter to go with it.
- (b) Write a report of the Annual Social Gathering of your College.
- (c) Prepare a user manual for your alarm clock giving instructions on how to set time, change batteries and set alarm.
- (d) Compose a dialogue between friends on a new film they have seen.

[4000]-222

1

P.T.O.

Q.4) Attempt **any two** of the following :

[20]

(a) Choose correct binomial from the choices given and complete sentences :

(i) As humans who live in a society, each of us has to help the other. After all, none of us can manage without some _____.

(1) Pick and Choose

(2) Back and Forth

(3) Give and Take

(ii) Go and visit my cousin when you are in Delhi. He will take good care of you and _____ you.

(1) Wine and Dine

(2) Eat and Drink

(3) Rant and Rave

(iii) All day I have been going _____ between my house and his.

(1) Here and There

(2) Back and Forth

(3) In and Out

(iv) Everything gets old and stops functioning due to _____.

(1) Wear and Tear

(2) Sick and Tired

(3) Up and Down

(b) Use the following expressions in your own sentences :

(i) Puffed up with pride

(ii) Proud as peacock

(iii) Months had flown

(iv) Pockets were emptied

(c) Write two sentences using each word given below, once in a literal and once in a metaphorical sense.

[the sun, a star, earth, cage, door]

[4000]-222

2

Contd.

Q.5) Attempt any two of the following :

[20]

- (a) Change voice :
- (i) J R D Tata inspired Sudha Murthy.
  - (ii) The man pulled out a watch.
- (b) Use proper articles :
- (i) J R D Tata was _____ great man.
  - (ii) He saw _____ eagle in the sky.
- (c) Add question tags :
- (i) She had curled her hair.
  - (ii) Jimmy was twenty.
- (d) Use correct prepositions :
- (i) This is the primary paradox _____ the modern age.
  - (ii) The ground was littered _____ torn streamers and paper decorations.
- (e) Turn the following in reported speech :
- (i) “I am leaving India”, I told him.
  - (ii) “Are they safe here ?” she asked.
- (f) Make yes/no questions :
- (i) R K Narayan wrote ‘Engine Trouble’.
  - (ii) The man is a teacher.
-

[4000]-222/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-223

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

MARATHI

(आधुनिक मराठी साहित्य व उपयोजित मराठी आणि आमचा बाप आणि आम्ही)

(General - I)

(June 2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करा.

प्र.1) (अ) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [10]

- (1) शुद्ध लेखनाची आवश्यकता का आहे ?
- (2) ऱ्हस्व व दीर्घ लेखनाचे कोणतेही ५ नियम सोदाहरण लिहा.
- (3) शुद्ध लेखन ही एक व्यापक संकल्पना आहे, हे स्पष्ट करा.
- (4) मुद्रित शोधन म्हणजे काय सांगून स्वरूपानुसार कोणते तीन प्रकार पडतात ?

(ब) दिलेला उतारा शुद्ध स्वरूपात लिहा : [05]

हसा आणि लड्डू व्हा असे आपण नेहमी ऐकतो पण हंसा व नीरोगी व्हा असा मुलमंत्र यापूढे जोपासायचा आहे. वीनोदामुळे केवळ हासून नीर्मीतीच होते असे नाही तर तो अेक जिवन वीषयक दृष्टीकोण आहे. एखादा लड्डू माणूस केळ्याच्या सालिवरून घसरला तर लहानघोर सर्व च हसतात पण घसरून पडणारी व्यक्ति वृद्ध असेल तर कुणिच हसत नाही. यालाच जीवणदृष्टि म्हणतात. हि दृष्टि जीतकी निष्कोप आणंदाचा आणंद अधिक उत्तमपणे घेता येतो. जेवनात मिठ असावे, उपवणात नीर्झरा असावा, घरात बालकांचे सूहास्य असावे त्याचप्रमाणे घरात विनोद असावा.

[4000]-223

1

P.T.O.

(क) शुद्ध शब्द लिहा : (कोणतेही पाच)

[05]

- (1) माधयम
- (2) दुरुनदर्शन
- (3) वरचसव
- (4) शाबदिक
- (5) कौशल्य
- (6) कवयत्री
- (7) क्रिडांगण

प्र.2) (अ) प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही पाच)

[10]

- (1) कथा वाङ्मय प्रकाराची कोणती ही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (2) मराठीतील प्रमुख कथाकारांची (ग्रामीण) दोन नांवे लिहा.
- (3) कथेची कोणतीही व्याख्या लिहा.
- (4) 'अंगणातील पोपट' या कथेचे वैशिष्ट्य कोणते ?
- (5) 'इडा पिडा टळो' या कथेत लेखकाने कोणता विषय हाताळला आहे ?
- (6) 'चौथी भिंत' मधील नानांच्या मुलांनी कोणते केंद्र सुरु केले होते ?
- (7) 'भोवरा' कथेतील गोपाळच्या बहिणीचे व तिच्या मुलाचे नांव काय होते ?

(ब) प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही पाच)

[10]

- (1) आत्मचरित्राने कोणत्या गोष्टी टाळल्यात ?
- (2) बी. जी. शिर्के यांचे गाव कोणते ? त्यांनी कोणती पदवी घेतली होती ?
- (3) आत्मचरित्राच्या हेतू कोणता ?

[4000]-223

2

Contd.

- (4) 'आमचा बाप आणि आम्ही' मधील अपूर्वा स्वतःची ओळख कशी करते ?
- (5) 'आमचा बाप आणि आम्ही' मध्ये डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी किती पिढ्यांचे चित्रण केले आहे ?
- (6) म. गांधीजी खेड्याकडे चला सांगत असताना डॉ. आंबेडकर लोकांना कोठे जाण्यास सांगत होते ?
- (7) 'आमचा बाप आणि आम्ही' मध्ये लेखकाने प्रेरणा कोठून घेतली ? कोणता संदेश दिला ?

प्र.3) ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) मराठी कथेचे हेतुनुसार कथांचे प्रकार लिहा. [05]

किंवा

(अ) मराठी कथा वाङ्मयाच्या विकासातील विविध कथाकारांचे योगदान लिहा. [05]

(ब) आत्मचरित्र व आत्मकथन यातील साम्य व भेद लिहा. [05]

किंवा

(ब) म. गांधी यांचे आत्मचरित्र आदर्श का मानले जाते ? [05]

प्र.4) १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) 'संस्कार' कथेचे कथासार [10]

किंवा

(अ) व्यंकटेश माडगूळकर यांच्या 'धर्मा रामोशी' कथेचे रसग्रहण करा. [10]

(ब) 'आमचा बाप आणि आम्ही' - आत्मकथनातील भाषाशैली लिहा. [10]

किंवा

(ब) स्वकथन, आत्मकथन व आत्मचरित्र यातील साम्य व भेद स्पष्ट करा. [10]

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) 'लगाम' कथेतील लताचे व्यक्तिचित्रण करा. [15]

किंवा

(अ) 'चौथी भित्त' या कथेचे रसग्रहण करा. [15]

(ब) मराठीतील उद्योगपतींची चरित्रे व आत्मचरित्रे यावर निबंध लिहा. [15]

किंवा

(ब) 'आमचा बाप आणि आम्ही' हे आत्मचरित्र भिंती तोडून मौलिक आत्मकथनाला जन्म देते. स्पष्ट करा. [15]

[4000]-223/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-224

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IV

HINDI

(General - I)

(June 2008 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें : (1) कथाविहार

संपादक : डॉ. सुरेशकुमार जैन

डॉ. वीणा मनचन्दा

(2) काव्य-कुसुमावली

संपादक : डॉ. सुरेशकुमार जैन

डॉ. ऋचा शर्मा

सूचनाएँ :

सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

प्र.1) (अ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर लिखिये : [15]

(1) 'बड़े घर की बेटी' कहानी की कथावस्तु अपनी भाषा में स्पष्ट कीजिये ।

(2) 'परदा' कहानी मध्यमवर्गीय आर्थिक खोखलेपन को उजागर करती है । स्पष्ट कीजिये ।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर लिखिये : [15]

(1) 'मुझे हँसना चाहिये' कविता का प्रतिपाद्य स्पष्ट कीजिये ।

(2) 'मेरा देश जल रहा है, बुझानेवाला कोई नहीं' कविता का भावार्थ स्पष्ट कीजिये ।

[4000]-224

1

P.T.O.

प्र.2) (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) “मैं भी ताम्रलिप्त का एक क्षत्रिय हूँ चम्पा ! परंतु दुर्भाग्य से जलदस्यु बनकर जीवन बिताता हूँ । अब तुम क्या करोगी ?”
- (2) “बेटा ! आज से तेरा अध्ययन समाप्त हो गया है । आज ही तुझे घर जाना है । आज बारहवें वर्ष की अंतिम तिथि है । स्नान-संध्यादि से निवृत्त होकर आओ और अपना अंतिम पाठ लो ।”
- (3) “निकल गये हरामी, मादर... सब के सब निकल गये ।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) मैं निर्धन हूँ, साधनहीन, न तुम ही हो महारानी,
पर साधन क्या ? व्यक्ति साधना ही से होता दानी ।
जिस क्षण हम ये देख सामने स्मारक अमर प्रणय का
पल्लवित हुये, वही क्षण तो है अपनी अमर कहानी ।
- (2) जी, गीत जनम का लिखूँ, मरन का लिखूँ;
जी, गीत जीत का लिखूँ, शरन का लिखूँ;
यह गीत रेशमी है, यह खादी का,
यह गीत पित्त का है, यह वादी का ।
- (3) हम बहता जल पीने वाले
मर जाएँगे भूखे-प्यासे,
कहीं भली है कटुक निबोरी
कनक-कटौरी की मैदा से ।

प्र.3) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणी लिखिये : [10]

- (1) ‘स्पर्श’ कहानी के शीर्षक की सार्थकता
- (2) ‘कुमाता न भवति’ कहानी की भाषाशैली
- (3) ‘ठेस’ कहानी का सिरचन

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक पर टिप्पणी लिखिये : [05]

- (1) 'प्रेत का बयान' कविता का ब्यंग्य
- (2) 'वाणी की दीनता' कविता का भावार्थ

प्र.4) (अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिये : [07]

- (1) एच. बी. कंपनी द्वारा निर्मित सिलाई मशीन का दूरदर्शन के लिये विज्ञापन तैयार कीजिये ।
- (2) व्यावसायिक शिक्षा की प्रदर्शनी का समाचार पत्र के लिये आकर्षक विज्ञापन तैयार कीजिये ।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर 'साक्षात्कार' का नमूना तैयार कीजिये : [07]

- (1) 'आदर्श शिक्षक पुरस्कार' प्राप्त अध्यापक के साथ साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिये ।
- (2) सफल महिला उद्योजक के साथ साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिये ।

(इ) निम्नलिखित परिच्छेद का हिन्दी में अनुवाद कीजिये : [06]

The wise men of all nations have got together to see if they can find a way of getting rid of war altogether. The first thing that is wanted is co-operation among all nations. Co-operation is a big word, but it simply means working together. If nations can learn to work together as friends, they will soon find a way of settling their disputes in a friendly way. Instead of being jealous of each other and suspicious and proud of their rights, they must learn to be friendly and reasonable and anxious to help each other.

Q.5) (अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर पत्र का प्रारूप तैयार कीजिये : [07]

- (1) आदर्श विद्यालय, पुणे के ग्रंथपाल, व्यवस्थापक विचार-विविधा प्रकाशक, ११०/२, नई बस्ती, आलोकी बाग, इलाहाबाद के नाम पत्र लिखकर पुस्तकों की माँग करता/करती है ।
- (2) राम एजन्सी, तिलक मार्ग, पुणे-४११ ०३० की ओर से फिलिप्स इंडिया प्रा.लि., मुंबई को ३६ इंच के ५० रंगीन टी.वी. तथा ५० रेडिओ के लिए आदेश देते हुये पत्र का प्रारूप तैयार कीजिये ।

(आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं चार वाक्यों को सकारण शुद्ध कीजिये : [08]

- (1) संतों के वचने बहुत मार्गदर्शक होता है ।
- (2) इश्वर मृतक के आत्मा को शांती दे ।
- (3) गरम गाय का दुध अच्छा होता है ।
- (4) शराबी की नशा उतर गई ।
- (5) मेरी बात पर अनिल ने हस दिया ।
- (6) सुशिला गाने की कसरत कर रही है ।

[4000]-224/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-225

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - V

ENGLISH

(UNDERSTANDING FICTION)

(General - I)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Prescribed Texts : (1) *Lord of the Flies* - Willing Golding

(2) *Inside the Haveli* - Rama Mehta

(3) *A Man of the People* - Chinua Achebe

Instructions :

(1) *All questions are compulsory.*

(2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer any four of the following :

[20]

- (a) Discuss how fiction is a major form of Literature ?
- (b) Bring out similarities and differences between Novel and Short Story.
- (c) What is a Social Novel ? State its important features.
- (d) Explain relationship between Sub Plot and the Main Plot.
- (e) Comment on the role of minor characters in a Novel.
- (f) Explain the term 'Protagonist'.

[4000]-225

1

P.T.O.

Q.2) Attempt **any two** of the following : **[20]**

- (a) Discuss Ralph as the hero of '*Lord of the Flies*'.
- (b) Justify title '*Lord of the Flies*'.
- (c) Comment on the disintegration and disruption of the society on the coral island in '*Lord of the Flies*'.
- (d) Bring out the significance of the role performed by Jack Merridew in '*Lord of the Flies*'.

Q.3) Attempt **any two** of the following : **[20]**

- (a) Discuss how Geeta manages to carve out her identity in the new world of Haveli.
- (b) Write a note on minor women characters in '*Inside the Haveli*'.
- (c) Explain significance of the title '*Inside the Haveli*'.
- (d) Explain how '*Inside the Haveli*' is a novel of assimilation and conflict between modern views and old traditions.

Q.4) Attempt **any two** of the following : **[20]**

- (a) Comment on the statement, "Chinua Achebe is gloriously gifted with great talent" with reference to '*A Man of the People*'.
- (b) Discuss how '*A Man of the People*' is a political novel.
- (c) Comment on the role of M. A. Nanga as '*A Man of the People*'.
- (d) Explain role of Odili Samalu as a narrator and a major character in '*A Man of the People*'.

Q.5) Attempt **any four** of the following :

[20]

- (a) Discuss importance of physical setting in a novel. Explain with reference to '*Inside the Haveli*'.
  - (b) Write a note on the significance of the use of dialogues in '*Inside the Haveli*'.
  - (c) What is First Person Narrative ? Comment on the Method of Narration used in '*A Man of the People*'.
  - (d) What is the significance of opening of a Novel ? Explain with reference to '*Lord of the Flies*'.
  - (e) What is the importance of setting in a Novel ? Explain with reference to '*Lord of the Flies*'.
  - (f) What is a Social Novel ? Estimate '*A Man of the People*' as a social novel.
-

[4000]-225/3

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-228

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VIII

HISTORY

[MODERN INDIA (1885 To 1992)]

(General - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) What is Nationalism ?
- (2) What is the main objective behind the foundation of National Congress ?
- (3) Which fundamental improvements were brought by British in India ?
- (4) Who is the Founder of Gadar Party ?
- (5) Who is the Leader of Non-co-operation Movement ?
- (6) What is the importance of Home Rule Movement ?
- (7) Explain objectives of 'Muslim League'.
- (8) Who is the Leader of 'Azad Hind Sena' ?
- (9) Explain any two characteristics of Indian Constitution.
- (10) What is the Jahal Thinkers ?
- (11) Explain principles of Panchsheel.
- (12) Write two objectives of Five Year Plan.
- (13) What is Mixed Economy ?

[4000]-228

1

P.T.O.

Q.2) Write brief answers of the following : (Any Three) [30]

- (a) Effects After Indian Partition
- (b) What were the principles of Indian Foreign Policy ?
- (c) Evaluate Feminist Movement after the Freedom of India.
- (d) Evaluate progress in the area of Science and Technology.
- (e) Which were the factors affecting rise of Indian Nationalism ?

Q.3) Write broad answers of the following : (Any Two) [30]

- (a) Write characteristics of Jhal Thinkers and Mawal Thinkers.
- (b) Write nature of Quit India Movement and evaluate it.
- (c) Explain relationship between India and its main neighbouring Countries.
- (d) Explain Role of Sardar Vallabhabhai Patel and Pandit Jawaharlal Nehru in the Integration of Princely States.

Q.4) Write broad answers of the following : (Any One) [20]

- (a) Write characteristics of Farmer's Movement after Independence and describe various movements of farmers in India.
- (b) Explain Consequences of vivid factors of Globalisation.

[4000]-228/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-228

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न-पत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) राष्ट्रवाद म्हणजे काय ?
- (2) राष्ट्रीय काँग्रेस स्थापण्यामागील उद्देश कोणता ?
- (3) ब्रिटीशांनी भारतात राज्यकारभाराच्या दृष्टीने कोणत्या भौतिक सुधारणा घडवून आणल्या ?
- (4) गदर पार्टीचे संस्थापक कोण होते ?
- (5) असहकार आंदोलनाचे नेतृत्व कोणी केले ?
- (6) होम रूल चळवळीचे महत्त्व सांगा.
- (7) मुस्लिम लीगची उद्दिष्टे कोणती होती ?
- (8) आझाद हिंद सेनेचे नेतृत्व कोणी केले ?
- (9) भारतीय राज्यघटनेची दोन वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (10) जहाल मतवाद म्हणजे काय ?
- (11) पंचशील तत्त्वे स्पष्ट करा.
- (12) पंचवार्षिक योजनेची कोणतेही दोन उद्दिष्टे लिहा.
- (13) मिश्र अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?

[4000]-228

3

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) भारतावर फाळणीचे कोणकोणते परिणाम झाले ?
- (ब) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची मूलतत्त्वे कोणती ?
- (क) स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चळवळीचा आढावा घ्या.
- (ड) विज्ञान व तंत्रज्ञान क्षेत्रात भारताने केलेल्या प्रगतीचे मूल्यमापन करा.
- (इ) भारतीय राष्ट्रवादाच्या उदयास कारणीभूत ठरलेले घटक कोणते ?

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे सविस्तर लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) जहाल मतवादी व मवाळ मतवादी विचारसरणीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ब) 'भारत छोडो' आंदोलनाचे स्वरूप सांगून त्याचे मूल्यमापन करा.
- (क) भारताचे त्याच्या प्रमुख शेजारी देशांशी असलेले संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (ड) संस्थानांच्या विलीनीकरणात सरदार वल्लभभाई पटेल व पंडित जवाहरलाल नेहरू यांचे योगदान स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा : (कोणतेही एक) [20]

- (अ) स्वातंत्र्योत्तर काळातील शेतकरी वर्गाच्या लढ्याची वैशिष्ट्ये सांगून भारतात विविध ठिकाणी झालेल्या शेतकरी चळवळीची माहिती लिहा.
- (ब) जागतिकीकरणाचे भारतातील विविध क्षेत्रावर झालेले परिणाम स्पष्ट करा.

[4000]-228/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-229

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IX

GEOGRAPHY

(GEOGRAPHY OF HUMAN RESOURCES)

(General - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- (4) *Use of map stencils is allowed.*

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten) [20]

- (1) Give definition of Human Geography.
- (2) Define Race.
- (3) State Branches of Human Geography.
- (4) What is meant by Population Density ?
- (5) Write any two stages of Human Evolution.
- (6) Which are the Major Religions in the World ?
- (7) Give names of any two Plants of Hot Desert Region.
- (8) Write any two names of Cold Regions in the World.
- (9) State Habitat of 'Gond' Tribe.
- (10) What is Crude Birth Rate ?
- (11) Write any two factors affecting Mortality.
- (12) Write any two types of Migrations according to distance.
- (13) Explain the term Over-population.

[4000]-229

1

P.T.O.

Q.2) Answer the following in about 50 words each : **(Any Five)** [20]

- (a) Explain Scope of Human Geography.
- (b) Explain any four causes of Human Race.
- (c) Explain Human Life in Cold Region.
- (d) Explain Measures of Fertility.
- (e) Migration and Growth of Population
- (f) Explosion of Population
- (g) Explain Regional Distribution of Nagas.

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Explain Problems of Population Growth in Developed Countries.
- (b) Describe Major Language Families of the World.
- (c) Explain in detail Demographic Transition Theory.
- (d) Explain causes and effects of Migration.
- (e) Explain Griffith Taylor's Classification of Races.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Explain factors affecting Distribution of Population.
- (b) Give an account of physical environment, economic activities and social life of Bhil.
- (c) Explain various Branches of Human Geography in detail.

[4000]-229/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-229

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा, स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा)

[20]

- (1) मानवी भूगोलाची व्याख्या लिहा.
- (2) वंशाची व्याख्या लिहा.
- (3) मानवी भूगोलाच्या शाखा लिहा.
- (4) लोकसंख्येची घनता म्हणजे काय ?
- (5) मानवी उत्क्रांतीचे कोणतेही दोन टप्पे लिहा.
- (6) जगातील प्रमुख धर्म कोणते ?
- (7) उष्ण वाळवंटी प्रदेशातील कोणत्याही दोन वनस्पतींची नावे द्या.
- (8) जगातील शीत कटिबंधीय प्रदेशांची कोणतेही दोन नावे लिहा.
- (9) गोंड जमातीचे अधिवास क्षेत्र सांगा.
- (10) ढोबळ जनन दर म्हणजे काय ?
- (11) मर्त्यतेवर परिणाम करणारे कोणतेही दोन घटक लिहा.
- (12) स्थलांतराचे अंतरानुसार कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- (13) 'अतिरिक्त लोकसंख्या' संकल्पना स्पष्ट करा.

[4000]-229

3

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही पाच) [20]

- (अ) मानवी भूगोलाची व्याप्ती सांगा.
- (ब) वंश निर्मितीची कोणतीही चार कारणे लिहा.
- (क) शीत प्रदेशातील मानवी जीवन स्पष्ट करा.
- (ड) जनन मापनाची परिमाणे स्पष्ट करा.
- (इ) स्थलांतर व लोकसंख्या वाढ
- (फ) लोकसंख्येचा विस्फोट
- (ग) नागांचे प्रादेशिक वितरण स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) विकसित देशातील लोकसंख्या वाढीच्या समस्या सविस्तर लिहा.
- (ब) जगातील प्रमुख भाषाकुळे व त्यांचे वितरण स्पष्ट करा.
- (क) लोकसंख्या संक्रमण सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ड) स्थलांतराची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- (इ) ग्रिफीथ टेलर्सचे वंश वर्गीकरण स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) लोकसंख्या वितरणावर परिणाम करणारे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ब) भिल्लांचे प्राकृतिक पर्यावरण, आर्थिक व्यवसाय व सामाजिक जीवन यावर लिहा.
- (क) मानवी भूगोलाच्या शाखा सविस्तर स्पष्ट करा.

[4000]-229/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-230

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - X

ECONOMICS

(BANKING AND CO-OPERATION IN INDIA)

(General - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Define the term 'Bank'.
- (2) What is the meaning of Current Deposit ?
- (3) Explain meaning of Monetary Policy.
- (4) Explain the term 'Profitability'.
- (5) Define 'Bearer Cheque'.
- (6) Concept of 'ATM'
- (7) Explain any two problems of Dairy Co-operation.
- (8) What is Overdraft Facility ?
- (9) Give full form of 'NABARD'.
- (10) What is Liquidity of a Bank.
- (11) Define 'Mortgage'.
- (12) Explain any two objectives of Monetary Policy.
- (13) Define 'Bank Rate Policy'.

[4000]-230

1

P.T.O.

Q.2) Answer the following in 50 words each : **(Any Five)** **[20]**

- (a) Explain progress and evaluation of Commercial Banking in India after Nationalisation.
- (b) Explain principles of Co-operation in detail.
- (c) Explain Modern Technology in Banking Sector.
- (d) Explain History of Co-operative Movement in India.
- (e) Explain Reforms in Banking Sector in India since 1991.
- (f) Explain effects of Globalisation on Co-operative Banking.
- (g) Explain role of Co-operative Agricultural Marketing.

Q.3) Answer the following in 150 words each : **(Any Three)** **[30]**

- (a) Explain functions of Reserve Bank of India in detail.
- (b) Explain Process of Credit Creation and Limitation in detail.
- (c) What are the problems of Co-operative Agricultural Marketing ?
What are the measures to solve problems of Co-operative Agricultural Marketing ?
- (d) Explain functions of Central Bank in detail.
- (e) Explain objectives and functions of 'NABARD'.

Q.4) Answer the following within 300 words each : **(Any Two)** **[30]**

- (a) Explain functions of Commercial Banking. (Primary, Secondary and General Public Services).
- (b) Explain progress, problems and measures of Sugar Industry.
- (c) Explain Quantitative and Qualitative Methods of Credit Control.

[4000]-230/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-230

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

प्र.1) खालील प्रश्नांची २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) बँक म्हणजे काय ?
- (2) चालू ठेव म्हणजे काय ?
- (3) चलनविषयक धोरणाचा अर्थ सांगा.
- (4) लाभप्रदता म्हणजे काय ?
- (5) धनादेश कशाला म्हणतात ?
- (6) ATMचा अर्थ सांगा.
- (7) सहकारी दुग्ध व्यवसायातील दोन समस्या सांगा.
- (8) अधिकर्ष सवलत म्हणजे काय ?
- (9) 'NABARD'चे पूर्ण रूप द्या.
- (10) बँकेची 'रोखता' स्पष्ट करा.
- (11) तारण - संकल्पना स्पष्ट करा.
- (12) चलनविषयक धोरणाची कोणतीही दोन उद्दिष्टे सांगा.
- (13) बँक दर धोरण म्हणजे काय ?

[4000]-230

3

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही पाच) [20]

- (अ) भारतातील व्यापारी बँकाचे राष्ट्रीयीकरण केल्यानंतर त्यांची झालेली प्रगती व मूल्यमापन स्पष्ट करा.
- (ब) सहकाराची तत्त्वे सविस्तर स्पष्ट करा.
- (क) बँक व्यवसायातील अत्याधुनिक तंत्रज्ञान स्पष्ट करा.
- (ड) भारतातील सहकारी चळवळीचा इतिहास स्पष्ट करा.
- (इ) भारतातील बँक व्यवसाय क्षेत्रातील १९९१ नंतरच्या सुधारणा स्पष्ट करा.
- (फ) जागतिकीकरणाच्या सहकारी बँकांवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- (ग) सहकारी कृषी विक्रीव्यवस्थेची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) रिझर्व्ह बँकेची कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ब) बँकांची पतनिर्मितीची प्रक्रिया व मर्यादा स्पष्ट करा.
- (क) सहकारी शेतमालाच्या विक्रीव्यवस्थेतील समस्या आणि त्यावरील उपाययोजना सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ड) मध्यवर्ती बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.
- (इ) राष्ट्रीय कृषी व ग्रामीण विकास बँक (NABARD)ची उद्दिष्टे व कार्ये स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) व्यापारी बँकेची प्राथमिक, दुय्यम आणि सर्व सामान्य लोकोपयोगी सेवा याविषयीची कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) साखर उद्योगाची प्रगती, समस्या आणि उपाययोजना स्पष्ट करा.
- (क) पतनियंत्रणाच्या संख्यात्मक व गुणात्मक पद्धतीची सविस्तर चर्चा करा.

[4000]-230/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-231

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

MARATHI

(MARATHI SAHITYATIL VIVIDH PRAVAHA)

(Special - I)

(June 2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

पाठ्यपुस्तके : (1) नाटक - तृतीय रत्न

(2) कादंबरी - हाल्या हाल्या दुधू दे

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करा.

प्र.1) पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]

- (1) नाटकाचे मर्मस्थान कोणते ?
- (2) नाटक म्हणजे काय ?
- (3) १८६०च्या सुमारास लिहिलेल्या नाटकातील प्रामुख्याने कोणते विषय हाताळले गेले ?
- (4) 'तृतीय रत्न' या नाटकातील पात्रांची नांवे लिहा.
- (5) महात्मा फुले यांची ग्रंथसंपदा सांगा.
- (6) 'तृतीय रत्न' या नाटकातील प्रतिपाद्य विषय कोणता ?
- (7) 'कादंबरी'च्या कोणताही दोन व्याख्या लिहा.

[4000]-231

1

P.T.O.

- (8) कोणत्याही दोन ग्रामीण कादंबरीकारांची नांवे सांगा.
- (9) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' कादंबरी कोणत्या प्रदेशातील आहे ? लेखकाने त्यासाठी कोणती भाषा वापरली आहे ?
- (10) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' याचा ग्रामीण भागात कोणता अर्थ लावला जातो ?
- (11) सासरी असताना शोभावर कोणता अनिष्ट प्रसंग ओढवतो ?
- (12) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' कादंबरीतील सावकाराचे पात्र कसे रंगविले आहे ?
- (13) वि. स. खांडेकर यांनी लिहिलेल्या कोणत्याही दोन कादंबऱ्यांची नांवे लिहा.

प्र.2) पुढील प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) नाटक व काव्य यातील साम्य व भेद स्पष्ट करा. [05]

किंवा

(अ) महात्मा फुले यांच्या 'तृतीय रत्न' या नाटकातील संवादावर टीपण लिहा. [05]

(ब) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' कादंबरीत वऱ्हाडी भाषेचा वापर योग्य का अयोग्य - स्पष्ट करा. [05]

किंवा

(ब) वृत्तपत्र या माध्यमात वापरण्यात येणाऱ्या पारिभाषिक संज्ञा कोणत्या ? [05]

प्र.3) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा.

(अ) नाटकाची व्याख्या सांगून नाटकाचे घटक स्पष्ट करा. [10]

किंवा

(अ) 'तृतीय रत्न' नाटक ही एकांकिका. यावर भाष्य करा. [10]

(ब) कादंबरी म्हणजे काय ? कादंबरीचे प्रकार स्पष्ट करा. [10]

किंवा

(ब) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' या कादंबरीचे कथानक स्पष्ट करा. [10]

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) कादंबरी आणि नाटक यातील भेद स्पष्ट करा. [10]

किंवा

(अ) 'तृतीय रत्न' या नाटकातील जोगाई किंवा जोगाबाईचे व्यक्तिचित्र रेखाटा. [10]

(ब) कादंबरी आणि कविता यातील साम्य व भेद स्पष्ट करा. [10]

किंवा

(ब) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' ही बाबाराव मुसळे यांची कसदार ग्रामीण कादंबरी म्हणून तिचे वाङ्मयीन मूल्यमापन करा. [10]

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(अ) आशयानुसार नाटकाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [15]

किंवा

(अ) महात्मा फुले यांच्या 'तृतीय रत्न' नाटकाचे कथानक स्पष्ट करा. [15]

(ब) मराठी कादंबरीची ऐतिहासिक स्थित्यंतरे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

(ब) 'हाल्या हाल्या दुधू दे' या कादंबरीतील दुःखानुभवाचा ठसा वाचकाच्या मनावर उमटला आहे. - स्पष्ट करा. [15]

[4000]-231/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-232

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

HINDI

(KAVYASHASTRA)

(Special - I)

(June 2008 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) निम्नलिखित में से किन्हीं दस के उत्तर संक्षेप में लिखिये : [20]

- (1) संस्कृत के विद्वानों द्वारा दी गई काव्य की दो परिभाषाओं को स्पष्ट कीजिये ।
- (2) उपन्यास शब्द के अर्थ को स्पष्ट कीजिये ।
- (3) शब्दशक्ति के भेद बताइये ।
- (4) महाकाव्य तथा खंडकाव्य के दो भेद स्पष्ट कीजिये ।
- (5) रेखाचित्र को शब्दचित्र क्यों कहा जाता है ?
- (6) काव्य में व्यंजना का क्या महत्त्व है ?
- (7) एकांकी की परिभाषा लिखिये ।
- (8) आलोचना की परिभाषा लिखिये ।
- (9) रस-निष्पत्ति में सहयोगी तत्त्व कौन-से है ?
- (10) नाटक में अभिनय के प्रकार बताइये ।
- (11) निबंध के चार गुण बताइये ।
- (12) अलंकार का काव्य में स्थान स्पष्ट कीजिये ।
- (13) रेडिओ नाटक की दो विशेषतायें लिखिये ।

[4000]-232

1

P.T.O.

प्र.2) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो अलंकारों का सोदाहरण परिचय दीजिये : [10]

- (1) अनुप्रास
- (2) रूपक
- (3) उत्प्रेक्षा
- (4) भ्रांतिमान

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो छंदों के लक्षण सोदाहरण स्पष्ट कीजिये : [10]

- (1) शिखरिणी
- (2) रोला
- (3) सोरठा
- (4) सवैय्या

प्र.3) निम्नलिखित में से किन्हीं चार के उत्तर लिखिये : [20]

- (अ) पाश्चात काव्यशास्त्र में प्रतिपादित किन्हीं चार प्रयोजनों को संक्षेप में स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) रेखाचित्र का स्वरूप स्पष्ट करके विशेषतायें लिखिये ।
- (क) उपन्यास में चरित्र-चित्रण का महत्त्व स्पष्ट कीजिये ।
- (ड) वर्णिक और मात्रिक छंदों के अंतर को स्पष्ट कीजिये ।
- (इ) काव्य में बुद्धितत्त्व का क्या महत्त्व है ?
- (फ) आलोचक के गुण स्पष्ट कीजिये ।

प्र.4) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिये : [20]

- (अ) खंडकाव्य का स्वरूप और उसके तत्त्वों का विवेचन कीजिये ।
- (ब) दृश्यकाव्य के रूप में नाटक के प्रधान तत्त्वों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिये ।
- (क) रस-निष्पत्ति का सूत्र बताते हुये रस-निष्पत्ति में सहयोग देने वाले रस के अवयवों का परिचय दीजिये ।

प्र.5) निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिये :

[20]

- (अ) रेडिओ नाटक
  - (ब) प्रतिभाशक्ति
  - (क) संस्मरण
  - (ड) कहानी के तत्त्व
  - (इ) नायक के भेद
  - (फ) गीतिकाव्य
-

[4000]-232/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-233

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

ENGLISH

(UNDERSTANDING DRAMA)

(Special - I)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

- Texts Prescribed : (1) *The importance of being Ernest* - Oscar Wilde
(2) *Death of a Salesman* - Arthur Miller
(3) *Hayavadana* - Girish Karnad

Q.1) Attempt **any four** of the following :

[20]

- Explain the term 'Life-Like' characters.
- Define Tragic Comedy and give an example.
- What is Climax in a Play ?
- What is Diction in a Play ? Explain it.
- What is an 'Aside' ?
- What is Poetic Drama ?

Q.2) Attempt **any two** of the following :

[20]

- Give a character sketch of Jack in '*The importance of being Ernest*'.
- Write a detailed note on the plot structure of '*The importance of being Ernest*'.
- Consider '*The important of being Ernest*', as a Social Satire.

[4000]-233

1

P.T.O.

Q.3) Attempt **any two** of the following : [20]

- (a) Consider, '*Death of a Salesman*' as a tragedy.
- (b) Write a critical note on the expressionistic elements in '*Death of a Salesman*'.
- (c) What social criticism is found in Miller's '*Death of a Salesman*' ?

Q.4) Attempt **any two** of the following : [20]

- (a) Explain the significance of the role of Hayavadana in the play '*Hayavadana*'.
- (b) Comment on the use of humour, satire comedy and irony in '*Hayavadana*'.
- (c) Write about the significance of the Sub Plot in '*Hayavadana*'.

Q.5) Answer briefly **any four** of the following : [20]

- (a) Explain meaning and nature of Tragedy with special reference to '*Death of a Salesman*'.
- (b) Write a brief note on the elements of structure in '*Hayavadana*'.
- (c) Comment on the use of flashback in '*Death of a Salesman*'.
- (d) What is Comic Elements ? Write a note on the Comic Elements in '*Hayavadana*'.
- (e) Comment on the use of stage properties in '*Hayavadana*'.
- (f) What is Social Tragedy ? Give example from '*Death of a Salesman*'.

[4000]-233/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-234

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

GEOGRAPHY

(INDIA : A GEOGRAPHICAL ANALYSIS)

(Special - I)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *Draw a neat diagrams wherever necessary.*
- (4) *Use of map stencils is allowed.*

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten) [20]

- (1) Write any two names of the Island found in Ariban Sea.
- (2) Write any two names of the Passe found in Himalaya.
- (3) Write any two major branches of South-West Monsoon.
- (4) Give major Laterite Soil Region in India.
- (5) Give any two names of West Flowing Rivers of India.
- (6) Give any four important Tree found in Tropical Evergreen Forest.
- (7) Give types of Coal.
- (8) Write major types of Irrigation.
- (9) What is Green Revolution ?
- (10) What are the locational factors of Iron and Steel Industries ?
- (11) What is Population Density ?
- (12) Write any two benefit of Railway Transport.
- (13) Name four important International Ports in India.

[4000]-234

1

P.T.O.

Q.2) Write notes on the following in about 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Geographical Location of India
- (b) Coastal Plains of India
- (c) Alluvial Soils in India
- (d) White Revolution
- (e) Petrochemical Industry
- (f) Problems of Over-population in India.

Q.3) Answer in 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Explain Godavari River System.
- (b) Write Major Forest Types of India.
- (c) Explain distribution and production of Iron-Ore in India.
- (d) Explain Foreign Trade of India.
- (e) Explain reason for Decline Mortality Rate in India.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Explain North-East Monsoon in India.
- (b) State types of Soil and describe their distribution in India.
- (c) State various method of Irrigation and describe Major Canal System in India.
- (d) Give an account of Industrial Regions in India.

[4000]-234/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-234

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.
- (5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) अरबच्या समुद्रातील कोणत्याही दोन बेटांची नांवे लिहा.
- (2) हिमालयातील कोणत्याही दोन खिंडीची नांवे लिहा.
- (3) नैऋत्य मान्सून वाऱ्याच्या दोन प्रमुख शाखा लिहा.
- (4) भारतातील जांभा मृदेचे प्रमुख प्रदेश सांगा.
- (5) भारतातील प्रमुख पश्चिम वाहिनी नद्यांची नांवे सांगा.
- (6) उष्ण कटिबंधीय सदाहरित जंगलातील प्रमुख वृक्षाची नांवे सांगा.
- (7) दगडी कोळशाचे प्रकार सांगा.
- (8) जलसिंचनाचे प्रमुख प्रकार लिहा.
- (9) हरित क्रांती म्हणजे काय ?
- (10) लोह-पोलाद उद्योगाच्या स्थानावर परिणाम करणारे घटक लिहा.
- (11) लोकसंख्या घनता म्हणजे काय ?
- (12) रेल्वे वाहतुकीचे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
- (13) भारतातील कोणत्याही चार आंतरराष्ट्रीय बंदरांची नांवे लिहा.

[4000]-234

3

P.T.O.

प्र.2) प्रत्येकी सुमारे ५० शब्दांत टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[20]

- (अ) भारताचे भौगोलिक स्थान
- (ब) भारताचे किनारी मैदानी प्रदेश
- (क) भारतातील गाळाच्या मृदा
- (ड) श्वेत क्रांती
- (इ) पेट्रोकेमिकल उद्योग
- (फ) भारतातील अतिरिक्त लोकसंख्येच्या समस्या

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणत्याही तीन) [30]

- (अ) गोदावरी नदी प्रणालीचे वर्णन करा.
- (ब) भारतातील प्रमुख जंगलांचे प्रकार लिहा.
- (क) भारतातील लोह-पोलाद वितरण व उत्पादन स्पष्ट करा.
- (ड) भारताचा विदेश व्यापार स्पष्ट करा.
- (इ) भारतात मृत्यूदर कमी होण्याची कारणे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणत्याही दोन) [30]

- (अ) भारतातील नैऋत्य मान्सून वारे स्पष्ट करा.
- (ब) भारतातील मृदांचे प्रमुख प्रकार सांगून त्यांचे वितरण स्पष्ट करा.
- (क) भारतातील जलसिंचनाच्या प्रमुख पद्धती सांगा व कालवा सिंचनाचा वृत्तांत लिहा.
- (ड) भारतातील औद्योगिक विभागाचा वृत्तांत लिहा.

[4000]-234/4

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-236

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XII

CONTENT-CUM-METHODOLOGY OF SCHOOL SUBJECTS

आशययुक्त अध्यापन पद्धती - मराठी

(June 2008 Pattern)

वेळ : 1.30 तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) उत्तरे शब्दमर्यादा :
  - (i) दीर्घोत्तरी - ३००-३५० शब्द (१५ गुण)
  - (ii) लघुत्तरी - १३०-१५० शब्द (५ गुण)

प्र.1) संरचना म्हणजे काय ? मराठी विषयाची संरचना स्पष्ट करून संरचनेची दैनंदिन अध्यापनातील उपयुक्तता गद्य व पद्य वाङ्मय प्रकारातील उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.1) गाभाघटक म्हणजे काय ? गाभाघटकांची गरज स्पष्ट करून दहा गाभाघटक कोणते ते लिहा. त्यापैकी कोणतेही दोन गाभाघटक दैनंदिन अध्यापनातून कसे साध्य कराल ? सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्र.2) शैक्षणिक साधनांची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. मातृभाषा मराठीच्या अध्यापनात विविध शैक्षणिक साधनांचा प्रभावीपणे वापर कसा करता येईल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

[4000]-236

1

P.T.O.

प्र.2) मातृभाषा मराठीच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे अंतर्गत व बाह्य निकष सांगून पाठ्यपुस्तकाचे अंतर्गत निकष तुम्ही अभ्यासलेल्या (इयत्ता ६वी ते १०वी) एका पाठ्यपुस्तकाच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा : [20]

- (अ) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करून तिच्या कार्यवाहीचे टप्पे थोडक्यात लिहा.
- (ब) मातृभाषा मराठी अध्यापनाची भाषिक व वाङ्मयीन उद्दिष्टे थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (क) नैदानिक कसोटी म्हणजे काय ? मातृभाषा अध्यापनात नैदानिक कसोट्यांची गरज स्पष्ट करा.
- (ड) 'नीटनेटकेपणा' व 'श्रमप्रतिष्ठा' या मूल्यांचा अर्थ सांगून ते रुजविण्यासाठी प्रत्येकी दोन उपक्रम सूचवा.
- (इ) "मराठी विषयाचा शिक्षक इतर शिक्षकांपेक्षा वेगळा असतो." हे स्पष्ट करणारी पाच गुणवैशिष्ट्ये सोदाहरण लिहा.
- (फ) अध्यापन सूत्रे म्हणजे काय ? मराठीच्या अध्यापनात कोणत्याही दोन अध्यापन सूत्रांचा वापर कसा कराल ? सोदाहरण स्पष्ट करा.

[4000]-236/2

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-236

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XII

CONTENT-CUM-METHODOLOGY OF SCHOOL SUBJECTS

हिन्दी शिक्षण

(June 2008 Pattern)

समय : 1.30 घण्टा]

[कुल गुण : 50

सूचना :

- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
- (2) दाहिनी ओर के अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।
- (3) शब्दमर्यादा :
  - (i) १५ गुण प्रश्न : ३०० - ३५० शब्द
  - (ii) ०५ गुण प्रश्न : १३० - १५० शब्द

प्र.1) विषय-संरचना की विशेषताएँ स्पष्ट करके हिंदी अध्यापक को संरचना का क्या महत्त्व है, यह स्पष्ट कीजिये । साहित्य विधाओं के अनुसार हिंदी विषय की संरचना तैयार कीजिये ।

[15]

अथवा

प्र.1) शिक्षा प्रक्रिया में पाठ्यपुस्तक का महत्त्व स्पष्ट कीजिये । आदर्श पाठ्यपुस्तक के अंतरंग तथा बाह्यंग के निकषों के आधार पर हिंदी की किसी एक कक्षा की पाठ्यपुस्तक की चिकित्सा कीजिये ।

[15]

प्र.2) भारत की भाषिक समस्या स्पष्ट कीजिये । भाषिक समस्या के तीन कारणों की चर्चा करके शिक्षालयों में उत्पन्न इस समस्या के हल की दृष्टि से त्रिभाषा सूत्र का स्वरूप तथा महत्त्व स्पष्ट कीजिये ।

[15]

अथवा

[4000]-236

3

P.T.O.

प्र.2) हिंदी भाषा अध्यापन में सहायक साधनों का महत्त्व स्पष्ट कीजिये । सहायक साधनों के तीन प्रकार बताकर हर एक प्रकार के दो-दो साधनों का हिंदी अध्ययन-अध्यापन की दृष्टि से महत्त्व स्पष्ट कीजिये । [15]

प्र.3) किन्हीं चार उपप्रश्नों के उत्तर लिखिये : [20]

- (अ) प्रश्नपत्र बनाते समय संविधान सारिणी (Blue Print) तैयार करना क्यों आवश्यक है ? संविधान सारिणी में कौन-सी तीन बातों का समावेश किया जाता है यह बताकर उनका महत्त्व स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) हिंदी व्याकरण के अध्यापन में उद्गामी-अवगामी पद्धति का महत्त्व बताकर इस पद्धति की सीढ़ियाँ स्पष्ट कीजिये ।
- (क) हिंदी अध्यापन में प्रयुक्त किन्हीं चार सूत्रों की सोदाहरण चर्चा कीजिये ।
- (ड) पाठ्यचर्चा, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक का संबंध स्पष्ट कीजिये ।
- (इ) 'आशययुक्त अध्यापन पद्धति' यह संकल्पना स्पष्ट कीजिये ।
- (फ) आशय विश्लेषण का महत्त्व स्पष्ट करके किसी एक पाठ का आशय विश्लेषण कीजिये ।

[4000]-236/4

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-236

S. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XII

CONTENT-CUM-METHODOLOGY OF SCHOOL SUBJECTS

ENGLISH EDUCATION

(June 2008 Pattern)

Time : 1.30 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.*
- (2) Figures to the right indicate full marks.*
- (3) Answer limit :*
  - (i) 300-350 words for 15 marks.*
  - (ii) 130-150 words for 5 marks.*

Q.1) What are the qualities of Good English Teacher ? Explain with an example. [15]

OR

Q.1) Explain importance of Audio-Visual Aids in teaching of English Subject, give an example. [15]

Q.2) What is Composition ? How will you teach a controlled (Guided) and free composition to the Pupil. Explain with an examples. [15]

OR

Q.2) What is Diagnostic Test ? Explain its need. What is Remedial Teaching ? Explain Concept of Remedial Teaching with an example of any one unit. [15]

[4000]-236

5

P.T.O.

Q.3) Write short answers : (Any Four)

[20]

- (a) Objectives of Teaching-Learning English
  - (b) Any four steps of C. C. M. Analysis
  - (c) Concept of Generalisation
  - (d) Moral Value - Neatness
  - (e) Maxims of Teaching (any two)
  - (f) Teaching - Writing Method - Substitution Table
-

[4000]-236/6

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-3

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - III

EDUCATIONAL PSYCHOLOGY AND PERSONS WITH DISABILITIES

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer to the **two sections** should be written in separate **answer-book**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Explain Physical, Mental and Emotional Conditions of Adolescents. [12]

OR

Q.1) Explain why different subjects are included in the curriculum of Hearings Impaired Adolescent Children. [12]

Q.2) Explain the steps of Development and its Educational Importance in Early Childhood. [12]

OR

Q.2) Explain what is Attention ? Write its objective and subjective conditions. [12]

Q.3) Write short notes : (**Any Two**) [16]

- (a) Educational Importance of Perception
- (b) Factors affecting on Learning
- (c) Uses of Educational Psychology
- (d) Memory

[4000]-3

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) What is Intelligence ? Write any three Theories of Intelligence. [12]

OR

Q.4) What are the causes of Individual Differences ? How will you consider Individual Differences in your Hearing Impaired Students while teaching them ? [12]

Q.5) What is Personality ? Write any two Theories of Personality. [12]

OR

Q.5) What is Mental Health ? How will you maintain Mental Health of your Hearing Impaired Students ? [12]

Q.6) Write short notes : **(Any Two)** [16]

- (a) Importance of Educational Guidance
  - (b) Role of Home in Guidance and Counselling
  - (c) Stress Management
  - (d) Aptitude Tests
-

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-3

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांची पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) पौगंडावस्थेतील विद्यार्थ्यांची शारीरिक, मानसिक व भावनिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) कुमारावस्थेतील कर्णबधिर मुलांसाठी अभ्यासक्रम तयार करतांना अनेकविध विषयांचा त्यात अंतर्भाव का करावा लागतो ? [12]

प्र.2) बाल्यावस्थेतील वाढीचे टप्पे व त्याचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) अवधान म्हणजे काय ते सांगून ते आकर्षित करणारे आंतरिक व बाह्य गुणधर्म स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

- (अ) अवबोधाचे शैक्षणिक महत्त्व
- (ब) अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक
- (क) शैक्षणिक मानसशास्त्राचे उपयोग
- (ड) स्मरण

[4000]-3

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) बुद्धी म्हणजे काय ? बुद्धी विषयक कोणत्याही तीन उपपत्तींचे/सिद्धांतांचे वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.4) व्यक्तिभेदाची कारणे कोणती ? कर्णबधिरांना शिकवतांना त्यांच्यातील व्यक्तिभेद कसे लक्षांत घ्याल ? [12]

प्र.5) व्यक्तिमत्त्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्त्वाच्या कोणत्याही दोन सिद्धांतांचे/उपपत्तींचे वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.5) मानसिक आरोग्य म्हणजे काय ? तुमच्या कर्णबधिरांचे मानसिक आरोग्य चांगले रहावे यासाठी काय कराल ? [12]

प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

(अ) शैक्षणिक मार्गदर्शनाचे महत्त्व

(ब) मार्गदर्शन व समुपदेशन यात घराची भूमिका

(क) तणाव व्यवस्थापन

(ड) अभियोग्यता चाचण्या

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-331

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - I

I : EDUCATION FOR NEW TIMES

II : MODERN INDIAN SOCIETY

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

SECTION - I : EDUCATION FOR NEW TIMES

Q.1) Explain Concept of Education. Compare Formal and Non-formal Education and write with examples how Non-formal Education is useful to Modern Indian Society ? **[15]**

OR

Q.1) State goals of Vedic Education. How will you implement these goals for the development of Society in Modern Times ? **[15]**

Q.2) What are the qualities of Good Teacher ? Explain his role in the age of globalisation, liberalisation and privatisation. Which skill the teacher of 21st Century should develop in him ? Discuss. **[15]**

OR

Q.2) What are the main principles of Educational Philosophy of Mahatma Phule ? How will you implement these principles in today's Education System ? **[15]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four) (Word limit : 120 to 150 words each) [20]**

- (a) Importance of National Integration
- (b) Explain educational aims and objectives of Kothari Commission.
- (c) Co-relationship between Work Culture and Education
- (d) Explain Educational Thoughts of John Dewey.
- (e) Importance of Peace Education
- (f) Functions of Education Philosophy

[4000]-331

1

P.T.O.

SECTION - II : MODERN INDIAN SOCIETY

Q.1) State characteristics of Liberalisation, Urbanisation and Westernisation.
State role of teacher in Modern Indian Society. [15]

OR

Q.1) Explain Nature of Modern Indian Society. Which are the forces in Modern Indian Society ? Describe any two with illustrations in detail. [15]

Q.2) Explain Concept of School Interaction. State two types of Interactions.
What programmes will you adopt to develop School Interactions ? [15]

OR

Q.2) State meaning of Family. Describe functions of Family. What are the responsibilities of Family in new time. [15]

Q.3) Answer **any four** from the following :
(Word limit : 120 to 150 words each) [20]

- (a) Explain Importance of Mass Media.
- (b) State Concept of Non-government Organisation. Explain need of Non-government Organisations.
- (c) What programmes will you adopt to develop Social Change ? Explain with examples.
- (d) State Concept of Education for Sustainable Development.
- (e) Explain importance of Women Education.
- (f) State Role of Press in Social Change.

[4000]-331/2

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-331

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

विभाग - १

प्र.1) शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणाची तुलना करून आधुनिक भारतीय समाजाला अनौपचारिक शिक्षण कसे उपयुक्त आहे ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

प्र.1) वैदिक काळातील शिक्षणाची ध्येय स्पष्ट करा. आधुनिक काळातील समाजाच्या विकासासाठी त्या ध्येयांचा आपण शिक्षक म्हणून कसा उपयोग कराल ? [15]

प्र.2) चांगल्या शिक्षकाचे गुणविशेष कोणते ? जागतिकीकरण, उदारीकरण व खाजगीकरणाच्या युगातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. २१व्या शतकातील शिक्षकाने कोणती कौशल्ये विकसित करावीत ? याची चर्चा करा. [15]

किंवा

प्र.2) महात्मा फुले यांच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची प्रमुख तत्त्वे कोणती ? आजच्या शिक्षण व्यवस्थेत ती अंमलात आणण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ? [15]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(शब्दमर्यादा : प्रत्येकी १२० ते १५० शब्दांत)

[20]

(अ) राष्ट्रीय एकात्मतेकरिता शिक्षणाचे महत्त्व

(ब) कोठारी आयोगाची शिक्षणविषयक ध्येये व उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

(क) कार्यसंस्कृती व शिक्षण यांचा सहसंबंध

(ड) जॉन ड्युईचे शिक्षणविषयक विचार स्पष्ट करा.

(इ) शांततेकरिता शिक्षणाचे महत्त्व

(फ) शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची कार्ये

[4000]-331

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.1) आधुनिक भारतीय समाजात उदारीकरण, नागरीकरण, पाश्चामात्यीकीकरणाची वैशिष्ट्ये सांगून शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.1) आधुनिक भारतीय समाजाचे स्वरूप स्पष्ट करून आधुनिक भारतीय समाजातील शक्ती कोणत्या ? कोणत्याही दोन शक्तींची सोदाहरण वर्णन करा. [15]

प्र.2) शालेय आंतरक्रियांची संकल्पना सांगून शालेय आंतरक्रियांचे दोन प्रकार सांगा. शालेय आंतरक्रिया घडून येण्यासाठी कोणते उपक्रम सूचवाल ? सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

प्र.2) कुटुंब म्हणजे काय ? कुटुंबाची कार्ये कोणती ? नवीन काळासाठी कुटुंबाच्या जबाबदाऱ्या कोणत्या ? [15]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा :
(शब्दमर्यादा : प्रत्येकी १२० ते १५० शब्दांत) [20]

(अ) समूह संपर्क साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(ब) अशासकीय संस्थेची संकल्पना सांगून अशासकीय संस्थेची गरज स्पष्ट करा.

(क) सामाजिक परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी तुम्ही कोणकोणते उपक्रम सूचवाल ? सोदाहरण स्पष्ट करा.

(ड) शाश्वत विकासासाठी शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.

(इ) आधुनिक काळात स्त्री शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(फ) सामाजिक बदलात वृत्तपत्राची भूमिका स्पष्ट करा.

[4000]-331/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 7

[4000]-332

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - II

COMPULSORY ENGLISH

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

Prescribes Text : *Enriching Your Competence in English*
– *Thorat and Others*

(1) *All questions are compulsory.*

(2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) (A) Match the underlined phrases in 'A' with their meanings in 'B' :

(Any Five)

[05]

'A'

'B'

(a) to run across	(i) to explain something satisfactorily
(b) to put off	(ii) to meet somebody by chance
(c) to put up with	(iii) to write down
(d) to take down	(vi) to delay something
(e) to make out	(v) to wake up
(f) to account for	(vi) to manage to hear, see or understand
(g) to get up	(vii) to accept someone's unpleasant behaviour

(B) Fill in the blanks with suitable words given in the brackets :

(Any Five)

[05]

[opposition, solution, clarification, explanation, results, correction, operation]

- (a) The principal demanded _____ from the irregular students.
- (b) The teacher made _____ in the answers given in the classroom.

[4000]-332

1

P.T.O.

- (c) Doctors had to perform an urgent _____ on the patient after accident.
- (d) The university declared _____ within a month.
- (e) Educational Psychologists have to find a _____ to suicides of young students.
- (f) There was a strong _____ to the new decision taken by the Government.
- (g) There is no logical _____ to the use of certain prepositions.
- (C) Form two words each using the following suffixes/prefixes :
(Any Five) **[05]**
- (a) dis-
- (b) non-
- (c) semi-
- (d) -al
- (e) -ism
- (f) -ist
- (g) -ship
- (D) Fill in the blanks in each of the following sentences choosing correct alternative from the words given in the brackets :
(Any Five) **[05]**
- (a) Ajay studies for seven hours everyday. He is an _____ student.
[industrious/industrial]
- (b) Whenever I need come _____ I consult my grandfather.
[advise/advice]
- (c) A historian is interested in giving _____ evidence for his claims.
[historic/historical]
- (d) Many family serials upset _____ women.
[sensitive/sensible]

- (e) Kanchan is _____ for the post of an accountant in the institute.
[eligible/legible]
- (f) The minister laughed at _____ questions asked by the reporter.
[childlike/childish]
- (g) All the members of the family _____ Rohit went for a trip.
[except/accept]

Q.2) (A) Do as directed : (Any Five) [05]

- (a) We are submitting the report _____ accordance with the legal requirements.
[Use appropriate preposition]
- (b) We are (leave) tomorrow.
[Use correct tense form of the verb given in the brackets and rewrite]
- (c) I would like to know _____ the banks are open today.
[Use appropriate conjunction]
- (d) You should pay the fees tomorrow.
[Change the voice]
- (e) It is necessary that every teacher (could/should) complete the syllabus in time.
[Use appropriate modal auxiliary]
- (f) What a polluted city Mumbai is.
[Punctuate the sentence]
- (g) The clerk said to Sunita, "I'll give you the receipt tomorrow."
[Turn into indirect speech]

(B) State whether the following sentences are simple, compound or complex : (Any Five) [05]

- (a) Someone changed the computer entries during my absence.
- (b) I would buy a car if I won a lottery prize.
- (c) The maid washed and dried all the clothes.

- (d) We were late because there was a traffic jam.
- (e) We should work hard to achieve success.
- (f) The man who is waiting outside is my friend.
- (g) Ask him to speak and he will never stop.
- (C) Change the following sentences as per the instructions given in the brackets : **(Any Five)** **[05]**
- (a) To my shock he left the hall without informing anyone.
[Change into complex sentence.]
- (b) Even if you are cautious, you might make some mistakes.
[Change into simple sentence.]
- (c) Everyone knows that we must use solar energy as an alternative source of energy.
[Change into compound sentence.]
- (d) I tried to read this book many times but I could not follow it.
[Change into complex sentence.]
- (e) Reach home in time or you will miss an interesting programme.
[Change into complex sentence.]
- (f) He made promises and disappeared from the scene.
[Change into simple sentence.]
- (g) We were so tired that we could not walk more.
[Change into compound sentence.]
- (D) State the reference material you will use to get the following information : **(Any Five)** **[05]**
- (a) To find the antonym of the word 'melancholy'.
- (b) To find out the telephone number of Willingdon College in Sangli.
- (c) To know about the total number of chapters in a book.
- (d) To find out pronunciation of a word.
- (e) To know the date and time of the inauguration function of a residential complex in a small town.

(f) To get information about the names of important cities and major road and rail network in a state.

(g) To find out the meaning of an English word in Marathi.

Q.3) Attempt any three of the following :

[30]

(a) Read the following passage carefully and make notes in the form of points and sub-points. Suggest a suitable title :

A good test has three characteristics : Reliability, validity and administratability. Let us study reliability of tests as follows :

Reliability means the stability of the test scores. The results are consistent. A test that gives different results on different occasions is not reliable. Test reliability can be determined in a number of ways.

First, it can be determined to re-test the same individual with the same test. If the results of the two tests are highly the same it can be assumed that the test had temporal stability.

The second method of determining reliability is with the use of alternate or parallel forms. It can be determined with different versions of the same test which are equally difficult, lengthy, with the same time limit, format etc.

The third method for estimating reliability of a test consists in giving a single administration of one form of the test and then by dividing the items into the two halves, obtaining scores for each individual.

In the fourth method, the test scoring is done by two or more examiners. The reliability of their evaluations can easily be checked by comparing the scores given for the same students' answers.

So, it can be said that a test may not be reliable if the objective being tested is not of a permanent nature.

(b) Prepare a flow chart for the common admission procedure for XIth Science in Pune with the help of given points. Write a paragraph of about ten sentences :

[Procure the form - fill it by giving preference of the colleges - submit at the centre given - waiting list - read allotment in the

[4000]-332

5

P.T.O.

newspaper - fill in the form of the college allotted _ attach documents - consult a teacher for admissions - do attestation from the authority - pay the fees]

- (c) Summarise the following paragraph to its one-third length. Suggest a suitable title. (Credit will be given to points and rough draft)

English language is an easy means of communication in the international sphere of life. It is a language, which can be easily understood in different parts of the world. Dennis Bloodworth is of the opinion that near about 350 million people of the world speak English. With the growth of trade and commerce, it has spread far outside England. At present, it has become a language of universal culture which embraces so many departments of knowledge. English is important not only for India but it is the world language and is spoken in Great Britain, USA, Canada, Australia, South Africa, West Indies and many other countries. It is understood nearly all over the Europe and most other advanced countries. It occupies the status of an international language. Learning English shall therefore be useful for us to establish contact with all these countries easily and quickly.

There are four aspects, which are involved in the study of a language. They are the semantic aspect, the phonic aspect, the graphic aspect and the grammatical aspect. The semantic aspect refers to the understanding and meaning of the given linguistic item. The phonic aspect deals with the spelling and pronunciation. Every language has its own way of pronunciation of sounds, words, phrases and sentences. The graphic aspect refers to the written forms of the concerned language it deals with script. Finally the grammatical aspect refers to the grammatical system, i.e. rules that work behind the language. Grammar functions at two levels: word level grammar and sentence level grammar. In the study of a language all these aspects co-ordinate with each other.

- (d) Expand **any one** of the following ideas in about 200 words :
- (i) United we stand, divided we fall.
  - (ii) A friend in need is a friend indeed.

Q.4) Attempt **any three** of the following :

[30]

- (a) Develop the following points into a reflective essay of about 400 words :

Status of Women : Past and Present

- (a) Introduction
  - (b) The World of Women
  - (c) Traditional Views about Women
  - (d) Status of Women in the Past
  - (e) Status of Women today
  - (f) Presence of Women in every field
  - (g) Women and Education
  - (h) Women and Jobs
  - (i) Hopes and Aspirations of Women
  - (j) Conclusion
- (b) Sanjeet is interested in music and wants to do career in it. There is objection by his parents. He discusses positive and negative side of the issue with his friend Rajesh who agrees that he would talk to the parents of Sanjeet and convince them. Write this in the form of a good piece of dialogue.
- (c) Imagine that you are a journalist and going to interview a teacher who received a National Award. Prepare ten questions to be asked and their possible answers.
- (d) Imagine that you are going to deliver a lecture on 'Pollution : causes, effects and remedies'. Prepare an outline of the presentation in the form of points and sub-points.

[4000]-332/7

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-333

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

MARATHI

(ADHUNIK MARATHI SAHITYA AND UPYOJIT MARATHI)

(General - I)

(New Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

अभ्यासक्रम : (1) ग्रंथ परीक्षण

(2) प्रार्थनेची घंटा (ललित लेखसंग्रह) - अशोक कोतवाल

(3) चिनीमातीतील दिवस (प्रवासवर्णन) - लक्ष्मण गायकवाड

सूचना :

(1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करा.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

[20]

(अ) ग्रंथ परीक्षणाच्या वेगवेगळ्या भूमिका सांगा. ग्रंथ परीक्षकाने ग्रंथ परीक्षणापूर्वी कोणती पूर्वतयारी करणे आवश्यक असते ?

किंवा

(अ) “ग्रंथ परीक्षण ही ग्रंथाची एक झलक असते.” हे विधान स्पष्ट करा.

(ब) तुम्ही अभ्यासलेल्या कोणत्याही एका पुस्तकाचे परीक्षण लिहा.

प्र.2) कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

(1) ललित गद्यात कोणकोणत्या वाङ्मय प्रकाराचा समावेश होतो ?

(2) धोंडी म्हणजे काय ?

(3) ‘खिडक्या’ लेखात कोणकोणती व्यक्तिचित्रे आहे.

(4) ‘पायवाटा’ लेखात लेखकाने कोणकोणत्या पायवाटांचा उल्लेख केला आहे ?

[4000]-333

1

P.T.O.

- (5) 'दुर्गातील उग्र गंध' या लेखानुसार लेखक अनामिक सुरक्षितता कॅव्हा अनुभवत असे ?
- (6) 'वेडाबाबू' लेखातील बाबूला कशाचे वेड होते ?
- (7) 'आबुई' रोज पहाटे अंगणात काय करत असे ?
- (8) प्रवासवर्णन म्हणजे काय ?
- (9) प्राचीन मराठी वाङ्मयातील प्रवासविषयक मुख्य प्रेरणा कोणती ?
- (10) लेखक लक्ष्मण गायकवाड यांनी मुंबई विषयी कोणते मत व्यक्त केले आहे ?
- (11) चीनमध्ये विदेशी पाहुण्यांना तायनमीन चौकात का नेत नाहीत ?
- (12) साहित्य अकादमीचे मुख्य कार्यालय कोठे आहे ?
- (13) बिर्जिंगच्या अकादमीच्या अध्यक्षांनी शिष्टमंडळाचे स्वागत कसे केले ?

प्र.3) खालील प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[10]

(अ) ललित गद्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) ललित गद्य आणि कादंबरी यांची तुलना करा.

(ब) प्रवासवर्णनातील मूलभूत घटक स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) प्रवासवर्णन या वाङ्मय प्रकाराच्या प्रेरणा व प्रयोजने लिहा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची २०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

(अ) अशोक कोतवाल लिखित 'सूर्यास्ताची वेळ' या ललित लेखाचे रसग्रहण करा.

किंवा

(अ) 'मन आणि आकाश' या ललित लेखाच्या आधारे अम्मा आणि रम्मा यांची व्यक्तिचित्रे रेखाटा.

- (ब) चीन देशाचा प्रवास करण्यापूर्वी लक्ष्मण गायकवाड यांना कोणती पूर्वतयारी करावी लागली ?

किंवा

- (ब) झिनानमध्ये भेटलेल्या मुस्लिम लेखिकेने लेखकाला चीनच्या कायद्यांविषयी कोणती माहिती दिली ?

प्र.5) खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

- (अ) 'प्रार्थनेची घंटा' या लेखसंग्रहाच्या आधारे लेखक अशोक कोतवाल यांची वर्णनशैली स्पष्ट करा.

किंवा

- (अ) लेखकाच्या आत्मनिष्ठ, कलात्मक जडणघडणीचा आलेख या दृष्टीकोनातून 'प्रार्थनेची घंटा' या ललित लेखसंग्रहाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ब) चीनच्या प्रवासादरम्यान लेखक लक्षण गायकवाड यांना कोणकोणते अनुभव आले ?

किंवा

- (ब) चीनमधील स्त्रियांची प्रगती व श्रमप्रतिष्ठेचे महत्त्व यांचे लक्ष्मण गायकवाड यांनी कोणत्या शब्दांत वर्णन केले आहे ?

[4000]-333/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-333

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

MARATHI

(NEMLELYA SAHITYAKRUTICHA ABHYAS)

(Old Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

पाठ्यपुस्तके : (१) संत जनाबाईंचे निवडक अभंग

(२) सभासद बखर

(३) माझा रशियाचा प्रवास

(४) अर्धविराम

सूचना :

(1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करा.

प्र.1) पुढीलपैकी दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दांत लिहा :

[20]

(1) वारकरी संप्रदायातील दोन संत कवयित्रींची नांवे लिहा.

(2) संत नामदेव यांच्या घरी एकूण किती माणसे होती ?

(3) संत जनाबाई यांच्या माता-पित्याची नांवे लिहा.

(4) बखर म्हणजे काय ?

(5) 'बखर' या शब्दाची व्युत्पत्ती सांगा.

(6) 'सभासद बखर' या बखरीच्या बखरकाराचे नांव लिहा.

(7) 'मॉस्को' या शहरातील माणसे का पळत होती ?

(8) अण्णाभाऊ साठे यांनी कोणत्या भारतीय विमानातून आकाशात झेप घेतली ?

(9) अण्णाभाऊ साठे यांच्या जीवनाचे साफल्य कोणते ?

[4000]-333

5

P.T.O.

- (10) यशवंतराव गडाख्र यांचे माध्यमिक शिक्षण कोणत्या हायस्कूलमध्ये झाले ?
- (11) यशवंत गडाखांच्या आईने वणीच्या देवाला कोणता नवस केला होता ?
- (12) यशवंत गडाख्र यांना कोणत्या नोकरीचे आकर्षण वाटत होते ?
- (13) यशवंतराव गडाख्र यांच्या बालपणातील त्यांच्या स्मृतीत राहिलेली पहिली घटना कोणती ?

प्र.2) पुढील प्रश्नांची उत्तरे ५० शब्दांत लिहा :

[10]

(अ) संत जनाबाईंनी अभंगातून सांगितलेले 'नाममहात्म्य' विशद करा.

किंवा

(अ) सभासद बखरीची भाषाशैली स्पष्ट करा.

(ब) रशियातील रेल्वे स्टेशन पाहून अण्णाभाऊंच्या मनात कोणते विचार आले ?

किंवा

(ब) यशवंतराव गडाख्र यांनी त्यांच्या प्राथमिक शाळेतील कोणत्या आठवणी सांगितल्या आहेत ?

प्र.3) पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (फक्त चार)

[20]

(अ) संत जनाबाईंनी अभंगातून आपले पोरकेपण कसे प्रकट केले आहे ?

(ब) 'सभासद बखर' मध्ये बखरकाराने अफजलखान वधाच्या प्रसंगाचे कसे वर्णन केले आहे ?

(क) अण्णाभाऊ साठे यांना रशियात भेटलेल्या व्यक्तीची वर्णने लिहा.

(ड) यशवंतराव गडाख्र यांनी साखर कारखाना उभारणीसाठी केलेले प्रयत्न थोडक्यात लिहा.

(इ) 'अर्धविराम' आत्मचरित्राच्या भाषाशैलीचे विशेष स्पष्ट करा.

(फ) संत जनाबाईंनी ज्ञानेश्वराविषयी कोणत्या भावना प्रकट केल्या आहेत ?

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

(अ) संत कवयित्री जनाबाईच्या अभंगाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) 'शाहिस्तेखानाची फजिती'चे सभासद बखरीच्या आधारे वर्णन करा.

(ब) रशियातील प्रवासात रेल्वेमध्ये कोणकोणते अनुभव अण्णाभाऊ साठे यांना आले ?

किंवा

(ब) यशवंतराव गडाख यांचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

(अ) संत कवयित्री जनाबाईचे अभंग भावकवितेचा प्रत्यय देणारे आहेत. स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) शिवरायांच्या राज्याभिषेकाचे थोडक्यात वर्णन करा.

(ब) 'कलेचे माहेर' असे रशियाचे वर्णन अण्णाभाऊंनी का केले आहे ? स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) यशवंतराव गडाख यांचा जीवनआलेख 'अर्धविराम' द्वारे शब्दबद्ध करा.

[4000]-333/7

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-334

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

HINDI

(NIBANDH, KAVYANATAK AND VYAKARAN)

(New Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तके :

(1) निबंध सौरभ

संपादक : प्रा. उमा जाधव, डॉ. पी. व्ही कोटमे

(2) काव्यनाटक : गाथा कुरुक्षेत्र की

संपादक : मनोहर श्याम जोशी

प्र.1) (अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ के हिन्दी पर्याय लिखिये : [08]

- (1) Air Adviser
- (2) Ballast Inspector
- (3) Canal Officer
- (4) Cheif Law Assistant
- (5) Director
- (6) Editor
- (7) Foreign Secretary
- (8) Income Tax Officer
- (9) Luggage Inspector
- (10) Office Supervisor

[4000]-334

1

P.T.O.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं चार के पूर्ण हिन्दी पर्याय लिखिए :

[08]

- (1) A.I.C.
- (2) B.D.
- (3) C.C.
- (4) D.I.C.
- (5) E.U.
- (6) G.O.I.
- (7) W.H.O.

(इ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक पर वार्तालेखन कीजिये :

[08]

- (1) सुप्रसिद्ध गायक पं. भीमसेन जोशी के निधन पर आयोजित श्रद्धांजली कार्यक्रम की समाचारपत्र हेतु वार्ता ।
- (2) अपने महाविद्यालय में मनाये गये 'महिला दिवस' समारोह की दूरदर्शन के लिये वार्ता ।

प्र.2) (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये :

[10]

- (1) “झूठ बोलने से बहुधा बड़े-बड़े अनर्थ हो जाते हैं । इसी से उसका अभ्यास रोकने के लिये यह नियम कर दिया गया कि किसी भी अवस्था में झूठ बोला ही न जाये ।
- (2) “इस नरक से कोई मुझे बाहर कर दे, युवा बना दे । मैं आजन्म गुलामी करने को तैयार हूँ । बुढापी की बादशाही से जवानी की गुलामी करोड़ दर्जा अच्छी है ।”
- (3) “शनि हमारे सौर मंडल का एक अद्भुत और सुंदर ग्रह है । किसी भी ग्रह को शुभ या अशुभ समझने का कोई भौतिक कारण नहीं है । शनि तो हमारे सौर मंडल का सब से खूबसूरत ग्रह है ।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) कल जुटा कर शक्ति
पूरा राज्य हम से छीन लेंगे ।
दूँगा नहीं मैं मगर बिना युद्ध के
धरा सूई की नोक जितनी भी ।
- (2) आत्मा को काटते नहीं है अस्त्र
अग्नि जला नहीं पाती
भिँगों पाता नहीं है जल
सुखा पाती नहीं है वायु उसको ।
- (3) बलि होते योद्धाओं की चित्कार
अंधकार से उठता रहा
नहाता रहा अश्वत्थामा खून से ।
पाण्डवों के पुत्र मारे गये सारे
मारे गये सारे रिश्तेदार भी ।

प्र.3) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर संक्षेप में लिखिये : [10]

- (1) अनाथ विधवा द्वारा सिली हुई कमीज लेखक के लिये आत्मा का वस्त्र क्यों है ?
- (2) 'मेरी जन्मभूमि' निबंध में लेखक ने अपने गाँव की संघर्षशीलता को किस प्रकार उजागर किया है ?
- (3) 'हिम्मत और जिंदगी' निबंध में लेखक के अनुसार जिंदगी का असली मजा कौन लेता है ?

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर संक्षेप में लिखिये : [10]

- (1) 'गाथा कुरुक्षेत्र की' काव्यनाटक की कथावस्तु संक्षेप में बताइये ।
- (2) 'गाथा कुरुक्षेत्र की' काव्यनाटक में अर्जुन ने पुत्र-वध का प्रतिशोध कैसे लिया ?
- (3) 'गाथा कुरुक्षेत्र की' काव्यनाटक के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिये ।

प्र.4) (अ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिये : [10]

- (1) 'विश्वास' निबंध की समीक्षा कीजिये ।
- (2) 'नीलकण्ठ' निबंध का व्यंग्य स्पष्ट कीजिये ।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिये : [10]

- (1) काव्यनाटक के तत्त्वों के आधार पर 'गाथा कुरुक्षेत्र की' काव्यनाटक की समीक्षा कीजिये ।
- (2) वेद व्यास स्वयं सूत्रधार होते हुये भी उनकी स्थिती सब से अधिक विडंबनापूर्ण है ! स्पष्ट कीजिये ।

प्र.5) (अ) निम्नलिखित में से किसी एक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिये : [08]

- (1) वित्त मंत्रालय के उप-सचिव श्री अरुण कांबले को 1 जनवरी, 2011 से केंद्रीय हिन्दी निदेशालय में सह-निदेशक पद पर नियुक्त किया गया है । भारतीय राजपत्र में प्रकाशनार्थ 'अधिसूचना' का प्रारूप तैयार कीजिये ।
- (2) सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार, हिन्दी शिक्षण योजना के अधीनस्थ अधिकारियों को नई जानकारी हेतु 'कार्यालय ज्ञापन' प्रेषित करते हैं ।

(आ) निम्नलिखित अवतरण का हिन्दी में अनुवाद कीजिये : [08]

PLEASE DON'T FORGET

All circulars, orders, momoranda, resolutions etc. should be issued in Bilingual Form i.e. in Hindi and English.

It is the responsibility of the Signing Authority to ensure that these are issued bilingually i.e. in Hindi and English.

All communications received in Hindi from any where should invariably be replied to in Hindi.

Letters with Hindi signatures should also be replied to in Hindi.

[4000]-334/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-334

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

HINDI

(SAMANYA HINDI)

(Old Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तके : (1) श्रेष्ठ निबंध

- डॉ. अलोक गुप्ता

(2) खंडकाव्य : भूमिजा

- नागार्जुन

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिने ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) (अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ के हिन्दी पर्याय लिखिये : [08]

- (1) Advocate
- (2) Chancellor
- (3) Incharge
- (4) Officiating
- (5) Probationer
- (6) Technologist
- (7) Research Assistant
- (8) Vice Chancellor
- (9) Surveyor
- (10) Operator

[4000]-334

5

P.T.O.

(आ) निम्नलिखित संक्षिप्तियों में से किन्हीं आठ के पूर्ण रूप लिखिये : [08]

- (1) A.F.D.
- (2) C.B.I.
- (3) O.R.D.A.
- (4) F.S.S.
- (5) I.M.F.
- (6) I.D.B.I.
- (7) I.P.S.
- (8) M.P.S.C.
- (9) N.D.A.
- (10) R.B.I.

(इ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर कल्पना विस्तार कीजिये : [08]

- (1) मानव-जीवन एक पहली है ।
- (2) विनय सब से बड़ी सुंदरता है ।

(इ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर पत्र का पारूप तैयार कीजिये : [08]

- (1) अवर सचिव, स्वास्थ्य मंत्रालय, भारत सरकार की ओर से सरकारी कार्यालयों में स्वाईन फ्लू की रोकथाम के लिये ज्ञापन तैयार कीजिये ।
- (2) निदेशक, भारतीय डाक-तार विभाग की ओर से कार्यालयों में ठीक समय पर उपस्थिति हेतु प्रेषित 'परिपत्र' का नमूना तैयार कीजिये ।

(उ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर साक्षात्कार लेखन कीजिये : [08]

- (1) 'आज का युवा तथा अनुशासन' इस विषय पर किरण बेदी से किये गये साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिये ।
- (2) एम.पी.एस.सी. परीक्षा उत्तीर्ण उम्मीदवार से भेटवार्ता का प्रारूप तैयार कीजिये ।

प्र.2) (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की संसंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) “पशुओं की तरह उसका पेट और मानस समान्तर रेखा में नहीं है। जिस दिन वह सीधे तनकर खड़ा हुआ, मानस ने उसके पेट पर विजय की घोषणा की।”
- (2) “साहित्य में मनुष्य का जीवन ही नहीं, जीवन की वे कामनाएँ, जो अनंत जीवन में भी पूरी नहीं हो सकती, निहीत रहती है।”
- (3) यौवन सिर्फ काले बालों का नाम नहीं है। यौवन नवीन भाव, नवीन विचार ग्रहण करने की तत्परता का नाम है। यौवन साहस, उत्साह, निर्भयता और खतरे भरी जिदगी का नाम है। यौवन लीक से बच निकलने की इच्छा का नाम है।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की संसंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) पग-पग पर थे विकट झाड़-झंखार ।
डग-डग पर थे वृद्ध वनस्पति ठढ़ ।
डालों में लिपटी थी मोटी बेल
मानो अजगर दिखा रहे हो खेल
क्षुद्र झींगारों की अविरल झँझकार ।
- (2) पुरुषों पर भी मुझको घृणा अपार
भग्न-दीपिका, सूखी वाती और
चिर अवहोलित कुटिया निर्जन प्रान्त
स्नेह दान का यह अद्भुत वृत्तान्त
सुन-सुन पुलकित होगा सारा विश्व ।
- (3) लाया होगा जाने कितनी बार
लव अपनी कुटिया में बच्चा वाघ
उन्हे छोड़ आता था फिर - फिर आप
करती रहती तापसियाँ परिहास
मधु मितभाषी अचपल सहज सुधीर
कुश तो था बचपन में भी गंभीर

प्र.3) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिये : [10]

- (1) काव्यरसों के संदर्भ में दांतों का क्या महत्व है ?
- (2) क्रोध उत्पन्न होने के क्या कारण हैं ?
- (3) देवदारु की लकड़ी के उपयोग के संबंध में लेखक ने कौन-सी घटना बताई है ?

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिये : [10]

- (1) 'भूमिजा' खंडकाव्य में चित्रित समस्या स्पष्ट कीजिये ।
- (2) 'भूमिजा' खंडकाव्य के साहित्य का चरित्र-चित्रण कीजिये ।
- (3) लव-कुश को देखकर त्रिजटा क्या सोचती है ?

प्र.4) (अ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर विस्तार से लिखिये : [10]

- (1) 'दाँत' निबंध की समीक्षा कीजिये ।
- (2) निबंध कला की दृष्टि से 'साहित्य की महत्ता' निबंध की समीक्षा कीजिये ।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर विस्तार से लिखिये : [10]

- (1) 'भूमिजा' में चित्रित पात्रयोजना पर प्रकाश डालिये ।
- (2) 'भूमिजा' खंडकाव्य का भावार्थ अपनी भाषा में लिखिये ।

[4000]-334/8

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-335

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

ENGLISH

(ENRICHING ORAL AND WRITTEN COMMUNICATION)

(General - I)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

(1) All questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1) (A) Attempt any five of the following : [10]

- (a) What is Communication ?
- (b) Importance of Communication.
- (c) Non-verbal Communication; Body Language
- (d) Guidelines in Relation to the Listener
- (e) Formal Communication
- (f) Horizontal or Lateral Communication
- (g) Verbal Communication

(B) Attempt any five of the following : [10]

- (a) What is Syllable ?
- (b) What is Stress/Accent ?
- (c) Primary Stress
- (d) Stress in Compound Words.
- (e) What is Intonation ?
- (f) What is Falling Tone ?
- (g) Weak Forms

[4000]-335

1

P.T.O.

Q.2) (A) Attempt **any five** of the following : **[10]**

- (a) Differentiate between Affect and Effect.
- (b) Give Textual Set of 'Education'.
- (c) Give two different meanings of 'Live'.
- (d) Give opposites of 'Fine' and 'Hot'.
- (e) Give similar of 'Excellent' and 'Drop'.
- (f) Give synonyms of words 'Large' and 'Joy'.
- (g) Write sentences using word 'Birth' and 'Berth'.

(B) Attempt **any five** of the following : **[10]**

- (a) Identify the pre-fix of words - Restatement, Impossible.
- (b) Identify the suffix of words - Daily, Adviced.
- (c) Make two words with the following suffix - Less.
- (d) Make two words using prefix - Be.
- (e) Tick the right combinations of words - Fluent English/Easy English.
- (f) Identify the part of speech of the words - Fast, Between.
- (g) Use the phrase in your own words - To Take Care.

Q.3) Attempt **any two** of the following : **[20]**

- (a) What are the points for Participating in a Meeting ?
- (b) What is the importance of Audio-Visual Aids in Teaching Process ?
- (c) You have to face an Interview for a Teacher. How would you prepare for it ?

Q.4) Attempt **any two** of the following : **[20]**

- (a) Write a paragraph on 'a house is on fire'.
- (b) Write a review of a 'Fort' you have recently visited.
- (c) Write a summary of the following passage :

Religion, in all its forms, declares that the human being should be made into a new man. Man, as he is, is the raw material for an inward growth, an inner evolution. As he is, he is

incomplete, unfinished, imperfect. He has to reach inner completion through repentance. Unless we are reborn, unless we are renewed in our consciousness, unless we become like a little child, responsive to the magic and mystery of the world, we cannot enter the kingdom of God.

Discipline of human nature is essential for the attainment of the goal. Purity of mind and body is the means for perfection. Peace of mind can be attained only by self-control, the control of our emotions and desires.

All our activities, whether they relate to our society or the world, should be permeated by the spirit of religion. When we know what a frightful evil war would be in this atomic age, it is our religious duty to do everything in our power to avert it. The world is not for hate and malice, for revenge and destruction. We must stand up for the spirit of just and merciful dealing and work for love and charity on earth. If the brotherhood of people is to be realized, all nations must go through a process of inner renewal.

Religion is the force which can bring about this inward renewal. The different religions are the windows through which God's light shines into man's soul. There can be differences about the rays they transmit or the intensity of their splendour, but these differences do not justify discords and rivalries. We must distinguish between the eternal light and its temporal reflections. The followers of different religions are partners in one spiritual quest, pursuing alternative approaches to the goal of spiritual life, the vision of God. It is this view that has been adopted by this country from ancient times. We have here Jews, Christians - Catholics and Protestants - Parsees, Hindus, Muslims, who are exhorted by the spirit of this country, which is incorporated in our Constitution, to learn from one another. May this Congress contribute to the process of co-operation among the different religions and further the spirit of spiritual understanding and religious enlightenment and fellowship.

Q.5) Attempt any two of the following :

[20]

- (a) You are the Physical Director of your college. Write an e-mail letter to tendulkarheaven@rediffmail.co in asking for sport material catalogue.
- (b) How will you make Power Point Presentation on topic 'Pollution' for std. VIIIth ?
- (c) Write the telephone conversation with proprietor of Book Shop about making an inquiry; books, their prices, way of payment and delivery of books.

[4000]-335/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-335

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

ENGLISH

(POETRY AND FICTION)

(General - I)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Texts : (1) *Nineteenth and Twentieth Century Verse*

– Ed. By Chris Woodhead

(2) *Lucky Jim*

– Kingsley Anis

(3) *Train to Pakistan*

– Khustwant Singh

Instructions :

(1) *All questions are compulsory.*

(2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) (A) Answer **any five** of the following in not more than 20 words each :

[10]

- (a) What is an Episodic Novel ?
- (b) State any two features of War Poetry.
- (c) What is Setting ?
- (d) Define the term Romanticism.
- (e) What is Rhyme Scheme ?
- (f) What is Simile ? Give an example.

[4000]-335

5

P.T.O.

(B) Explain with reference to the context **any three** of the following : [15]

- (a) In what distant deeps or skies
Burnt the fire of thine eyes ?
On what wings dare he aspire ?
What the hand dare seize the fire ?
- (b) I heard the sky-lark warbling in the sky,
And I bethought me of the playful hare,
Even such a happy child of earth am I,
Far from the world I walk, and from all care;
But there may come another day to me-
Solitude, pain of heart, distress, and poverty.
- (c) This morning sweet it is
To feel the lad's looks light on me,
Then back in a swift bright flutter to work;
Each one darting away with his
Discovery, like birds that steal and flee
- (d) I am moved by fancies that are curled
Around these images, and cling;
The notion of some infinitely gentle
Infinitely suffering thing.
- (e) I am the enemy you killed my friend
I knew you in this dark: for so you frowned
Yesterday through me as you jabbed and killed.

Q.2) (A) Answer **any one** of the following : [10]

- (a) "Ulysses is the embodiment of the idea of courage."
Discuss.
- (b) Consider '*Dulce Et Decorum Est*' as a war poem.

(B) Write short notes on **any two** of the following : [10]

- (a) Comment on the theme of '*The Second Coming*'.
- (b) Consider '*My Last Duchess*' as a dramatic monologue.
- (c) Show how '*Journey of the Magi*' deals with the modern perplexities of our times.
- (d) Examine Owen's attitude to war and its futility.

[4000]-335

Contd.

- Q.3) (A)** Answer **any one** of the following : [10]
- (a) Discuss on the view that Jim is an anti-hero.
  - (b) Write a note on the comic episodes in Lucky Jim.
- (B)** Write short notes on **any two** of the following : [10]
- (a) Jim - Bertrand Confrontation
  - (b) Margaret's Hysterical Fit
  - (c) The title '*Lucky Jim*'.
  - (d) The week-end party at the Welches' House
- Q.4) (A)** Answer **any one** of the following : [10]
- (a) Discuss appropriateness of the title '*Train to Pakistan*'.
  - (b) Discuss symbolism in the novel '*Train to Pakistan*'.
- (B)** Write short notes on **any two** of the following : [10]
- (a) Hukum Chand
  - (b) Mono Majra as a representative Indian village
  - (c) '*Train to Pakistan*' as a realistic epic
  - (d) Humanism in '*Train to Pakistan*'
- Q.5)** Answer **any one** of the following : [15]
- (a) Comment on the portrayal of the Post-war Novels.
  - (b) Discuss major themes of Romantic Poetry.
-

[4000]-335/7

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-338

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VIII

HISTORY

(HISTORY OF THE MARATHAS : 1630 TO 1818)

(General - II)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
  - (2) Figures to the right indicate full marks.
-
-

Q.1) Answer in 50 words each : (Any Four)

[20]

- (a) Explain role of Jijabai in the early life of Shivaji.
- (b) Write about the Provincial Administration under the Peshwas.
- (c) Explain Concept of 'Maharashtra Dharma'.
- (d) State effects of the Third Battle of Panipat.
- (e) Explain achievements of Nana Phadnis.
- (f) State significance of Shivaji's Coronation.

Q.2) Answer the following in 150 words each : (Any Three)

[30]

- (a) State importance of Afzalkhan Episode.
- (b) Discuss role of Rajaram and Tarabai in the Maratha War of Independence.
- (c) Why was the 'Barbhai Council' formed ?
- (d) What were Shivaji's main objectives in undertaking the Karnatak Expedition ?
- (e) Discuss in brief the social life of people under the Marathas.

[4000]-338

1

P.T.O.

Q.3) Answer the following in 300 words each : **(Any Two)** **[30]**

- (a) State causes and consequences of the Sack of Surat.
- (b) Enumerate various factors of the downfall of 'Maratha Power'.
- (c) State Expansion Policy of Peshwa Bajirao-I.

Q.4) Answer the following in 500 words : **(Only one)** **[20]**

- (a) Evaluate achievements of Chh. Sambaji Maharaj in Maratha's History.
- (b) How did Peshwa Madhavrao-I restore Maratha Power and Prestige after the disaster of the Third Battle of Panipat.

[4000]-338/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-338

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) शिवाजी महाराजांच्या जडणघडणीतील जिजाबाईची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) पेशवेकालीन प्रांतिक प्रशासन व्यवस्था सांगा.
- (क) 'महाराष्ट्र धर्म' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ड) पानिपतच्या तिसऱ्या लढाईचे परिणाम सांगा.
- (इ) नाना फडणीसाचे कार्य विशद करा.
- (फ) शिवाजीच्या राज्याभिषेकाचे महत्त्व सांगा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) अफजलखान प्रसंगाचे महत्त्व सांगा.
- (ब) मराठा स्वातंत्र्य युद्धातील राजाराम व ताराबाई यांची भूमिका सांगा.
- (क) 'बारभाई मंडळ' का स्थापन करण्यात आले होते ?
- (ड) कर्नाटक मोहिम हाती घेण्यामागे शिवाजीची मुख्य उद्दिष्ट्ये कोणती होती ?
- (इ) मराठेकालीन लोकांच्या समाज-जीवनाची थोडक्यात चर्चा करा.

[4000]-338

3

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

(अ) सुरत लुटीची कारणे व परिणाम सांगा.

(ब) मराठा सत्तेच्या न्हासाचे विविध घटक सविस्तर लिहा.

(क) पहिल्या बाजीरावाचे उत्तरेकडील विस्तारवादी धोरण स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची ५०० शब्दांत उत्तर लिहा : (कोणतेही एक) [20]

(अ) महाठ्यांच्या इतिहासातील छत्रपती संभाजी महाराजांच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

(ब) पानिपतच्या आपत्तीनंतर पेशवा माधवराव पहिल्याने मराठ्यांची सत्ता व प्रतिष्ठा कशी पुनःस्थापित केली ?

[4000]-338/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-338

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VIII

HISTORY

(MODERN INDIA : 1765 TO 1961)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Explain Concept of 'Dual Government'.
- (2) Why did Gandhiji suspend Non-Co-operation Movement ?
- (3) What is meant by Mixed Economy ?
- (4) Name two Prominent Santhal Leaders.
- (5) State names of the Founders of the following Institutions :
  - (i) Brahma Samaj
  - (ii) Ramakrishna Mission
- (6) Name any two Evil Practices in 18th Century India.
- (7) Who founded Abhinav Bharat Society ?
- (8) Explain Concept of Commercialisation of Agriculture.
- (9) What was the 'Mahalwari' System ?
- (10) State any two Land Revenue Systems in the British Period.
- (11) Who was the founder of Satyashodhak Samaj ?
- (12) What is meant by Nationalism ?
- (13) Name any two Colonies of the French in India.

[4000]-338

5

P.T.O.

Q.2) Answer the following in 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Explain Four-fold Programme of the Extremists.
- (b) Explain Policy of 'Doctrine of Lapse'.
- (c) State objectives of Indian National Congress.
- (d) Write in brief a note on Two-Nation Theory.
- (e) State Judicial Reforms of Cornwallis.
- (f) Write a note on Arya Samaj.

Q.3) Answer the following in 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Give an account of the struggle for the Liberation of French and Portuguese Colonies.
- (b) Explain Central and Provincial Administration under the British East India Company.
- (c) Explain Consequences of the Revolt of 1857.
- (d) Explain Process of Integration of Princely States with Indian Union.
- (e) State names of Indigenous Powers and explain reasons for the decline of the Indigenous Powers.

Q.4) Answer the following in 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Discuss rise and development of Indian Journalism during the British Period.
- (b) Evaluate Education and Famine Policies of the British in India.
- (c) Discuss Role of Prarthana Samaj and Satyashodhak Samaj in Social Reform Movement.

[4000]-338/6

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-338

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तर लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) 'दुहेरी राज्यव्यवस्था' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (2) महात्मा गांधींनी असहकार चळवळ का थांबविली ?
- (3) मिश्र अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?
- (4) संथाळ उठावातील प्रमुख दोन नेत्यांची नावे लिहा.
- (5) खालील संस्थांच्या संस्थापकांची नावे सांगा :
  - (i) ब्राम्हो समाज
  - (ii) रामकृष्ण मिशन
- (6) 18व्या शतकातील भारतातील कोणत्याही दोन अनिष्ट प्रथा लिहा.
- (7) अभिनव भारत ही संघटना कोणी स्थापन केली ?
- (8) 'शेतीचे व्यापारीकरण' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (9) महालवारी पद्धती म्हणजे काय ?
- (10) ब्रिटीश काळातील कोणत्याही दोन जमीन महसूल पद्धती सांगा.
- (11) सत्यशोधक समाजाची स्थापना कोणी केली ?
- (12) 'राष्ट्रवाद' म्हणजे काय ?
- (13) भारतातील कोणत्याही दोन फ्रेंचाच्या वसाहतीची नावे लिहा.

[4000]-338

7

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) जहाल मतवाद याचा चतुःसूत्री कार्यक्रम स्पष्ट करा.
- (ब) खालसा धोरणाचे तत्व स्पष्ट करा.
- (क) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची उद्दिष्टे सांगा.
- (ड) 'द्विराष्ट्र सिद्धांत' यावर थोडक्यात टीप लिहा.
- (इ) कॉर्नवालीसच्या न्यायविषयक सुधारणा सांगा.
- (फ) आर्यसमाजावर टीप लिहा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) फ्रेंच आणि पोर्तुगीज वसाहत मुक्ती संग्रामाची माहिती द्या.
- (ब) ब्रिटिश इस्ट इंडिया कंपनीच्या काळातील केंद्रीय आणि प्रांतीय प्रशासन व्यवस्था स्पष्ट करा.
- (क) १८५७च्या उठावाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- (ड) भारतीय संघ राज्यातील संस्थानांच्या विलीनीकरणाच्या प्रक्रियेविषयी माहिती द्या.
- (इ) भारतातील एतदेशीय सत्तांची नावे सांगून एतदेशीय सत्तांच्या अस्ताची कारणे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) ब्रिटिश काळातील भारतीय वृत्तपत्रांच्या उदय व विकासाची चर्चा करा.
- (क) भारतातील ब्रिटीशांच्या शिक्षणविषयक व दुष्काळविषयक धोरणाचे मूल्यमापन करा.
- (ब) समाज सुधारणा चळवळीतील प्रार्थना समाज व सत्यशोधक समाज यांचे योगदान स्पष्ट करा.

[4000]-338/8

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-339

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IX

GEOGRAPHY

(GEOGRAPHY OF TRAVEL AND TOURISM)

(General - II)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *Draw neat diagram wherever necessary.*
- (4) *Use of map stencils is allowed.*

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Define Tourist.
- (2) What is Tourism ?
- (3) Define Beach.
- (4) Write any two names of planned cities in India.
- (5) Define International Tourist.
- (6) Mention any two Modes of Transportation.
- (7) Write full form of M.T.D.C.
- (8) Write any two Environmental Problems of Tourism.
- (9) Write any two Economic Disadvantages of Tourism.
- (10) Name any two Social Ill-effects of Tourism.
- (11) State any two names of National Parks in India.
- (12) State any two functions of Tourist Guides.
- (13) Mention any two names of Dams in India.

[4000]-339

1

P.T.O.

Q.2) Answer the following in about 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Concept of Agro-tourism
- (b) Role of Guide in Tourism
- (c) Tourism Policies of Maharashtra
- (d) Functions of Indian Tourist Development Corporations.
- (e) Write about Raigarh and Janjira as Tourist Centres.
- (f) Major Industrial Towns in Maharashtra

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Describe Co-relation between Mode of Transportation and Tourism.
- (b) Describe Dharmashala and Tourist Rail Yatri Bhavan as a accommodation.
- (c) Explain National Level Planning of Tourism in India.
- (d) Explain disadvantages of Rail and Water Ways.
- (e) Describe 'SHIRDI' as a Tourist Centre.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Give details of nature and scope of Tourism.
- (b) Explain Physical and Cultural factors affecting Tourism.
- (c) Explain Economic, Social and Cultural impact of Tourism.
- (d) Evaluate Potential of Tourism in detail.

[4000]-339/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-339

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा स्टेन्सीलचा वापर करण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे २० शब्दांत लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) पर्यटकाची व्याख्या लिहा.
- (2) पर्यटन म्हणजे काय ?
- (3) 'पुळण'ची व्याख्या लिहा.
- (4) भारतातील कोणत्याही दोन नियोजित शहराची नावे लिहा.
- (5) आंतरराष्ट्रीय पर्यटक म्हणजे काय ?
- (6) वाहतुकीचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- (7) म.प.वि.म.चे पूर्ण रूप लिहा.
- (8) पर्यटनाच्या कोणत्याही दोन पर्यावरणीय समस्या लिहा.
- (9) पर्यटनाचे कोणतेही दोन आर्थिक तोटे लिहा.
- (10) पर्यटनाचे सामाजिक दुष्परिणाम सांगा.
- (11) भारतातील कोणत्याही दोन राष्ट्रीय उद्यानाची नावे लिहा.
- (12) पर्यटन मार्गदर्शकाची दोन कार्ये सांगा.
- (13) भारतातील कोणत्याही दोन धरणांची नावे लिहा.

[4000]-339

3

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) कृषी पर्यटनाची संकल्पना
- (ब) पर्यटनातील मार्गदर्शकाचे महत्त्व
- (क) महाराष्ट्राचे पर्यटन धोरण
- (ड) भारतीय पर्यटन विकास महामंडळाचे कार्य
- (इ) पर्यटन केंद्र म्हणून रायगड व जंजीरा यांची माहिती लिहा.
- (फ) महाराष्ट्रातील प्रमुख औद्योगिक नगरे

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) वाहतुक प्रकार व पर्यटन यांचा सह-संबंध स्पष्ट करा.
- (ब) धर्मशाळा व रेल्वे प्रवासी भवन या निवासस्थानाविषयी माहिती लिहा.
- (क) रेल्वेमार्ग व जलमार्गाचे दुष्परिणाम लिहा.
- (ड) भारतीय पर्यटनाचे राष्ट्रीय पातळीवरील नियोजन लिहा.
- (इ) पर्यटन केंद्र या अर्थाने 'शिर्डी'चे वर्णन करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) पर्यटनाचे स्वरूप व व्याप्ती सविस्तर लिहा.
- (ब) पर्यटनावर प्रभाव टाकणाऱ्या प्राकृतिक व सांस्कृतिक घटकाचे विश्लेषण करा.
- (क) पर्यटनावर परिणाम करणाऱ्या आर्थिक, सामाजिक व सांस्कृतिक घटकाचे विश्लेषण करा.
- (ड) पर्यटन क्षमतेचे मूल्यमापन सविस्तर करा.

[4000]-339/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-339

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IX

GEOGRAPHY

(RESOURCES AND ENVIRONMENT)

(General - II)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.*
- (2) Figures to the right indicate full marks.*
- (3) Draw neat diagram wherever necessary.*
- (4) Use of map-stencil is allowed.*

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) What do you mean by Component of Resources ?
- (2) Define Renewable Resource.
- (3) What is Deforestation ?
- (4) What is Population ?
- (5) Write meaning of Environment.
- (6) Define Exhaustible Energy Resource.
- (7) What do you mean by Fresh Water ?
- (8) What is Ocean Ecosystem ?
- (9) Write definition of Acid Rain.
- (10) Name any two methods of Environment Impact Assessment.
- (11) What is Air Pollution ?
- (12) Name any two Green House Gases.
- (13) Write types of Pollutions.

[4000]-339

5

P.T.O.

Q.2) Write notes in about 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Various Components of Resources
- (b) Importance of Non-renewable Resources
- (c) Environmental Significance of Forest Resources
- (d) Nature of Environment
- (e) Population as a Resource
- (f) Biotic - Abiotic Classification of Renewable Energy Resources

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Explain Environmental Significance of Exhaustible Energy Resources.
- (b) Describe 'Man-Environment Relationship' with respect to size of population and type of economy.
- (c) Explain causes and effects of Deforestation.
- (d) Give types of Non-exhaustible Energy Resources and explain need of Conservation of Non-exhaustible Energy Resources.
- (e) Explain Concept of Exploitation of Natural Resources.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Explain Parameters of Quality of Human Resource and describe effects of Over-population on Economic Development.
- (b) What is Terrestrial Ecosystem ? Explain Equatorial Ecosystem and Mountain Ecosystem.
- (c) Describe causes, effects and preventive measures of Water Pollution.
- (d) Explain causes and affects of Global Warming and give suggestions to slow down Gobal Warming.

[4000]-339/6

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-339

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही १०) [20]

- (1) साधन-संपदेचा अर्थ लिहा.
- (2) पुनर्नविकरणीय साधन-संपदेची व्याख्या लिहा.
- (3) निर्वनिकरण म्हणजे काय ?
- (4) लोकसंख्या म्हणजे काय ?
- (5) पर्यावरणाचा अर्थ लिहा.
- (6) विनाशी ऊर्जा साधनाची व्याख्या लिहा.
- (7) गोडे पाणी म्हणजे काय ?
- (8) महासागरी परिसंस्था म्हणजे काय ?
- (9) आम्ल वर्षा म्हणजे काय ?
- (10) पर्यावरण प्रभाव परीक्षणाच्या कोणत्याही दोन पद्धतींची नावे लिहा.
- (11) वायू प्रदूषण म्हणजे काय ?
- (12) कोणत्याही दोन हरित गृह वायूंची नावे लिहा.
- (13) प्रदूषणाचे प्रकार लिहा.

प्र.2) प्रत्येकी सुमारे ५० शब्दांत टिपा लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) साधन-संपदेचे विविध घटक
- (ब) अपुनर्नविकरणीय साधन-संपदेचे महत्त्व
- (क) वनसंपदेचे पर्यावरणीय महत्त्व

[4000]-339

7

P.T.O.

- (ड) पर्यावरणाचे स्वरूप
- (इ) लोकसंख्या एक साधन-संपदा
- (फ) पुर्ननविकरणीय साधन-संपदेचे जैविक-अजैविक वर्गीकरण

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) विनाशी ऊर्जा स्रोतांचे पर्यावरणीय महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ब) मानव आणि पर्यावरण यांमधील संबंध लोकसंख्येच्या आकार आणि अर्थव्यवस्थेचा प्रकार या आधारे स्पष्ट करा.
- (क) निर्वनिकरणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- (ड) अविनाशी ऊर्जा स्रोतांचे प्रकार लिहा आणि अविनाशी ऊर्जेच्या संधारणाची गरज स्पष्ट करा.
- (इ) नैसर्गिक साधन-संपदेच्या शोषणाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) मानवी साधन-संपदेच्या गुणवत्तेचे निकष स्पष्ट करून अतिरिक्त लोकसंख्येचे आर्थिक विकासावर होणारे परिणाम विशद करा.
- (ब) भू परिसंस्था म्हणजे काय ? विषुववृत्तीय परिसंस्था आणि पर्वतीय परिसंस्था स्पष्ट करा.
- (क) वायू प्रदूषणाची कारणे, परिणाम आणि प्रतिबंधात्मक उपाय विशद करा.
- (ड) जागतिक तापमान वाढीची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करून जागतिक तापमानवाढीची गती कमी करण्यासाठी उपाय सूचवा.

[4000]-339/8

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-340

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - X

ECONOMICS

(Indian Public Finance)

(General - II)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in 50 words : (Any Four)

[20]

- (a) Write importance of Public Finance.
- (b) Write short note on Public Expenditure.
- (c) Write sources of Public Revenue.
- (d) Explain types of Public Debt.
- (e) Write short note on Gender Budget.
- (f) Explain features of Indian Tax System.

Q.2) Answer the following in 100 words : (Any Three)

[30]

- (a) What is Budget ? Differentiate between Surplus Budget and Deficit Budget.
- (b) What is 'Public Debt' ? Explain Internal and External Sources of Public Debt.
- (c) Explain Dr. Dalton's Theory of Maximum Social Advantage.
- (d) Explain Indian Tax Structure.
- (e) Explain Variable Trends in Public Expenditure.

[4000]-340

1

P.T.O.

Q.3) Answer the following in 250 words each : (Any Two) [30]

- (a) What is Fiscal Policy ? Explain objectives of Fiscal Policy.
- (b) Evaluate 12th and 13th Finance Commission.
- (c) What is Deficit Finance ? Explain objectives and causes of Deficit Finance.
- (d) What is Balance Budget ? Explain Essential Elements of Balance Budget.

Q.4) Answer the following in 500 words : (Any One) [20]

- (a) Explain Concepts :
  - (i) Impact of Tax
  - (ii) Shifting of Tax
  - (iii) Taxable Capacity
- (b) Explain and review Fiscal Policy since 1991.

[4000]-340/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-340

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) सार्वजनिक आय-व्ययचे महत्त्व लिहा.
- (ब) 'सार्वजनिक खर्च' यांवर टीप लिहा.
- (क) सार्वजनिक उत्पन्नाचे मार्ग स्पष्ट करा.
- (ड) सार्वजनिक कर्जाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (इ) आर्थिक धोरण यांवर टीप लिहा.
- (फ) भारतीय कर प्रणालीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र.2) पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी १०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) अर्थसंकल्प म्हणजे काय ? शिलकीचा अर्थसंकल्प व तूटीचा अर्थसंकल्पमध्ये फरक स्पष्ट करा.
- (ब) 'सार्वजनिक कर्ज' म्हणजे काय ? सार्वजनिक कर्जाचे अंतर्गत व बहिर्गत स्रोत स्पष्ट करा.
- (क) डॉ. डाल्टनचा वाढत्या सामाजिक फलाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (ड) भारतीय कर प्रणालीची रचना स्पष्ट करा.
- (इ) सार्वजनिक खर्चाचे विविध प्रवाह स्पष्ट करा.

[4000]-340

3

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) वित्तीय धोरण म्हणजे काय ? वित्तीय धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (ब) १२व्या व १३व्या वित्तीय आयोगाचे मूल्यमापन करा.
- (क) तूटीचा अर्थभरणा म्हणजे काय ? तूटीचा अर्थभरण्याची उद्दिष्टे व कारणे स्पष्ट करा.
- (ड) समतोल अंदाजपत्रक म्हणजे काय ? समतोल अंदाजपत्रकाचे आवश्यक घटक स्पष्ट करा.

प्र.4) पुढील प्रश्नाचे ५०० शब्दांत उत्तर लिहा : (कोणतेही एक) [20]

- (अ) (i) कराघात
(ii) करांचे संक्रमण
- (ब) १९९१ पासून वित्तीय धोरणाचा आढावा लिहा.

[4000]-340/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-340

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - X

ECONOMICS

(INDIAN PUBLIC FINANCE AND PLANNING)

(Group - II)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten) [20]

- (1) Explain meaning of Public Finance.
- (2) Define : 'Public Debt'.
- (3) Explain the term 'Public Expenditure'.
- (4) Define Planning
- (5) Direct Tax
- (6) Burden of Public Debt
- (7) Income Tax
- (8) Growth Rate
- (9) Explain any two causes of Rise in Public Debt.
- (10) Indirect Tax
- (11) Meaning of Employment Opportunity
- (12) Meaning of Budget
- (13) Explain meaning of Local Revenue.

[4000]-340

5

P.T.O.

Q.2) Answer the following in about 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Explain merits and demerits of Direct Tax.
- (b) Explain scope of Public Finance.
- (c) Explain nature of Corporation Tax.
- (d) Explain Economic Effects of Public Debt.
- (e) Explain importance of Public Expenditure.
- (f) Explain in short about Excise Duty.

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Explain sources of Internal and External Public Debt.
- (b) Explain characteristics of Indian Tax System.
- (c) Explain objectives of Indian Planning.
- (d) Explain various methods of Repayment of Public Debt.
- (e) Explain role of Planning Commission in respect to Tenth Finance Commission.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Explain Achievement of India with reference to Growth Rates of National and Per Capita Income.
- (b) (i) Explain parameters of Maximum Social Advantage.
(ii) Explain principles of Maximum Social Advantages.
- (c) Explain any three Classifications of Public Expenditure in detail.

[4000]-340/6

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-340

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

प्र.1) खालीलपैकी प्रत्येक प्रश्नांचे उत्तर २० शब्दांत लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) सार्वजनिक वित्त - अर्थ स्पष्ट करा.
- (2) सार्वजनिक ऋण म्हणजे काय ?
- (3) सार्वजनिक व्ययाची संकल्पना लिहा.
- (4) नियोजनची व्याख्या लिहा.
- (5) प्रत्यक्ष कर
- (6) सार्वजनिक ऋणाचा भार
- (7) उत्पन्न कर
- (8) वृद्धी दर
- (9) सार्वजनिक ऋणाची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- (10) अप्रत्यक्ष कर
- (11) 'रोजगार संघी' संकल्पना स्पष्ट करा.
- (12) अंदाजपत्रकाचा अर्थ सांगा
- (13) भू-राजस्व किंवा शेतसारा म्हणजे काय ?

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) प्रत्यक्ष कराचे गुणदोष स्पष्ट करा.
- (ब) सार्वजनिक वित्ताची व्याप्ती सांगा.
- (क) निगम कराचे स्वरूप सांगा.
- (ड) सार्वजनिक ऋणाचे आर्थिक परिणाम सांगा.
- (इ) सार्वजनिक व्ययाचे महत्त्व सांगा.
- (फ) 'उत्पादन कर' थोडक्यात स्पष्ट करा.

[4000]-340

7

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) सार्वजनिक कर्जाचे अंतर्गत व बाह्य मार्ग स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय करव्यवस्थेची गुणवैशिष्ट्ये सांगा.
- (क) भारतीय नियोजनाची उद्दिष्टे लिहा.
- (ड) सार्वजनिक ऋण परतफेडीच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.
- (इ) दहाव्या वित्त आयोगाच्या संदर्भातील नियोजन आयोगाची भूमिका सांगा.

प्र.4) कोणत्याही दोहोंची ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (अ) राष्ट्रीय व दरकोई उत्पन्नाचा वृद्धी दर याबाबत भारताची यशस्विता स्पष्ट करा.
- (ब) (i) महत्तम सामाजिक हिताचे निकष स्पष्ट करा.
(ii) महत्तम सामाजिक हिताची तत्त्वे स्पष्ट करा.
- (क) सार्वजनिक व्ययाची कोणतीही तीन वर्गीकरणे सविस्तर लिहा.

[4000]-340/8

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-341

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

MARATHI

(MADHYAYUGIN MARATHI VANGMAYACHA ITIHAS –
PRARAMBH TO 1818)

(Special - II)

(June 2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (1) धवळे म्हणजे काय ?
- (2) महानुभवियांचे पंचकृष्ण कोणते ?
- (3) महाराष्ट्रात शैव-वैष्णव पंथाचे झगडे झाले नाहीत याचे श्रेय कोणास दिले जाते ?
- (4) दत्तसंप्रदायिकांचा आदरणीय ग्रंथ कोणता ?
- (5) उदयोत्सुरीने लिहलेला ग्रंथ कोणता ?
- (6) संत तुकारामांचे जन्म गाव कोणते ? त्यांचे पूर्ण नाव लिहा.
- (7) विठ्ठल बीडकरांच्या ग्रंथाची नावे लिहा.
- (8) लावणीची व्याख्या लिहा.
- (9) वामन पंडितांनी कोणती आख्याने लिहली आहेत ?
- (10) मोरोपंताच्या कोणत्याही दोन काव्यरचनेची नावे लिहा.
- (11) बखरीचे मुख्य चार प्रकार कोणते ?
- (12) परशरामाने प्रत्येक कवनाची अखेर कशारीतीने केली आहे ?
- (13) होनाजी बाळ यांचे संपूर्ण नाव काय ?

[4000]-341

1

P.T.O.

प्र.2) पुढील प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

(अ) मराठी भाषेचा उगमकाल कोणकोणत्या साधनांवरून वर्तविता येतो ?

किंवा

(अ) महाराष्ट्रातील वारकरी पंथाचे स्वरूप व कार्य सांगा.

(ब) शिवपूर्वकालीन बखर वाङ्मयाचा आढावा लिहा.

किंवा

(ब) परशरामाने लावण्या व पोवाड्याचे वर्गीकरण कसे केले आहे ?

प्र.3) कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]

(अ) संत नामदेवांचे वाङ्मयीन कार्य थोडक्यात लिहा.

(ब) 'ज्ञानदेवे रचिला पाया' या उक्तीची सार्थकता

(क) 'स्मृतिस्थळ' विषयी माहिती लिहा.

(ड) 'धड संत नव्हे, धड शाहिर नव्हे' असे शाहीर परशरामबाबत का म्हणतात ?

(इ) पंडिती काव्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(फ) संत रामदासाचे वाङ्मयीन कर्तृत्व

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]

(अ) नाथसंप्रदायाचे स्वरूप व मराठी वाङ्मयाला दिलेले योगदान स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) मराठीच्या जन्मकाळासंदर्भात मतमतांतरांचा परामर्श द्या.

(ब) शाहिरी वाङ्मय प्रेरणा व स्वरूप स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) रामदासाचे कार्य इतर संतकवीपेक्षा वेगळे आहे. - स्पष्ट करा.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

(अ) वारकरी संप्रदायातील स्त्री संताच्या वाङ्मयीन कार्याचा परिचय करून द्या.

किंवा

(अ) एक समर्थ लोकशिक्षक म्हणून संत एकनाथाच्या साहित्याचे वेगळेपण स्पष्ट करा.

(ब) शाहिरांनी लौकिक भावभावनांचा अविष्कार मराठी कवितेला करून दिला, स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) ऐतिहासिक दृष्ट्या बखर वाङ्मयाचे महत्त्व सांगा.

[4000]-341/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-342

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

HINDI

(SAHITYA)

(Special - II)

(June 2008 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें : (1) उपन्यास : दौड़

लेखक : ममता कालिया

(2) मध्ययुगीन काव्य : काव्यकुंज

संपादक : डॉ. जे. आर. बोर्से

डॉ. ऋचा शर्मा

(3) नाटक : बकरी

लेखक : सर्वेश्वरदयाल सक्सेना

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) “‘दौड़’ उपन्यास माता-पिता और पुत्र के बीच के पारंपारिक रिश्ते पर प्रश्नचिन्ह उपस्थित कर पुरानी मान्यताओं को कालबाह्य घोषित करता है ।” स्पष्ट कीजिये । [15]

अथवा

प्र.1) ‘दौड़’ उपन्यास की कथावस्तु स्पष्ट कीजिये । [15]

प्र.2) पद्मावत में चित्रित नागमति के विरह का वर्णन कीजिये । [15]

अथवा

प्र.2) संत कबीरजी की भक्ति-भावना का परिचय दीजिये । [15]

[4000]-342

1

P.T.O.

प्र.3) “नाटककार ने दुर्जनसिंह के चरित्र के माध्यम से आज के राजनेताओं के चरित्र से झुठा नकाब उठाया है ।” ‘बकरी’ नाटक के माध्यम से स्पष्ट कीजिये ।

[15]

अथवा

प्र.3) ‘बकरी’ नाटक की कथावस्तु, देशकाल एवं वातावरण स्पष्ट कीजिये ।

[15]

प्र.4) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये :

[10]

- (1) “इलाहाबाद गाँव नहीं शहर है, कावल टाऊन शिक्षा में उसे पूर्व का ऑक्सफोर्ड कहते हैं ।”
- (2) ‘दरअसल बाज़ार के अर्थशास्त्र में नैतिकता जैसा शब्द लाकर, राजुल, तुम सिर्फ कनफ्यूजन फैला रही हो । मैंने अब तक पाँच सौ किताबें तो मॅनेजमेंट और मार्केटिंग पर पढ़ी होगी । उनमें नैतिकता पर कोई चॅप्टर नहीं है ।”
- (3) “आपने इतने बरसों में क्या किया ? दोनों बच्चों का खर्च आपके सिर से उठ गया । घूमने आप जाते नहीं, पिकचर आप देखते नहीं, दारू आप पीते नहीं, फिर आपके पैसों का क्या हुआ ?”

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये :

[10]

- (1) आए जोग सिखावन पांडे ।
परमारथी पुराननि लादे ज्यों बनजारे टांडे ॥
हमरी गति पति कमलनयन की जोग सिख्रै ते रांडे ।
कहौ, मधुप, कैसे, समायेंगे एक म्यान दो खांडे ।
कहु षटपद, कैसे खैयतु है हाथिन के संग गांडे
काको भूख गई बयारि भख्रि बिना दूध घृत मांडे ।
काहे का झाला लै मिलबत, कौन चोर तुम डांडे ।
सूरदास तीनो नहिं उपजत धनिया धान कुम्हाडे ॥

(2) मेरे तो गिरधर गोपाल, दूसरो न कोई ।
जाके सिर मोर मुकुट मेरा पति सोई ।
दाडि दयी कुल की कानि, कहा करि है कोई ।
संतन ढिंग बैठि-बैठि, लोक लाज खोई ।
असुबन जल सींचि-सींचि प्रेम बोलि बोई ।
अब तो बोलि फैलि गयी जाने सब कोई
भगत देखि राजी भई जगत देखि रोयी
दासि मीराँ लाल गिरधर ! तारौ अब मोही ॥

(3) कनकु कनकु तैं सागुनौ, मादकता अधिकाइ ।
उहिं खाएँ बौराइ, इहिं पाएँ ही बौराइ ॥

(इ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये : [10]

- (1) सिपाही, सार्वजनिक संपत्ति हड़पने के आरोप में इस औरत को दफा एक्स क्यू ज़ीरो के अधीन दो साल सख्त कैद की सजा दी जाती है । साथ ही पाँच सौ रुपया जुर्माना । न देने पर छः महीने की कैद बामशक्कत ।
- (2) और भेड़िया खुला नहीं छोड़ा जाता । दीवानजी, इसे तब तक जेल में सड़ाओ जब तक बकरी न बन जाए । हथियार बरामद कराओ साले के पास से ।
- (3) बाबा, हम समझ नहीं पा रहे हैं, ई सब ठग हैं, आप सबको सीधे आदमी जान ठगी करते हैं, देश में ई ठगी बहुत चल रही है । सूखा, महामारी, अन्न-जल की तबाही सब इन्हीं लोगों की वजह से है ।

प्र.5) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच पर टिप्पणियाँ लिखिये :

[25]

- (अ) 'दौड़' उपन्यास का पवन
  - (ब) 'दौड़' उपन्यास के शीर्षक की सार्थकता
  - (क) सूरदास के 'भ्रमरगीत' की गोपियाँ
  - (ड) मीरा की विरह भावना
  - (इ) बिहारी के भक्तिकाव्य का परिचय
  - (फ) 'बकरी' नाटक की विपती
  - (ग) 'बकरी' नाटक में धार्मिक अंधविश्वास
-

[4000]-342/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-343

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

ENGLISH

(UNDERSTANDING POETRY)

(Special - II)

(June 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Attempt any four of the following : [20]

- (a) What is the difference between Prose and Poetry ?
- (b) Explain the devices of sounds - alliteration and onomatopoeia.
- (c) What are the features of 'Lyric' ?
- (d) What is Repetition ?
- (e) What are the various types of Poetry ?

Q.2) Attempt any two of the following : [20]

- (a) What advice does Shakespeare give in his 'Fear no More' ?
- (b) What request does Shelley make 'To a Skylark' ?
- (c) What strange feeling comes over Wordsworth's mind when he thinks of Lucy ?

Q.3) Attempt any two of the following : [20]

- (a) How do tears come to human eyes according to Tennyson ?
- (b) Write a note on pessimism of 'The Darkling Thrush'.
- (c) What is the theme of Whitman's 'Gods' ?

[4000]-343

1

P.T.O.

Q.4) Attempt any two of the following : [20]

- (a) What is the effect of different rulers on 'Delhi' as shown by R. Parthasarathy ?
- (b) What is the central idea of the Emerson's 'Give all to love' ?
- (c) What are Yeats' views on war in 'An Irish Airman Foresees his Death' ?

Q.5) Attempt any four of the following : [20]

- (a) Comment on the use of language in :

Friends,
our dear sister
is departing for foreign
in two three days,
and
we are meeting today
to wish her bon voyage.

- (b) Analyze the figures used in :

Restored ! Returned ! The lost are borne
On seas of shipwreck home at last :
See! In a fire of praising burns
The dry dumb past, and we
Our life-day long shall part no more.

- (c) Explain the simile in :

Swift as a weaver's shuttle fleet our years :
Man goeth to the grave, and where is he ?

- (d) Find out the symbols (and their meanings) used in :

'The land's sharp features seemed to be
The Century's corpse outleant,
His crypt the cloudy canopy,
The wind his death-lament'.

- (e) State the significance of contrast and irony in :

"Those that I fight I do not hate,
Those that I guard I do not love;"

(f) Explain the figure of speech used in :

Who trusted God was love indeed
And love Creation's final law -
Tho' Nature, red in tooth and claw
With ravine, shriek'd against his creed -

[4000]-343/3

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-346

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XII

CONTENT-CUM-METHODOLOGY OF SCHOOL SUBJECT

HISTORY EDUCATION

(June 2008 Pattern)

Time : 1½ Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer of the **two subjects** should be written in **separate answer books**.*
- (3) *Figures to the right hand of the question indicate marks.*
- (4) *Write answers of the question Nos. 1 and 2 in about 350 to 400 words each.*
- (5) *Write answer of question No. 3 in about 140 to 150 words.*
- (6) *Supplement will not be provided.*
- (7) *Do not use sketch pens, red ink and green ink pens.*

Q.1) State meaning and nature of History and explain place of History in School Curriculum. **[15]**

OR

Q.1) What are the various methods of Organising History Syllabus ? Which of these methods are used to frame Syllabus of History in Maharashtra ? **[15]**

Q.2) State importance of Evaluation in History. How will you use Diagnostic Test and Remedial Teaching in History ? **[15]**

OR

Q.2) What is Content-cum-Methodology ? Explain importance of Content-cum-Methodology in Teaching - Learning History. **[15]**

[4000]-346

1

P.T.O.

Q.3) Answer **any four** of the following :

[20]

- (a) Explain importance of map, outline map, pictures and charts in teaching History.
- (b) Explain with examples the correlation between various Branches of History.
- (c) Explain need of well-equipped 'History Room'.
- (d) Instructional objectives of teaching History and their specifications
- (e) Importance of Local History
- (f) Special Qualities for History Teacher

[4000]-346/2

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-346

मराठी रूपांतर

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) प्रश्न-क्रमांक १ व २ ची उत्तरे प्रत्येकी ३५० ते ४०० शब्दांत लिहा.
- (5) प्रश्न-क्रमांक ३ चे उत्तर १४० ते १५० शब्दांत लिहा.
- (6) पुरवणी दिली जाणार नाही.
- (7) स्केचपेन्स तसेच लाल व हिरव्या रंगाच्या शाईचे उपयोग करू नये.

प्र.1) इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप सांगून इतिहासाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.1) इतिहास अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पद्धती कोणत्या ? यापैकी कोणत्या पद्धतीचा उपयोग महाराष्ट्रातील इतिहासाच्या अभ्यासक्रम रचनेसाठी केलेली आहे ? [15]

प्र.2) इतिहासात मूल्यमापनाचे महत्त्व सांगा. इतिहासाच्या अध्यापनात नैदानिक कसोट्या आणि उपचारात्मक अध्यापनाचा उपयोग कसा कराल ? [15]

किंवा

प्र.2) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? इतिहास अध्ययन-अध्यापनात आशययुक्त अध्यापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

[4000]-346

3

P.T.O.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

[20]

- (अ) इतिहास अध्यापनात नकाशे, आराखडा नकाशे, चित्रे आणि तक्ते यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
  - (ब) इतिहासाचा शाखाअंतर्गत समवाय उदाहरणाच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
  - (क) इतिहासाच्या खोलीची आवश्यकता स्पष्ट करा.
  - (इ) इतिहासाच्या दैनंदिन अध्यापनाची उद्दिष्टे व त्यांची स्पष्टीकरणे
  - (फ) स्थानिक इतिहासाचे महत्त्व
  - (ग) इतिहास शिक्षकाचे विशेष गुण
-

[4000]-346/4

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-346

T. Y. B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XII

CONTENT-CUM-METHODOLOGY OF SCHOOL SUBJECT

GEOGRAPHY EDUCATION

(June 2008 Pattern)

Time : 1½ Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer of the **two subjects** should be written in **separate answer books**.*
- (3) *Figures to the right hand of the question indicate marks.*
- (4) *Write answers of question Nos. 1 and 2 in about 350 to 400 words each.*
- (5) *Write answer of question No. 3 in about 140 to 150 words.*
- (6) *Supplement will not be provided.*
- (7) *Do not use sketch pens, red ink and green ink pens.*

Q.1) State various methods of teaching Geography. Explain 'Excursion Method' **OR** 'Project Method' with suitable example. **[15]**

OR

Q.1) Define Content Analysis. Explain any five elements of Geography Content with suitable examples. **[15]**

Q.2) Explain qualities of Ideal Geography Teacher with suitable examples. **[15]**

OR

Q.2) State names of Visual Teaching Aids of Geography. Explain importance of Graphs and Models as Teaching Aids of Geography. **[15]**

[4000]-346

5

P.T.O.

Q.3) Write short notes : (Any Four)

[20]

- (a) Explain factors to consider while preparing Year Plan for Std. VIII Geography Subject.
  - (b) Which method is most suitable for Local Geography ? Give rationale for your answer.
  - (c) Draw a neat and labelled diagram for the Concept 'Geography is a unifying or integrating science.'
  - (d) Explain place of Geography in Secondary School Curriculum.
  - (e) Explain with suitable example 'Concentric Method' of Geography Curriculum Construction.
  - (f) Achievement Tests in Geography
-

[4000]-346/6

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-346

मराठी रूपांतर

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) प्रश्न-क्रमांक १ व २ ची उत्तरे प्रत्येकी ३५० ते ४०० शब्दांत लिहा.
- (5) प्रश्न-क्रमांक ३ चे उत्तर १४० ते १५० शब्दांत लिहा.
- (6) पुरवणी दिली जाणार नाही.
- (7) स्केचपेन्स तसेच लाल व हिरव्या रंगाच्या शाईचे उपयोग करू नये.

प्र.1) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगून 'सहल पद्धत' किंवा 'प्रकल्प पद्धती'चे स्पष्टीकरण सुयोग्य उदाहरणांसह करा. [15]

किंवा

प्र.1) आशय विश्लेषणाची व्याख्या लिहा. भूगोल आशयातील कोणत्याही पाच घटकांचे उदाहरणांसह स्पष्टीकरण करा. [15]

प्र.2) आदर्श भूगोल शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.2) भूगोल अध्यापनातील दृक् शैक्षणिक साधनांची नावे लिहा. आलेख आणि प्रतिकृती यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

[4000]-346

7

P.T.O.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[20]

- (अ) इ. ८वी भूगोल विषयाचे वार्षिक नियोजन करताना विचारात घ्यावयाचे घटक स्पष्ट करा.
- (ब) स्थानिक भूगोलाच्या अध्यापनासाठी कोणती अध्यापन पद्धती सर्वात उपयुक्त आहे ? आपल्या उत्तरासाठी कारणमीमांसा लिहा.
- (क) 'भूगोल हे एकत्रीकरणाचे किंवा एकात्मतेचे शास्त्र आहे' ह्या संकल्पनेसाठी सुबक आकृती काढा व भागांना नावे द्या.
- (ड) माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील भूगोल विषयाचे स्थान स्पष्ट करा.
- (इ) भूगोल अभ्यासक्रम रचनेची 'समकेंद्री पद्धत' उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
- (फ) भूगोल विषयातील संपादनूक चाचण्या

[4000]-346/8

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-4

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

CORE PAPER - IV

EDUCATIONAL PLANNING AND MANAGEMENT

CURRICULUM DESIGNING AND RESEARCH

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in separate **answer-book**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) Define Concept of Leadership and explain their types and impacts on School Environment. **[12]**

OR

Q.1) Explain Scope of Institutional Planning, Organisation, Administration and Evaluation. **[12]**

Q.2) Describe various types of Media and their uses in Teaching - Learning of CWHI. **[12]**

OR

Q.2) Explain meaning of Educational Technology and describe Technology of Education with special reference to CWHI. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Curriculum Construction
- (b) Role of Teacher in Curriculum Implementation
- (c) Adaptations of Teaching Methods at Primary Level for CWHI
- (d) Psychological Foundation of Curriculum
- (e) Types of Extra Curricular Activities
- (f) Students - Teachers Interaction

[4000]-4

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Explain Bruner's Instruction Theory and write its Educational Importance. [12]

OR

Q.4) Explain relation between Gagne's Signal Learning and Skinner's Operant Conditioning Theory with examples. [12]

Q.5) State methods of Educational Research and describe 'Action Research Method' in detail. [12]

OR

Q.5) Define Research. State various tools of Educational Research and describe any one in detail. [12]

Q.6) (A) Write short notes : **(Any Two)** [08]

- (a) Concept of Evaluation
- (b) Uses and Limitation of Mean
- (c) Characteristic of a Good Test

(B) Find Mean or Median from the following data : [08]

Class	Frequency
140 - 149	8
130 - 139	14
120 - 129	15
110 - 119	20
100 - 109	15
90 - 99	10
80 - 89	6
70 - 79	5
60 - 69	3
50 - 59	4

[4000]-4/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-4

मराठी रूपांतर

शैक्षणिक नियोजन, व्यवस्थापन, अभ्यासक्रम रचना व संशोधन

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) नेतृत्वाची व्याख्या सांगून नेतृत्वाचे प्रकार व त्यांचे शालेय वातावरणावरील परिणाम स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) संस्थानिहाय नियोजन, संयोजन, प्रशासन व मूल्यमापनाचे स्वरूप स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) प्रसार माध्यमांचे विविध प्रकार व त्यांचा क्षीणश्रवण मुलांच्या शिक्षणांतील उपयोग विशद करा. [12]

किंवा

प्र.2) शैक्षणिक तंत्रविज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करून क्षीणश्रवणांच्या विशेष संदर्भासह शिक्षणाचे तंत्रविज्ञान विशद करा. [12]

[4000]-4

3

P.T.O.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) अभ्यासक्रम निर्मिती प्रक्रिया
- (ब) अभ्यासक्रम अंमलबजावणीतील शिक्षकाची भूमिका
- (क) क्षीणश्रवण मुलांसाठी प्राथमिक स्तरावर अध्यापन पद्धतीचे अनुकूलन
- (ड) अभ्यासक्रमाचे मानसशास्त्रीय अधिष्ठान
- (इ) अभ्यासेतर उपक्रमांचे प्रकार
- (फ) शिक्षक - विद्यार्थी आंतरक्रिया

विभाग - २

प्र.4) ब्रूनरची अनुदेशन उपपत्ती स्पष्ट करा आणि या उपपत्तीचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा. [12]

किंवा

प्र.4) गॅनेच्या संकेत अध्ययन व स्किनरच्या साधक अभिसंधान उपपत्तीमध्ये कोणता संबंध आढळतो ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) शैक्षणिक संशोधनाच्या विविध पद्धती सांगून 'कृती संशोधन पद्धती' सविस्तर वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.5) संशोधनाची व्याख्या लिहा. शैक्षणिक संशोधनासाठी आवश्यक असणारी विविध साधने सांगून कोणत्याही एका साधनाचे सविस्तर वर्णन करा. [12]

प्र.6) (अ) टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन) [16]

- (अ) मूल्यमापनाची संकल्पना
- (ब) मध्यमानाचे उपयोग व मर्यादा
- (क) चांगल्या चाचणीची वैशिष्ट्ये

(ब) खाली दिलेल्या माहितीवरून मध्यमान किंवा मध्यगा काढा.

[08]

वर्गांतर	वारंवारिता
१४० - १४९	८
१३० - १३९	१४
१२० - १२९	१५
११० - ११९	२०
१०० - १०९	१५
९० - ९९	१०
८० - ८९	६
७० - ७९	५
६० - ६९	३
५० - ५९	४

[4000]-4/5

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-441

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) (Compulsory) Examination - 2011

PAPER - I

EDUCATION MANAGEMENT - PRINCIPLES AND PRACTICES

(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer to the **two sections** should be written in separate **answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *Essay type questions carry **15** marks and the answer of the same expected in 400 to 450 words each.*
- (5) *Short answer type questions which carry 5 marks are to be written in 125 to 150 words each.*
- (6) *Supplement should not be provided.*

SECTION - I

Q.1) Explain Concept of Management. Explain characteristics of Taylor's and Fayol's Theories of Management. **[15]**

OR

Q.1) Explain functions and qualities of Teacher and Headmaster in Educational Process. **[15]**

Q.2) Discuss 'Institutional Planning' on the basis of the following points : **[15]**

- (a) Concept
- (b) Objectives
- (c) Process/Steps
- (d) Merits

OR

[4000]-441

1

P.T.O.

Q.2) Explain functions of Maharashtra State Council of Educational Research and Training and Maharashtra State Bureau of Text Book Production and Curriculum Research. [15]

Q.3) Answer the following in short : (Any Four) [20]

- (a) Explain any four functions of Management.
- (b) Which are the Styles of Leadership ? Explain Autocratic Styles with its merits and demerits.
- (c) Explain importance of Academic Needs in Educational Process.
- (d) Which are the functions of District Educational Officer ?
- (e) Explain Concept of 'Human Resource Development'.
- (f) Explain Concept of Quality Management.

SECTION - II

Q.4) What are the causes of Wastage and Stagnation Problem at the stage of Secondary Education ? Suggest the remedies to overcome them. [15]

OR

Q.4) Why are the Teacher's Professional Organisations created ? What are the service fields for these Organisation ? [15]

Q.5) For improving the quality of +2 stage of your school. State whether you will attached it to school or college ? Why ? Explain. [15]

OR

Q.5) What is Management ? Explain any two type of Management with examples. [15]

Q.6) Answer the following : (Any Four) [20]

- (a) Explain Concept of Action Research.
- (b) Explain Necessity of Teacher's Evaluation.
- (c) State importance of In-service Training.
- (d) Explain importance of Headmaster's Organisation.
- (e) Discuss problems regarding location of Higher Secondary Classes.
- (f) Write objectives of B.A.B.Ed. Integrated Course.

[4000]-441/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-441

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) निबंधवजा प्रश्न १५ गुणांचे असून उत्तरे ४०० ते ४५० शब्दांत अपेक्षित आहेत.
- (५) लघुत्तरी प्रश्न ५ गुणांचे असून उत्तरे १२५ ते १५० शब्दांत अपेक्षित आहेत.
- (६) पुरवणी दिली जाणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. व्यवस्थापनाविषयक टेलर व फेयॉल यांच्या उपपत्तीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.1) शिक्षक व मुख्याध्यापक या घटकांचे शैक्षणिक प्रक्रियेतील कार्य व गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [15]

प्र.2) संस्थानिहाय नियोजन याची चर्चा खालील मुद्द्यांच्या आधारे करा : [15]

- (अ) संकल्पना
- (ब) उद्दिष्ट्ये
- (क) प्रक्रिया/पायऱ्या
- (ड) फायदे

किंवा

प्र.2) महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद आणि महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ यांची कार्ये स्पष्ट करा. [15]

[4000]-441

3

P.T.O.

प्र.3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) व्यवस्थापनाची कोणतीही चार कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) नेतृत्वाचे प्रकार कोणते ? एकाधिकारशाही नेतृत्व शैलीचे फायदे व मर्यादा लिहा.
- (क) शिक्षण प्रक्रियेतील प्रमुख शैक्षणिक गरजांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ड) जिल्हा परिषद शिक्षण अधिकाऱ्याची कामे कोणती ?
- (इ) 'मानवी संसाधनाचा विकास' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (फ) गुणवत्तापूर्ण व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

विभाग - २

प्र.4) माध्यमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीच्या समस्येची कारणे कोणती ? त्या दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा. [15]

किंवा

प्र.4) शिक्षकांच्या व्यावसायिक संघटना का निर्माण करण्यात आल्या ? या संघटनांसाठी कोणती सेवाक्षेत्रे आहेत ? [15]

प्र.5) आपल्या शाळेच्या +२ स्तराची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी आपण तो शाळेतला जोडाल की महाविद्यालयाला जोडाल ? योग्य ते स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.5) व्यवस्थापन म्हणजे काय ? व्यवस्थापनाचे कोणतेही दोन प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [15]

प्र.6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [20]

- (अ) कृतीसंशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ब) शिक्षकांच्या मूल्यमापनाची गरज का आहे ?
- (क) सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे महत्त्व लिहा.
- (ड) मुख्याध्यापक संघटनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (इ) +२ च्या वर्गाच्या स्थाननिश्चितीच्या समस्या कोणत्या ?
- (फ) एकात्मिक B.A.B.Ed. शिक्षक प्रशिक्षणाची उद्दिष्ट्ये लिहा.

[4000]-441/4

Total No. of Questions : 3+3] [Total No. of Printed Pages : 3
[4000]-442

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - II

INSTRUCTIONAL SYSTEM AND EDUCATIONAL EVALUATION

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the two sections should be written in separate **answer-book**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *Essay type questions carry **15 marks** and word limit 350 words.*
- (5) *Short answer type questions carry **5 marks** and word limit 150 words.*
- (6) *Use of Signal memory calculator is allowed.*

SECTION - I : INSTRUCTIONAL SYSTEM

Q.1) Write answer in detail of the following :

- (a) What is System Approach ? What is the application of System Approach in Education ? Explain with examples. [07]
- (b) Explain need and importance of Technology for Instruction with appropriate examples. [08]

OR

Q.1) Write detail answer of the following :

- (a) Explain Components of Instructional System with suitable examples. [07]
- (b) What is Self Instructional Strategy ? What are the characteristics of Self Instructional Strategy. [08]

[4000]-442

1

P.T.O.

Q.2) Write detail answer of the following :

- (a) What is Modified System Model ? Explain steps of Modified System Model with examples. [07]
- (b) What is CIPP Model (Educational Decision Model) ? How you will use Educational Decision model for evaluation ? [08]

OR

Q.2) Write detail answer of the following :

- (a) Write steps for development of Computer Assisted Instructional Program with suitable examples. [07]
- (b) Explain steps of Instructional Design for On-line Learning with examples. [08]

Q.3) Write short answers : **(Any Four)** [20]

- (a) Write the difference between Educational Instruction and Training.
- (b) Explain steps of Mastery Learning Model.
- (c) Explain importance of Content Analysis with example.
- (d) Write characteristics of Programmed Instructional Strategy.
- (e) Write Process of Master Validation for Validation of Instructional Material.
- (f) How you will use Insintric Model for Evaluation of Instructional system ?

SECTION - II : EDUCATION EVALUATION

Q.1) (A) Find out Mean from given Frequency distribution and interpret it : [10]

Class	45	40	35	30	25	20	15	10	5	0
Intervals										
	49	44	39	34	29	24	19	14	9	4
Frequency	5	7	3	11	14	15	8	7	5	5

(B) Explain meaning, characteristics and uses of Quartile Deviation. [05]

OR

Q.1) (A) Find 67th Percentile from the given frequency distribution : [10]

Class	90	85	80	75	70	65	60	55	50
Intervals									
	94	89	84	79	74	69	64	59	54
Frequency	2	3	8	10	15	7	6	5	4

(B) Explain meaning, characteristics and uses of Mean. [05]

Q.2) What is meant by Planning and Preparation of Test ? Explain its importance. Prepare a Blue Chart for a Unit of Test Exam. [15]

OR

Q.2) Explain objectives and learning outcomes of Educational Evaluation. Explain characteristics and types of Learning Experience. [15]

Q.3) Answer **any four** of the following : [20]

- Explain advantages of Question Bank and Open Book System.
- Define Positive Skewness and explain its causes.
- Draw the N.P.C. and explain its properties.
- Explain Principles and Aspects of Evaluation.
- Explain Quantitative Tools of Evaluation and state demerits of Written Exam.
- Write meaning and uses of Exam on Demand.

[4000]-442/3

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-442

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) निबंधवजा प्रश्न १५ गुणांचे असून उत्तरे ३५० शब्दांत अपेक्षित आहेत.
- (5) लघुत्तरी प्रश्न ५ गुणांचे असून उत्तरे १५० शब्दांत अपेक्षित आहेत.
- (6) एकच स्मृती असेलेला कॅल्क्युटर वापरण्यास परवानगी आहे.

विभाग - १

प्र.1) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा :

(अ) प्रणाली दृष्टिकोण म्हणजे काय ? शिक्षणक्षेत्रात प्रणाली दृष्टिकोणाचे उपयोग उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [07]

(ब) अनुदेशनासाठी तंत्रज्ञानाची गरज व महत्त्व योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [08]

किंवा

प्र.1) (अ) अनुदेशन प्रणालीचे घटक उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [07]

(ब) स्वयं-अनुदेश कार्यनीती म्हणजे काय ? स्वयं-अनुदेशन कार्यनीतीची वैशिष्ट्ये कोणती ? [08]

[4000]-442

5

P.T.O.

प्र.2) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा :

(अ) सुधारित प्रणाली प्रतिमान म्हणजे काय ? सुधारित प्रणाली प्रतिमानाच्या पायऱ्या उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [08]

(ब) शैक्षणिक निर्णयात्मक प्रतिमान (CIPP Model) म्हणजे काय ? शैक्षणिक निर्णयात्मक प्रतिमानाचा उपयोग मूल्यमापनासाठी कसा कराल ? [07]

किंवा

प्र.2) (अ) संगणक सहाय्यित अनुदेशन कार्यक्रम विकसित करण्याच्या पायऱ्या उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [08]

(ब) ऑन-लाइन अध्ययनासाठी अनुदेशन अभिकल्प तयार करण्यासाठीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [07]

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतीही चार) [20]

(अ) अनुदेशन, शिक्षण व प्रशिक्षण यातील फरक लिहा.

(ब) प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(क) आशय विश्लेषणाचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.

(ड) क्रमान्विन अनुदेशन कार्यनीतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(इ) अनुदेशन साहित्याची सप्रमाणता ठरविण्यासाठी प्रभुत्व सप्रमाणतेची प्रक्रिया लिहा.

(फ) अनुदेशन प्रणालीचे मूल्यमापन करण्यासाठी मूलगामी प्रतिमानाचा विचार कसा कराल ?

विभाग - २

प्र.1) (अ) खाली दिलेल्या वर्गान्तर विभाजन सारणीवरून मध्यमान काढा व अर्थनिर्वचन करा : [10]

वर्गान्तरे	४५	४०	३५	३०	२५	२०	१५	१०	५	०
	४९	४४	३९	३४	२९	२४	१९	१४	९	४
वारंवारिता	५	७	३	११	१४	१५	८	७	५	५

(ब) चतुर्थक विचलनाचा अर्थ, वैशिष्ट्ये व उपयोग स्पष्ट करा. [05]

किंवा

[4000]-442

6

Contd.

प्र.1) (अ) पुढील वारंवारिता सारणीवरून ६७वे शततमक काढा : [10]

वर्गान्तरे	९०	८५	८०	७५	७०	६५	६०	५५	५०
	९४	८९	८४	७९	७४	६९	६४	५९	५४
वारंवारिता	२	३	८	१०	१५	७	६	५	४

(ब) मध्यमानाचा अर्थ, वैशिष्ट्ये व उपयोग स्पष्ट करा. [05]

प्र.2) चाचणी परीक्षेचे नियोजन म्हणजे काय ? चाचणी परीक्षेच्या नियोजनाची आवश्यकता काय ? एक घटक घेवून चाचणी परीक्षेसाठी संविधान तक्ता तयार करा. [15]

किंवा

प्र.2) शैक्षणिक मूल्यमापनाची उद्दिष्टे व उपयोगिता स्पष्ट करा. अध्ययन अनुभवाची वैशिष्ट्ये व प्रकार स्पष्ट करा. [15]

प्र.3) कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा : [20]

(अ) प्रश्न पेढी व मुक्त शिक्षण पद्धतीचे फायदे स्पष्ट करा.

(ब) धनविषमितता व्याख्या लिहा व धनविषमितता कारणे स्पष्ट करा.

(क) प्रसामान्य संभववक्र काढा व त्याचे गुणधर्म स्पष्ट करा.

(ड) मूल्यमापनाची विविध अंगे व मूल्यमापनाची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(इ) मूल्यमापनाची संख्यात्मक साधने स्पष्ट करा. लेखी परीक्षेच्या मर्यादा लिहा.

(फ) मागणी परीक्षाचा अर्थ स्पष्ट करा व उपयोगिता लिहा.

[4000]-442/7

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 1

[4000]-443

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - III

**INTRODUCTION TO GUIDANCE AND
COUCNELLING IN SCHOOL OBJECTIVES**

(Group - E) (Elective - II)

(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 50

Q.1) What is Counselling ? How to use the daily Lectuces and Dramatisation Techniques in Group Concelling. Give an example. [15]

OR

Q.1) What is Guidance ? Explain steps of Guidance and need of School Guidances in Contemporary situation. [15]

Q.2) Write types of Guidance. Explain the Educational and Vocational Guidance Concept with an example. [15]

OR

Q.2) What is Counselling ? Illustrate Concept and Use of Non-directive Counselling with an example. [15]

Q.3) Write short notes : (Any Four) [20]

- (a) Principles of Guidance
- (b) Intelligence Concept in Seven Step Plan
- (c) Objectives of Interviews Technique
- (d) Two Steps of Counselling Process
- (e) Importance of Follow-up Services
- (f) Concept of Individual Counselling

[4000]-443/1

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 1

[4000]-443

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 50

प्र.1) समुपदेशन म्हणजे काय ? दैनंदिन तालिका आणि नाट्यीकरण तंत्राचा वापर समूह समुपदेशनात कसा कराल ? सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.1) मार्गदर्शन म्हणजे काय ? मार्गदर्शनाच्या पायऱ्या सांगून सद्यस्थितीत शालेय मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा. [15]

प्र.2) मार्गदर्शनाचे प्रकार सांगा. त्यापैकी शैक्षणिक व व्यावसायिक मार्गदर्शन संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्र.2) समुपदेशनाचे प्रकार सांगा व अनिर्देशित समुपदेशनाची संकल्पना आणि तिची उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [20]

- (अ) मार्गदर्शनाची तत्वे सांगा.
- (ब) सप्तसूत्री योजनेतील बुद्धिमत्ता संकल्पना
- (क) मुलाखत तंत्राचे उद्देश
- (ड) समुपदेशन प्रक्रियेच्या दोन पायऱ्या स्पष्ट करा.
- (इ) अनुधावन कार्याचे महत्त्व
- (फ) वैयक्तिक समुपदेशनाची संकल्पना

[4000]-443/2

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-446

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VI

ENVIRONMENTAL EDUCATION AND DISASTER MANAGEMENT

(Elective - V)

(Old Pattern)

Time : 1½ Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions :

- (1) *Students should use separate answer paper for each elective.*
- (2) *Figures to the right indicates full marks.*
- (3) *Student should refer the English version of the paper if necessary.*
- (4) *No supplements will be provided.*

Q.1) Which things should be remembered for implementation of rescue of Victims ? How will you manage for disaster when there is fire in the kitchen of your School Hostel. (Word limit : 350-400 words) [15]

OR

Q.1) Explain causes and effects of any three Natural Disasters. (Word limit : 350-400 words). [15]

Q.2) What do you mean by Environmental Education ? Explain with examples, the need and importance of Environmental Education. How will you give Environmental Education through daily life examples ? [15]

OR

Q.2) What is Air Pollution ? What are various causes of Air Pollution ? How will you minimise Air Pollution ? Explain with examples. [15]

[4000]-446

1

P.T.O.

Q.3) Answer any four of the following : (Word limit : 140-150 word each) [20]

- (a) What type of training should be necessary to activists for rescue from disaster ?
- (b) How should every family prepare itself to face disaster ?
- (c) Explain the role of teacher to minimise the man made disasters.
- (d) What are various causes of water pollution ?
- (e) Write a note on 'Balance of Environment'.
- (f) How will you manage to control diseases caused due to pollution ?

[4000]-446/2

Total No. of Questions : 3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-446

मराठी रूपांतर

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 50

प्र.1) आपद्ग्रस्तांच्या सुटका कार्याची अंमलबजावणी करताना कोणत्या गोष्टी लक्षात ठेवाण्यात ? तुमच्या शाळेच्या वसतीगृहातील स्वयंपाकघरास आग लागली तर तुम्ही आपत्तीचे व्यवस्थापन कसे कराल ? (शब्दमर्यादा : ३५०-४०० शब्दांत) [15]

किंवा

प्र.1) कोणत्याही तीन नैसर्गिक आपत्तींची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
(शब्दमर्यादा ३५०-४०० शब्दांत) [15]

प्र.2) पर्यावरण शिक्षण म्हणजे काय ? पर्यावरण शिक्षणाची गरज व महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. दैनंदिन जीवनातील विविध उदाहरणांतून पर्यावरण शिक्षण कसे देतात ? [15]

किंवा

प्र.2) वायू प्रदूषण म्हणजे काय ? वायू प्रदूषणाची विविध कारणे कोणती ? वायू प्रदूषण कसे कमी कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

[4000]-446

3

P.T.O.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(शब्दमर्यादा : प्रत्येकी १४०-१५० शब्दांत)

[20]

- (अ) आपत्तीतून सुटकेसाठी कार्य करणाऱ्या कार्यकर्त्यांना कोणत्या प्रकारचे प्रशिक्षण दिले जाते ?
- (ब) प्रत्येक कुटुंबाने आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी कोणती तयारी करावी ?
- (क) मानव-निर्मित आपत्ती कमी करण्यासाठी शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ड) जल प्रदूषणाची विविध कारणे कोणती ?
- (इ) 'पर्यावरणीय समतोल'-टीप लिहा.
- (फ) प्रदूषणामुळे होणाऱ्या आजारांवर नियंत्रणाचे व्यवस्थापन कसे करावे ?

[4000]-446/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-447

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VII

MARATHI

(SAHITYAVICHAR)

(Special-III)

(New Course)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (1) संस्कृत साहित्य शास्त्रात शब्दार्थ व्यापाराच्या कोणत्या तीन शक्ती मानल्या जातात ?
- (2) भाषेचे नियमोल्लंघन म्हणजे काय ?
- (3) विरेचन हे साहित्य प्रयोजन कोणी सांगितले ?
- (4) साहित्याची भामहाने केलेली व्याख्या लिहा.
- (5) वामन पंडिताच्या मते अलंकार म्हणजे काय ?
- (6) वा. ल. कुलकर्णी व जॉर्ज इलियट यांनी ललितसाहित्याचे कोणते प्रकार सांगितले आहेत ?
- (7) भारतीय साहित्य निर्मितीत कोणती शक्ती महत्त्वाची मानली जाते ?
- (8) साहित्याचा आस्वाद म्हणजे काय ?
- (9) साहित्याचा सामाजिकतेविषयी 'तेन' ने कोणता सिद्धांत मांडला ?

[4000]-447

1

P.T.O.

- (10) अभिरूची नियत करणारे घटक कोणते ?
- (11) आय. ए. रिचर्ड्स यांच्या मते टीकाकाराजवळ कोणत्या गोष्टी हव्यात ?
- (12) गो. म. कुलकर्णी यांनी सांगितलेली कलात्मक अभिरूचीची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- (13) कलेच्या संदर्भात कोणकोणत्या अविष्कार पद्धती मानल्या जातात ?

प्र.2) पुढील प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा : **[10]**

(अ) प्रतिभाव्यापार व स्वप्नव्यापार या कल्पना स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) शास्त्रीय वाङ्मयीन व साहित्य यातील फरक स्पष्ट करा.

(ब) आस्वादाला आवश्यक असणारे गुण सांगा.

किंवा

(ब) साहित्यातील वाचक सापेक्षता म्हणजे काय ?

प्र.3) कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी १५० उत्तरे शब्दांत लिहा : **[20]**

(अ) भारतीय व पाश्चात्य साहित्य समीक्षकांनी साहित्याबद्दल केलेली व्याख्या लिहा.

(ब) शब्दार्थाच्या वक्रव्यापारानुसार प्रतिमा, प्रतीक, प्राक्कथा या संकल्पना स्पष्ट करा.

(क) साहित्यातील सेंद्रियत्व संकल्पना स्पष्ट करा.

(ड) लेखक आणि सामाजिकता यातील संबंध स्पष्ट करा.

(इ) अभिरूची भिन्नतेची मुख्य कारणे सांगा.

(फ) बांधिलकी व कलावंताचे स्वातंत्र्य याचा संबंध स्पष्ट करा.

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : **[20]**

(अ) साहित्यिकाचे व्यक्तिमत्त्व, संवेदनक्षमता, अनुभवसमृद्धी व विद्वत्ता याबद्दल समीक्षकांचे विचार स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) लेखक तशी शैली व आशय तशी शैली या संकल्पना स्पष्ट करा.

[4000]-447

2

Contd.

(ब) कलात्मक अनुभव आणि विश्वात्मकता यातील संबंध स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) अभिरुची आणि औचित्य यातील संबंध स्पष्ट करा.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

(अ) साहित्याची विविध प्रयोजने स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) साहित्यनिर्मितीतील प्रतिभा, कल्पना व स्फूर्ती संकल्पनाचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा.

(ब) 'आस्वादातील अडथळे' यावर टीप लिहा.

किंवा

(ब) साहित्यप्रकारांच्या संकल्पनेबाबत मराठीमध्ये कोणते सिद्धांत मांडले गेले ?

[4000]-447/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-447

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VII

MARATHI

(SAHITYAVICHAR)

(Special - III)

(Old Course)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (1) संस्कृत साहित्यात शब्दार्थ व्यापाराच्या कोणकोणत्या शक्ती मानण्यात आल्या आहेत ?
- (2) मम्मटाने सांगितलेली साहित्याची प्रयोजने कोणती ?
- (3) साहित्यनिर्मिती कशी होते ?
- (4) जिज्ञासा म्हणजे काय ?
- (5) कवीची आधारभूत शक्ती कोणती ?
- (6) भाषेचे नियमोल्लंघन म्हणजे काय ?
- (7) रसप्रतीति होण्यासाठी कोणत्या गोष्टीची आवश्यकता असते ?
- (8) रसग्रहणात कशाचा विचार केला जातो ?
- (9) शेक्सपिअरने मांडलेले कोणते तत्त्व जगभर मान्य झाले ?
- (10) समाज लेखकाकडे कोणत्या भावनेतून पाहतो ?

[4000]-447

5

P.T.O.

- (11) अभिव्यक्तीचे सौंदर्य कशात असते ?
 (12) साहित्य अभिरुचीचे दूसरे नांव कोणते ?
 (13) वामनाने पद्याचे कोणते प्रकार सांगितले आहेत ?

प्र.2) पुढील प्रश्नांची उत्तरे ५० शब्दांत लिहा : **[10]**

(अ) शास्त्रीय वाङ्मय व साहित्य यात कोणता फरक आहे ?

किंवा

(अ) साहित्यिकाच्या शैशववृत्तीचे महत्त्व सांगा.

(ब) आस्वादाचा व समीक्षा व्यापाराचा संबंध कसा असतो ?

किंवा

(ब) 'साहित्याच्या प्रस्तुतीकरणाचे सूत्र' यावर टीप लिहा.

प्र.3) पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) **[20]**

(अ) साहित्याची संवेदनात्मकता, भावनात्मकता व वैचारिकता ही अंगे स्पष्ट करा.

(ब) साहित्याचे प्रयोजन आणि परिणाम यातील फरक कोणता ?

(क) भाषा हे ललित साहित्याचे साधन आहे की माध्यम ? - स्पष्ट करा.

(ड) साहित्याचा आस्वाद म्हणजे काय ?

(इ) भाषेची सामाजिकता स्पष्ट करा.

(फ) 'प्रस्तुतीकरणातील काळ आणि साहित्याचे वर्गीकरण' यावर टीप लिहा.

प्र.4) पुढील प्रश्नांची उत्तरे १५० शब्दांत लिहा : **[20]**

(अ) 'शब्दाची शक्ती' यावर माहिती लिहा.

किंवा

(अ) बोलीभाषेचा साहित्यात कसा उपयोग केला जातो ?

(ब) 'आस्वादाला आवश्यक असणारे गुण' - टीप लिहा.

किंवा

(ब) साहित्याचे वर्गीकरण होऊ शकते का ? विवेचन करा.

[4000]-447

6

Contd.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

- (अ) साहित्याचे प्रयोजन म्हणजे काय ? ते सांगून विरेचन, जिज्ञासातृप्ती, उद्बोधन व प्रचार साहित्य प्रयोजनाचे थोडक्यात स्पष्टीकरण करा.

किंवा

- (अ) साहित्यनिर्मितीच्या शक्ती-प्रतिभा, कल्पनाशक्ती आणि स्फूर्ती या संकल्पनांचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा.
- (ब) साहित्य आणि समाज यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

किंवा

- (ब) अभिरुची आणि सौंदर्यदृष्टी यातील संबंध स्पष्ट करा.

[4000]-447/7

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-448

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VIII

HINDI

(HINDI SAHITYA KA ITIHAAS)

(Special - III)

(New Pattern)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) भक्तिकालीन रामभक्ति साहित्य की प्रमुख प्रवृत्तियों पर प्रकाश डालते हुए उसमें तुलसीजी के योगदान को स्पष्ट कीजिये । [20]

अथवा

प्र.1) “भक्तिकाल हिन्दी साहित्य के इतिहास का स्वर्णकाल है ।” विवेचन कीजिये । [20]

प्र.2) रीतिकाल के नामकरण संबंधी मतभिन्नता की जानकारी देकर प्रमुख प्रवृत्तियों का विवेचन कीजिये । [20]

अथवा

प्र.2) रीतिसिद्ध और रीतिमुक्त काव्यधाराओं का अंतर स्पष्ट करते हुये बिहारी के महत्त्व पर प्रकाश डालिये । [20]

प्र.3) हिन्दी नाटक साहित्य के विकासक्रम का संक्षिप्त में परिचय देते हुये जयशंकर प्रसादजी का नाटककार के रूप में महत्त्व स्पष्ट कीजिये । [20]

अथवा

प्र.3) प्रयोगवादी काव्य की प्रवृत्तियों का उल्लेख करते हुए कवि अज्ञेयजी का प्रयोगवादी कवि के रूप में परिचय दीजिये । [20]

[4000]-448

1

P.T.O.

प्र.4) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिये : [20]

- (अ) कृष्णभक्ति काव्य की विशेषताएँ
- (ब) कवि भारतेन्दु हरिश्चन्द्र
- (क) यथार्थवादी उपन्यासकार प्रेमचंद
- (ड) 'सरस्वती' पत्रिका

प्र.5) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच के उत्तर संक्षिप्त में लिखिये : [10]

- (1) वीरगाथाओं की दो विशेषताओं को लिखिये ।
- (2) संतकाव्य की दो विशेषताएँ लिखिये ।
- (3) जायसी के प्रामाणिक ग्रंथों के नाम लिखिये ।
- (4) 'शिवराज भूषण' की दो विशेषताएँ लिखिये ।
- (5) बिहारीजी के दोहों की विशेषता बताइये ।
- (6) द्विवेदीयुगीन काव्यधारा की विशेषता बताइये ।
- (7) हिन्दी कविता के चार प्रमुख वादों के नाम लिखिये ।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिये : [10]

- (1) रासो काव्य में कौन-से दो रसों की प्रधानता है ?
- (2) 'ढोला मारु रा दुहा' की कोई एक विशेषता लिखिये ।
- (3) विद्यापति की पदावली के नायक-नायिका के नाम लिखिये ।
- (4) सूफियों के चार संप्रदायों के नाम लिखिये ।
- (5) प्रेमाक्षयी काव्यधारा की एक प्रवृत्ति का नाम लिखिये ।
- (6) मीरा की भक्ति में कौन-से भाव मिलते हैं ?
- (7) रहीम का प्रेमविषयक एक दोहा लिखिये ।
- (8) 'रामचंद्रिका' की एक विशेषता बताइये ।
- (9) केशव के दो ग्रंथों के नाम लिखिये ।
- (10) प्रगतिवाद की दो विशेषताएँ लिखिये ।
- (11) दिनकरजी के दो प्रबंध काव्यों के नाम लिखिये ।
- (12) महादेवी वर्मा की दो काव्यरचनाओं के नाम लिखिये ।

[4000]-448/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-448

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - VIII

HINDI

(HINDI SAHITYA KA ITIHAAS)

(Special - III)

(Old Pattern)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिये :

[20]

- (1) वीरगाथाओं की दो विशेषताओं को लिखिये ।
- (2) संतकाव्य की दो विशेषताएँ बताइये ।
- (3) मीरा की भक्ति में कौन-से भाव मिलते हैं ?
- (4) कृष्णभक्ति काव्यधारा के दो कवियों के नाम लिखिये ।
- (5) बिहारी सतसई की दो विशेषताएँ लिखिये ।
- (6) रीतिबद्ध काव्यधारा की दो विशेषताएँ लिखिये ।
- (7) भारतेन्दुयुगीन काव्यधारा की तीन विशेषताएँ लिखिये ।
- (8) 'कामायनी' के तीन प्रमुख पात्रों के नाम लिखिये ।
- (9) प्रयोगवाद के दो कवियों के नाम लिखिये ।
- (10) प्रेमचंद के चार प्रमुख उपन्यासों के नाम लिखिये ।
- (11) हिन्दी के किन्हीं दो ऐतिहासिक नाटकों के नाम लिखिये ।
- (12) महादेवी वर्मा की दो काव्यरचनाओं के नाम लिखिये ।
- (13) द्विवेदीयुगीन काव्यधारा की तीन विशेषताएँ लिखिये ।

प्र.2) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिये :

[25]

[4000]-448

3

P.T.O.

- (अ) आदिकाल की राजनीतिक पृष्ठभूमि
- (ब) विद्यापति की पदावली
- (क) कृष्णभक्ति काव्य की विशेषताएँ
- (ड) कबीर
- (इ) कामायनी
- (फ) हजारीप्रसाद द्विवेदी के उपन्यास
- (ग) छायावादी काव्य में प्रकृति-चित्रण

प्र.3) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर लिखिये :

[25]

- (अ) वीरगाथाओं की किन्हीं दो विशेषताओं को स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) विद्यापति का संक्षेप में परिचय दीजिये ।
- (क) भक्तिकाल की धार्मिक स्थिति की संक्षेप में जानकारी दीजिये ।
- (ड) सुरदास की भक्तिभावना संक्षेप में लिखिये ।
- (इ) छायावादी प्रकृति-चित्रण की विशेषताएँ क्या हैं ?
- (फ) प्रेमचंदजी के उपन्यासों की विशेषताओं का उल्लेख कीजिये ।
- (ग) महादेवी वर्मा के काव्य में अभिव्यक्त वेदनानुभूति को समझाइये ।

प्र.4) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिये :

[30]

- (अ) आदिकालिन रासो साहित्य की प्रवृत्तियों का सोदाहरण परिचय दीजिये ।
- (ब) रामभक्ति काव्यधारा की प्रमुख विशेषताओं को स्पष्ट कीजिये ।
- (क) 'बिहारी'जी के काव्य की विशेषताओं का निरूपण कीजिये ।
- (ड) छायावादी काव्य की प्रवृत्तियों का विवेचन कीजिये ।
- (इ) हिन्दी नाटक के विकासक्रम का संक्षेप में परिचय दीजिये ।

[4000]-448/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-449

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IX

ENGLISH

(INTRODUCTION TO THE STUDY OF ENGLISH LANGUAGE)

(Special - III)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *All questions carry equal marks.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q.1) Answer any four of the following :

[20]

- (a) What is Morphology ?
- (b) Explain the term 'Morpheme' and give examples.
- (c) What is the difference between Free and Bound Morpheme ?
- (d) Explain Concept of 'Received Pronunciation'.
- (e) Write a note on the Front Vowels in British R P.
- (f) Describe the Nasal Sounds of the British R P.

Q.2) Write short notes on any four of the following :

[20]

- (a) The Nativization of English
- (b) Bilingualism
- (c) Multilingualism
- (d) Code-Switching
- (e) Pidgins

[4000]-449

1

P.T.O.

Q.3) Write short notes : (Any Four) [20]

- (a) The Walk Forms in British R P.
- (b) Accent in English
- (c) Tone Groups
- (d) Proper Nouns
- (e) Pointer Words
- (f) The Uses of 'the'

Q.4) Write short notes : (Any Four) [20]

- (a) Dialects
- (b) The Registral Varieties of a Language
- (c) Spatial Deixis
- (d) The Stylistic Varieties of Language
- (e) The Politeness Principles
- (f) The Violation of the Co-operative Principles

Q.5) (A) Answer any two of the following : [10]

- (a) Comment on the Features of the General Indian English.
- (b) Explain the term 'British English'.
- (c) Describe any two features of American English

(B) Answer any five of the following : [10]

- (a) Draw a tree diagram for the word 'Denationalization'.
- (b) Find out the Free and Bound Morphemes of 'Management'.
- (c) Transcribe the word 'Examination' and Mark Stress.
- (d) Give phonetic transcription of any two of the following words : action, comfortable, cake.
- (e) Give two examples of Group Noun.
- (f) Give one example of Indirect Speech Act.
- (g) Identify the register of the sentence in the following :
"Thou merciful God, who reinth supreme and giveth succor to the poor, thy mercy is infinite indeed !"

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-449

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - IX

ENGLISH

(FUNCTIONAL ENGLISH)

(Special - III)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
  - (2) *Figures to the right indicate full marks.*
-
-

Q.1) (A) Do as directed : (Any Three) [06]

- (a) Give form labels to words in the following phrases :
  - (i) Very very slowly
  - (ii) Fascinating Indian Cinema
- (b) Give function labels to words in the following phrases :
  - (i) a big yellow mango
  - (ii) can be answered
- (c) Draw a labelled tree diagram for the following sentence :
The Committee Members were answering the questions.
- (d) Identify clause structure of the following sentence in terms of SPOCA :
The Foreign Minister of India addressed the United Nations.

(B) Do as directed : (Any Four) [08]

- (a) The property of direct bonding between atoms of the same element to form chain is called catenation. Carbon can link with other carbon atoms to form straight chains or branched chains or rings of different shapes and sizes. (Identify the register of the sentence and mention its markers)

[4000]-449

3

P.T.O.

- (b) Beware of the dog !
(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and justify your answer.)
- (c) Come on guys, getting bored ?
(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and justify your answer.)
- (d) This railroad connects the two industrial towns.
(Identify the utterance as British English, American English or General Indian English. Give the markers.)
- (e) I am understanding English now.
(Identify the utterance as British English, American English or General Indian English. Give the markers.)
- (C) Do as directed : **(Any Three)** **[06]**
- (a) Transcribe phonemically any two of the following words :
table, pump, account
- (b) Identify the contrastive sounds in the minimal pairs 'bike-bite' and 'scene-sing'.
- (c) Underline the syllables in the word 'accomplish' and mark accent.
- (d) Transcribe the following sentence phonemically :
He came early.

- Q.2)** (A) Write short notes on **any two** of the following in not more than 50 words each : **[10]**
- (a) Syllable and Word Stress
- (b) Sentence Stress
- (c) Uses of the rising tone
- (B) (a) Mark stress and intonation in the following sentences : **[03]**
(Any Three)
- (i) My Friend Arrived
- (ii) Where will you go on Sunday ?
- (iii) Prepare a rough draft.
- (iv) Can you answer this ?

- (b) Divide the following into tone groups and underline nucleus : **(Any Two)** [04]
- (i) If you call my friend, he will help you.
  - (ii) The Government should provide education to all.
  - (iii) Count the amount and deposit it in the bank.
- (c) Underline the weak forms in the following : **(Any Three)** [03]
- (i) I shall come early from market.
  - (ii) I would rather stay in bed.
  - (iii) He told me that he was going home.
  - (iv) We have left the job.

Q.3) (A) Write notes on **any two** of the following in not more than 150 words each : [20]

- (a) Types of Grammatical Tests
- (b) The Closed Word Classes
- (c) Nouns and Verbs

(B) Answer **any one** of the following in not more than 150 words each : [10]

- (a) What is Speech Act Theory ?
- (b) Write a note on Locutionary and Illocutionary Speech Acts.
- (c) What are the Maxims of Co-operative Principle ?

Q.4) (A) Attempt **any one** of the following in not more than 300 words : [15]

- (a) Write a note on Morphology and Syntax as Levels of Linguistic Analysis.
- (b) Write a note on Language Skills and their order of Learning.

(B) Write a note on **any one** of the following. Give suitable examples : [15]

- (a) The Verb Phrase
- (b) Elements of Sentence

[4000]-449/5

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-451

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

GEOGRAPHY

(CONTEMPORARY ISSUES AND GEOGRAPHY)

(Special - III)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
  - (2) *Figures to the right indicate full marks.*
  - (3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
  - (4) *Use of map stencils is allowed.*
-
-

Q.1) Answer the following in about 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) What is Weathering ?
- (2) What do you mean by Contemporary Issue ?
- (3) Give any two reasons of Weathering.
- (4) Which are elements of Weathering ?
- (5) Mention any four Geographical Contemporary Issues.
- (6) What do you mean by Epidemics ?
- (7) Name four Endangerous Animals in India.
- (8) What is Deforestation ?
- (9) What is AIDS ?
- (10) Suggest any four preventions from Swine Flue.
- (11) What is Global Warming ?
- (12) What do you mean by Population ?
- (13) Give two reasons for decreasing number of Animals.

[4000]-451

1

P.T.O.

Q.2) Write notes in about 50 words each : **(Any Four)** [20]

- (a) Tsunami in Indian Ocean - 2004
- (b) Effects of Urbanisation
- (c) Need of Control on Nuclear Weapons
- (d) Earthquake Zones in India
- (e) Importance of Study of Contemporary Issues of Geography
- (f) Nature of Contemporary Issues in Geography

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three)** [30]

- (a) Explain Causes of Landslide and Effects of Earthquake.
- (b) What is Forest Fire ? Describe causes and effects of Deforestation.
- (c) Illustrate effects of Over-population and causes of Energy Crisis.
- (d) Describe causes of following issues :
  - (i) Extremists Activity
  - (ii) Water Politics
- (e) Explain causes and remedies on Farmer's Suicide in Maharashtra State.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two)** [30]

- (a) Give details of causes and effects of following Climatic issues :
  - (i) Flood
  - (ii) Droughts
- (b) Explain causes and effects of the following Oceanic Issues :
  - (i) Tsunami
  - (ii) Marine Pollution
- (c) Illustrate causes and effects of Globalisation and Liberalisation. Suggest preventive measures for Exploitation of Resources.
- (d) Explain nature and causes of Terrorism and describe the Correlation between Terrorism and Unemployment.

[4000]-451/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-451

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा स्टेसिल वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) विदारण म्हणजे काय ?
- (2) समकालीन घडामोडी म्हणजे काय ?
- (3) विदारणाची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- (4) विदारणाला प्रभावित करणारे घटक लिहा.
- (5) कोणत्याही चार सद्यकालीन भौगोलिक घडामोडी लिहा.
- (6) साथीचे रोग म्हणजे काय ?
- (7) भारतातील कोणत्याही चार लुप्त होत चाललेल्या प्राण्यांची नावे लिहा.
- (8) निर्वनीकरण म्हणजे काय ?
- (9) एड्स म्हणजे काय ?
- (10) स्वार्डन फ्ल्यू रोखण्यासाठी कोणतेही चार उपाय सूचवा.
- (11) जागतिक तापमानवाढ म्हणजे काय ?
- (12) लोकसंख्या म्हणजे काय ?
- (13) प्राण्यांची संख्या कमी होण्याची कोणतीही दोन कारणे लिहा.

[4000]-451

3

P.T.O.

प्र.2) प्रत्येकी सुमारे ५० शब्दांत टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [20]

- (अ) हिंदी महासागरातील सुनामी-२००४
- (ब) नागरीकरणाचे परिणाम
- (क) अण्वस्त्रांवरील नियंत्रणाचे महत्त्व
- (ड) भारतातील भूकंप प्रवण क्षेत्र
- (इ) भूगोलातील सद्यकालीन घडामोडींच्या अभ्यासाचे महत्त्व
- (फ) भूगोलातील सद्यकालीन घडामोडीचे स्वरूप

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) भूस्खलनाची कारणे आणि भूकंपाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- (ब) वनआग म्हणजे काय ? निर्वनीकरणाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- (क) ऊर्जा संकटाची कारणे आणि अतिरिक्त लोकसंख्येच्या परिणामांचे वर्णन करा.
- (ड) खालील घडामोडींची कारणे स्पष्ट करा :
  - (i) अतिरेकी कारवाया
  - (ii) जल राजकारण
- (इ) महाराष्ट्र राज्यातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यांची कारणे आणि उपाययोजना विशद करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) खालील हवामानाविषयक घडामोडींची कारणे व परिणाम सविस्तर लिहा :
  - (i) पूर
  - (ii) दुष्काळ
- (ब) पुढील सागरी घडामोडींची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा :
  - (i) सुनामी
  - (ii) सागरी प्रदूषण
- (क) जागतिकीकरण आणि उदारीकरणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. साधनसंपत्तीचे शोषण रोखण्यासाठी उपाय सूचवा.
- (ड) दहशतवादाची कारणे आणि स्वरूप स्पष्ट करून दहशतवाद आणि बेरोजगारी यांचा संबंध स्पष्ट करा.

[4000]-451/4

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-451

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XI

GEOGRAPHY

(GEOGRAPHY OF INDIA)

(Special - III)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Figures to the right indicate full marks.*
- (3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- (4) *Use of map stencils is allowed.*

Q.1) Answer in about 20 words each : (Any Ten)

[20]

- (1) Give length and width of India.
- (2) Name any four Tributaries of Ganga River.
- (3) What is meant by 'Line of Control' ?
- (4) Write any two factors affecting the Indian Monsoon.
- (5) Write types of Iron-Ore.
- (6) Write any two advantages of Irrigation.
- (7) What is Green Revolution ?
- (8) Write any two places of Iron and Steel Industry.
- (9) Write role of Transport in Industrial Development.
- (10) Write name of any two Export Goods.
- (11) Name any two Atomic Power Stations in India.
- (12) Mention any two causes for decreasing Birth Rate in India.
- (13) What is 'Mackmohan Line' ?

[4000]-451

5

P.T.O.

Q.2) Write notes on the following in about 50 words each : **(Any Four) [20]**

- (a) Characteristics of Monsoon
- (b) Floods in India
- (c) Geographical Location of India
- (d) New Industrial Policy of India
- (e) National Highways in India
- (f) Problems of Urbanisation

Q.3) Answer the following in about 150 words each : **(Any Three) [30]**

- (a) Describe the Krishna River System.
- (b) Explain Rainfall Distribution in India.
- (c) Explain causes and effect of Deforestation in India.
- (d) Describe Distribution of Coal in India.
- (e) Give an account of Population distribution in India.

Q.4) Answer the following in about 300 words each : **(Any Two) [30]**

- (a) Mention the major Physiographic Division of India and describe the Peninsular Plateau.
  - (b) State types of Soil and describe their Distribution in India.
  - (c) Describe development and distribution of Sugar Industries in India.
  - (d) Give an account of Cotton Textiles Industry in India.
-

[4000]-451/6

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-451

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा) [20]

- (1) भारताची लांबी आणि रुंदी सांगा.
- (2) गंगा नदीच्या कोणत्याही चार उपनद्यांची नावे लिहा.
- (3) 'ताबा रेषा' म्हणजे काय ?
- (4) भारतीय मानसून वाऱ्याच्या वहनावर परिणाम करणारे दोन घटक लिहा.
- (5) लोह खनिजांचे प्रमुख प्रकार लिहा.
- (6) जलसिंचनाचे दोन फायदे लिहा.
- (7) हरित क्रांती म्हणजे काय ?
- (8) भारतातील कोणत्याही दोन लोह-पोलाद केंद्रांची नावे लिहा.
- (9) औद्योगिक विकासातील वाहतुकीचे महत्त्व स्पष्ट करा. (फक्त दोन)
- (10) भारतातून निर्यात होणाऱ्या दोन वस्तूची नावे लिहा.
- (11) भारतातील दोन अणू ऊर्जा प्रकल्पांची नावे लिहा.
- (12) भारतातील जन्मदर कमी होण्याची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- (13) 'मॅकमोहन लाइन' म्हणजे काय ?

[4000]-451

7

P.T.O.

प्र.2) प्रत्येकी सुमारे ५० शब्दांत टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [20]

- (अ) मान्सूनची वैशिष्ट्ये
- (ब) भारतातील पूर
- (क) भारताचे भौगोलिक स्थान
- (ड) भारताचे नवीन औद्योगिक धोरण
- (इ) भारतातील राष्ट्रीय महामार्ग
- (फ) नागरीकरणाच्या समस्या

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही तीन) [30]

- (अ) कृष्णा जल प्रणालीचे वर्णन करा.
- (ब) भारतातील पर्जन्याचे वितरण स्पष्ट करा.
- (क) भारतातील निर्वनीकरणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- (ड) भारतातील दगडीकोळशाचे वितरण स्पष्ट करा.
- (इ) भारतातील लोकसंख्या वितरणाचा वृत्तांत लिहा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दोन) [30]

- (अ) भारतातील प्रमुख प्राकृतिक विभाग सांगा व द्वीपकल्पीय पठाराचे वर्णन करा.
- (ब) भारतातील प्रमुख मृदा प्रकार सांगा व त्यांचे भारतातील वितरण स्पष्ट करा.
- (क) भारतातील साखर उद्योगाचा विकास व त्यांचे वितरण स्पष्ट करा.
- (ड) भारतातील सुतीवस्त्र उद्योगाचा वृत्तांत लिहा.

[4000]-451/8

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-453

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XIII

MARATHI

(भाषाविज्ञान)

(Special - IV)

(New Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (1) आंतरवर्तुळ व बहिर्वर्तुळ सिद्धांत कोणी मांडला ?
- (2) बहामनी राजवटीची सुरुवात केंव्हा झाली ?
- (3) भाषांचे वर्गीकरण कोणकोणत्या तत्त्वानुसार करता येते ?
- (4) यादवकाळात कोणकोणत्या पंथाचा उदय व विकास झाला ?
- (5) १७व्या शतकातील मराठी भाषेवर कोणकोणत्या इतर भाषांचे दुष्परिणाम झाले ?
- (6) दक्षिण भारतातील द्रविड कुलातील प्रमुख भाषा सांगा.
- (7) फारशीमधून मराठीत आलेले कोणतेही दोन वाक्प्रचार लिहा.
- (8) स्वनिम म्हणजे काय ?
- (9) रूपिकांतर म्हणजे काय ?

[4000]-453

1

P.T.O.

- (10) अनन्य साधारण रूपित्र म्हणजे काय ?
- (11) अर्थाच्या प्रकारांची नांवे लिहा.
- (12) वाक्यपृथःकरण म्हणजे काय ?
- (13) अर्थविन्यास म्हणजे काय ?

प्र.2) पुढील प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[10]

- (अ) कालिकभेद म्हणजे काय ? मराठीचे कालिकभेद स्पष्ट करा.

अथवा

- (अ) मराठीचा प्रारंभकाळ निश्चित करण्यासाठी कोणकोणत्या साधनांचा आधार घ्यावा लागतो ?
- (ब) स्वनिम आणि स्वनांतरे यातील फरक स्पष्ट करा.

किंवा

- (ब) रूपिकांतराचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.3) कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (अ) मराठीच्या उत्पत्तीविषयी विविध मत-मतांतरे स्पष्ट करा.
- (ब) शिवकालीन मराठीची भाषिक वैशिष्ट्ये लिहा.
- (क) १३व्या शतकात मराठी भाषेवर अरबी आणि फारशीचा प्रभाव पडल्याची कारणे सांगा.
- (ड) शब्द आणि अर्थ यातील परस्पर संबंधाचे विवेचन करा.
- (इ) आशयबोध रूपित्र व कार्यकर रूपित्र यातील भेद स्पष्ट करा.
- (फ) बलाघात ही संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

(अ) इंडो-युरोपियन भाषाकुलातील भाषांची वैशिष्ट्ये व शाखा विस्तार स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) यादवकाळातील मराठीचे स्वरूप स्पष्ट करा.

(ब) मराठीतील वाक्यविन्यास व्यवस्था स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) अर्थनिश्चिती मागील भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

(अ) भाषाकुलाची संकल्पना स्पष्ट करून जगातील प्रमुख भाषाकुलांचा आढावा घ्या.

किंवा

(अ) १७व्या शतकामध्ये परभाषांनी मराठी भाषेवर कशाप्रकारे अधिराज्य गाजवले ते सविस्तर लिहा.

(ब) रूपविन्यास या घटकातील रूपित्रांचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) स्वनिम निश्चितीची तत्त्वे स्पष्ट करा.

[4000]-453/3

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-453

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XIII

MARATHI

(वर्णनात्मक भाषाविज्ञान)

(Special - IV)

(Old Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (3) शब्दमर्यादेचे कटाक्षाने पालन करावे.

प्र.1) प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (कोणतेही दहा)

[20]

- (1) भाषाविज्ञानाचा कोणकोणत्या शास्त्रांशी संबंध आहे ?
- (2) जिभेच्या उंचीवरून स्वरांचे कोणते वर्ग पडतात ?
- (3) स्वन म्हणजे काय ?
- (4) मराठीचे पारंपारिक स्वर कोणते ?
- (5) भाषेचे मूलभूत कार्य कोणते आहे ?
- (6) स्वनविज्ञानाच्या तीन शाखा कोणत्या ?
- (7) 'रूप' किंवा 'रूपिका' म्हणजे काय ?
- (8) वाक्य म्हणजे काय ?
- (9) कोणत्या दोन विभक्तीचे प्रत्यय समान आहेत ?
- (10) बोलीची वैशिष्ट्ये कोणती ?

[4000]-453

5

P.T.O.

- (11) रूपिकांचे प्रकार किती व कोणते ?
 (12) वाक्याचे प्रमुख प्रकार किती ? कोणते ?
 (13) प्रयोगाची व्याख्या लिहा.

प्र.2) ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[10]

- (अ) डॅनिअल जोन्सचा स्वरचौकोन कसा आहे ?

किंवा

- (अ) स्वनिम आणि स्वनांतर यातील फरक स्पष्ट करा.
 (ब) प्रधान व गौण वाक्य यावर टीप लिहा.

किंवा

- (ब) 'रूपिका' याचा अर्थ स्पष्ट करा.

प्र.3) कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (अ) उच्चारण स्थानावर आधारलेले स्वनवर्ग कोणते ?
 (ब) स्वनिमांची तत्त्वे स्पष्ट करा.
 (क) स्वनिक परिसर
 (ड) भाषिक उपयोजनानुसार अर्थाचे प्रकार - यावर टीप लिहा.
 (इ) विभक्तीविषयी वेगवेगळ्या तज्ञांनी मते मांडली आहेत. चर्चा करा.
 (फ) बोली कशा निर्माण होतात ?

प्र.4) पुढील प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[20]

- (अ) स्वन, स्वनिम, स्वनांतर यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

किंवा

- (अ) "भाषा एक सामाजिक संस्था आहे." हे विधान स्पष्ट करा.
 (ब) वाक्य संश्लेषण म्हणजे काय ? मिश्र वाक्य व संयुक्त वाक्य कसे कसे तयार होते, ते स्पष्ट करा.

किंवा

- (ब) भाषा आणि बोली म्हणजे काय ? ते सांगून परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

[4000]-453

6

Contd.

प्र.5) ३०० शब्दांत उत्तरे लिहा :

[30]

(अ) भाषाभ्यास पद्धती कोणत्या आहेत ते सविस्तर लिहा.

किंवा

(अ) स्वननिर्मितीची प्रक्रिया थोडक्यात सांगा.

(ब) प्रमाण भाषा व बोली यांचे परस्पर संबंध कसे असतात ते लिहा.

किंवा

(ब) रूपिका - रूपित्र - रूपिकांतर या संकल्पना स्पष्ट करा.

[4000]-453/7

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-454

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XIV

HINDI

(भाषाविज्ञान और हिन्दी भाषा)

(Special - IV)

(New Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 100

सूचना :

(1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(2) दाहिनी ओर के अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) भाषाविकास के प्रमुखवादों का संक्षिप्त परिचय देकर सकारण बताइये कि उनमें से कौन-सा वाद स्वीकार्य है ? [20]

अथवा

प्र.1) उद्गम के आधार पर हिन्दी के शब्दसमूह को सविस्तार समझाइये । [20]

प्र.2) वाक्य की परिभाषा देते हुए वाक्य की आधारभूत आवश्यकताओं को स्पष्ट कीजिये । [20]

अथवा

प्र.2) ध्वनि की उच्चारण प्रक्रिया का विस्तार से विवेचन कीजिये । [20]

प्र.3) अर्थतत्त्व और संबंध तत्त्व को स्पष्ट करते हुए संबंध तत्त्वों के प्रकारों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिये । [20]

अथवा

प्र.3) अर्थ परिवर्तन के स्वरूप को समझाते हुए अर्थोत्कर्ष तथा अर्थोपकर्ष की प्रक्रिया सोदाहरण समझाइये । [20]

[4000]-454

1

P.T.O.

- प्र.4) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिये : [20]
- (अ) भाषा की महत्वपूर्ण पाँच विशेषताएँ
  - (ब) हिन्दी की तीन बोलियों का परिचय
  - (क) संबंध तत्त्वों के प्रकार
  - (ड) भाषाविज्ञान और इतिहास का संबंध
- प्र.5) (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिये : [10]
- (अ) भाषा की महत्वपूर्ण पाँच विशेषताएँ बताइये ।
  - (ब) प्रयत्नलाघव से क्या तात्पर्य है ?
  - (क) हिन्दी पर प्रभाव डालने वाली विदेशी भाषाओं के नाम बताइये ।
  - (ड) अनुनासिक ध्वनि से क्या तात्पर्य है ?
  - (इ) संबंधतत्त्व के प्रकार बताइये ।
  - (फ) वाक्य के दो अंग कौन-से हैं ?
  - (ग) अर्थसंकोच से क्या तात्पर्य है ?
- (ब) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिये : [10]
- (1) भाषा की कोई एक परिभाषा लिखिये ।
  - (2) राजभाषा किसे कहते हैं ?
  - (3) भाषा विकास के किन्हीं दो वादों के नाम बताइये ।
  - (4) देशज शब्द किसे कहते हैं ?
  - (5) खड़ी बोली की प्रमुख विशेषताएँ बताइये ।
  - (6) नागरी प्रचारिणी सभा की स्थापना कब और कहाँ हुई ?
  - (7) भाषाविज्ञान किसे कहते हैं ?
  - (8) ओष्ठ्य ध्वनि से क्या तात्पर्य है ?
  - (9) शब्द और पद में क्या अंतर है ?
  - (10) अर्धस्वर किसे कहते हैं ?
  - (11) भाव की दृष्टि से भाषा की लघुत्तम ईकाई क्या है ?
  - (12) अर्थविस्तार किसे कहते हैं ?
  - (13) देवनागरी की एक विशेषता स्पष्ट कीजिये ।

[4000]-454/2

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-454

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XIV

HINDI

(भाषाविज्ञान)

(Special - IV)

(Old Pattern)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 100

सूचना :

- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
- (2) दाहिनी ओर के अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्र.1) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिये :

[20]

- (1) भाषा की एक परिभाषा लिखिये ।
- (2) राष्ट्रभाषा किसे कहते हैं ?
- (3) हिन्दी भाषा-भाषी राज्यों के नाम लिखिये ।
- (4) तत्सम् शब्द किसे कहते हैं ?
- (5) उद्गम के आधार पर शब्दों के चार भेद लिखिये ।
- (6) व्यंजन किसे कहते हैं ?
- (7) अनुनासिक ध्वनि से क्या तात्पर्य है ?
- (8) अर्थतत्त्व किसे कहते हैं ?
- (9) वाक्य की एक परिभाषा लिखिये ।
- (10) अर्थविस्तार किसे कहते हैं ?
- (11) मात्रा के भेद कौन-से हैं ?
- (12) भाषाविज्ञान के प्रमुख अंग बताइये ।
- (13) लिपि की परिभाषा लिखिये ।

[4000]-454

3

P.T.O.

प्र.2) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच पर टिप्पणियाँ लिखिये : [25]

- (अ) भाषा सामाजिक वस्तु है ।
- (ब) बोली और भाषा में अंतर
- (क) भौगोलिक विभिन्नता वाद
- (ड) स्वर और व्यंजन में अंतर
- (इ) अर्थविस्तार
- (फ) अर्थपरिवर्तन का स्वरूप
- (ग) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा, पुणे

प्र.3) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं पाँच के उत्तर लिखिये : [25]

- (अ) भाषा की कोई भी दो विशेषताएँ स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) तत्सम् तद्भव का अर्थ बताकर उदाहरण दीजिये ।
- (क) भाषाविज्ञान के प्रमुख अंग संक्षेप में लिखिये ।
- (ड) स्थान के आधार पर व्यंजनों का वर्गीकरण कीजिये ।
- (इ) वाक्य में विभाजन के आधार कौन-कौन से हैं ? स्पष्ट कीजिये ।
- (फ) अर्थपरिवर्तन के भौगोलिक कारणों का परिचय दीजिये ।
- (ग) खड़ी बोली का संक्षेप में परिचय दीजिये ।

प्र.4) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिये : [30]

- (अ) राजभाषा और राष्ट्रभाषा का स्वरूप बताकर अंतर को स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) हिन्दी के शब्द-समूह का विवेचन करते हुए हिन्दी पर अन्य भाषाओं के प्रभाव स्पष्ट कीजिये ।
- (क) ध्वनियंत्र का आकृति द्वारा परिचय देते हुए उसके विभिन्न अवयवों का परिचय दीजिये ।
- (ड) अर्थपरिवर्तन के कारणों का सोदाहरण परिचय दीजिये ।
- (इ) देवनागरी लिपि की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिये ।

[4000]-454/4

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-455

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XV

ENGLISH

**(INTRODUCTION TO LITERARY
CRITICISM AND CRITICAL APPRECIATION)**

(Special - IV)

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) All questions carry equal marks.
- (3) Figures to the right indicate full marks.

Q.1) (A) Answer any two of the following : [10]

- (a) What do you mean by 'Criticism' ?
- (b) What are the qualities of a Good Critic ?
- (c) What is meant by 'Art' ?

(B) Answer any two of the following : [10]

- (a) What are the advantages of Biographical Approach to the Study of Literature ?
- (b) What are the features of Psychological Approach to the Study of Literature ?
- (c) What are the limitation of Sociological Approach to the Study of Literature ?

Q.2) Answer any two of the following : [20]

- (a) Explain T. S. Eliot's Views on 'Tradition'.
- (b) What are Wordsworth's Views on Poetry and the stages in the Poetic Creation ?
- (c) Comment on Sidney's Thoughts on nature and functions of Poetry.

[4000]-455

1

P.T.O.

Q.3) Answer **any four** of the following : **[20]**

- (a) What is meant by 'Allusion' ?
- (b) Explain the terms 'Connotation' and 'Denotations'.
- (c) What is 'Simile' ?
- (d) What do you mean by 'Image' ? Give examples.
- (e) Explain Concept of 'Genre'.
- (f) What is 'Symbol' ? Give example.

Q.4) Write short notes on **any four** of the following : **[20]**

- (a) Setting
- (b) Features of Romanticism
- (c) Intentional Fallacy
- (d) Poetic Justice
- (e) Comic Relief
- (f) The Theatre of the Absurd

Q.5) Read the following poem and answer **any ten** of the following questions given below it : **[20]**

Mother,

You wiped away many tears,
And even calmed many fears,

You have kissed all sorts of parts,
You even somehow healed broken hearts,

You gave your love without a second thought,
You gave lectures when our mistakes you caught.

But you also gave hugs for no reason at all,
You held us tight whenever a tear would fall.

You gave us the courage to walk alone,
You gave us the love of a real home.

You endured many things just for our sake,
Your love was genuine so much love would be hard to fake.

You are truly a gift from God above,
Only He could've made you with that much love.

Questions :

- (1) What is the theme of the Poem ?
- (2) Give a suitable title to the Poem ?
- (3) What does a mother do to 'Fear' and 'Tears' ?
- (4) What does she do to a broken heart ?
- (5) Why does she lecture her child ?
- (6) Why does she hug her baby ?
- (7) When does she hold the baby tight ?
- (8) How is the love of the mother ?
- (9) What things does she teach ?
- (10) Who is 'He' in the last line ?
- (11) Make adjective from 'Love' and 'Reason'.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-455

Final Year B. A. B. Ed. (Integrated) Examination - 2011

PAPER - XV

ENGLISH

**(INTRODUCTION TO LITERARY CRITICISM AND
CRITICAL APPRECIATION)**

(Special - IV)

(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
  - (2) *Figures to the right indicate full marks.*
-
-

Q.1) Attempt any ten of the following in not more than 20 words each : [20]

- (1) What do you mean by 'Personification' ?
- (2) What do you mean by 'Anti-hero' ?
- (3) What do you mean by 'Onomatopoeia' ?
- (4) What is 'Satire' ?
- (5) What is 'Setting' ?
- (6) What is 'Allegory' ?
- (7) What do you mean by 'Tragedy' ?
- (8) What do you mean by 'Tragic Flaw' ?
- (9) What do you mean by 'Alliteration' ?
- (10) Explain the term 'Connotation'.
- (11) Explain the term 'Comic Relief'.
- (12) Explain the term 'Alienation Effect'.
- (13) Explain the term 'Catharsis'.

[4000]-455

5

P.T.O.

Q.2) Answer **any two** of the following in about 200 words each : [20]

- (a) What are the functions of Literature ?
- (b) What is Literary Criticism ?
- (c) What do you mean by 'Imitation' ?
- (d) What is the distinction between Historical and Poetic Truth ?

Q.3) Attempt **any two** of the following :

Read the following poems and answer the questions that follow :

- (a) Come live with me and be my love,
And we will all the pleasures prove
That valleys, groves, hills, and fields,
Woods or steepy mountain yields.
And we will sit upon the rocks,
Seeing the shepherds feed their flocks,
By shallow rivers to whose falls
Melodious birds sing madrigals.
And I will make thee beds of roses
And a thousand fragrant posies,
A cap of flowers, and a kirtle
Embroidered all with leaves of myrtle;
A gown made of the finest wool
Which from our pretty lambs we pull;
Fair lined slippers for the cold,
With buckles of the purest gold;
A belt of straw and ivy buds,
With coral clasps and amber studs;
And if these pleasures may thee move,
Come live with me and be my love.
The shepherds' swains shall dance and sing
For thy delight each May morning :
If these delights thy mind may move,
Then live with me and be my love.

Questions :

- (a) Who is the speaker of this poem ? [02]

- (b) Where will they sit ? Why ? [02]
- (c) What will the speaker do with flowers and leaves ? [02]
- (d) How will be the gown and belt ? [02]
- (e) Why will she do all these things ? [02]
- (f) What request does the speaker make in the last line ? [02]
- (g) Explain the rhyme-scheme of the poem. [02]
- (h) Give a suitable title to the poem. [01]
- (b) My heart is like a singing bird
Whose nest is in a water'd shoot;
My heart is like an apple-tree
Whose boughs are bent with thick-set fruit;
My heart is like a rainbow shell
That paddles in a halcyon sea;
My heart is gladder than all these,
Because my love is come to me.
- Raise me a dais of silk and down;
Hang it with vair and purple dyes;
Carve it in dove and pomegranates,
And peacocks with a hundred eyes;
Work it in gold and silver grapes,
In leaves and silver fleurs-de-lys;
Because the birthday of my life
Is come, my love is come to me.

Questions :

- (a) Why does the poet call his heart a singing bird ? [02]
- (b) Why does he call it an apple tree ? [02]
- (c) Why does he it compare with a rainbow shell ? [02]
- (d) What is the figure of speech used in the first stanza ? [02]
- (e) Why is the poet happier than all these things ? [02]
- (f) Find out two pairs of rhyming words from the poem [02]
- (g) Why does he want all the decorations ? [02]
- (h) Give a suitable title to the poem. [01]

- (c) Some say the world will end in fire,
Some say in ice.
From what I've tasted of desire
I hold with those who favour fire.
But if it had to perish twice,
I think I know enough of hate
To say that for destruction ice
Is also great
And would suffice.

Questions :

- (a) What are the two different views about the end of the world ? [02]
- (b) Which view does the writer uphold to begin with ? [02]
- (c) What does 'Fire' stand for ? [02]
- (d) What does 'Ice' signify ? [02]
- (e) Do you think that the world will end ? Justify your view. [02]
- (f) Make nouns from - fire, ice [02]
- (g) Give the rhyme-scheme of the poem. [02]
- (h) Give a suitable title to the poem. [01]

Q.4) Answer **any two** of the following in about 300 words each : [30]

- (a) Comment on T. S. Eliot's Views on poet and his personality.
- (b) What are the limitations of the Sociological Approach to Literature ?
- (c) How useful is the Biographical Approach to the study of Literature ?
- (d) What are Sir Philip Sydney's Views on Poetry ?
- (e) Why does Wordsworth choose the 'Rustic' life as the subject matter of this Poetry ?

[4000]-455/8

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-5

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - I

**FACILITATING LANGUAGE, COMMUNICATION
DEVELOPMENT IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRED**

(Specialisation - I)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer to the two sections should be written in separate answer-book.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I

Q.1) What are the Bio-logical Foundations of Language ? Explain importance of critical period. **[12]**

OR

Q.1) What are the Objectives of Communication ? Describe any three Modes of Communication for the Hearing Impaired. **[12]**

Q.2) How would you teach language to the Hearing Impaired, using the Natural Method ? **[12]**

OR

Q.2) Explain in detail, the Structural Method of Teaching Language to the Hearing Impaired. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Language Through Play
- (b) Visit
- (c) Functions of Language
- (d) Language Receptive Skills
- (e) Conversation Method
- (f) Teaching Poem to the Hearing Impaired

[4000]-5

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Being a Special Teacher, how would you try to change negative attitude of the parents and the society, towards the Educational Development of the Hearing Impaired Students ? [12]

OR

Q.4) “Teacher and Parents are equal partners in Education of the Hearing Impaired Children.” Discuss. [12]

Q.5) Explain how you will teach reading to the Hearing Impaired Students at Primary Level ? [12]

OR

Q.5) What is meant by Pre-writing Skill Development ? Which activities would you plan for development of Pre-writing Skills ? [12]

Q.6) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Types of Language Tests
  - (b) Development of Writing Skills
  - (c) Reading Readiness
  - (d) Free and Bound Questions
  - (e) Language Assessment
  - (f) Early Identification, Early Intervention
-

[4000]-5/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-5

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) भाषा ग्रहणासाठी क्रिटिकल पिरेडचे महत्त्व सांगून भाषेच्या जीवशास्त्रीय आधाराचे वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.1) संपर्काचे हेतू सांगून कर्णबधिरांशी संपर्क साधण्याच्या कोणत्याही तीन मार्गांचे थोडक्यात वर्णन करा. [12]

प्र.2) कर्णबधिरांना नैसर्गिक पद्धतीने भाषा कशी शिकवाल ते सविस्तर वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.2) कर्णबधिरांना भाषा अध्यापनासाठी रचनात्मक पद्धतीचे सविस्तर वर्णन करा. [12]

[4000]-5

3

P.T.O.

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[16]

- (अ) खेळातून भाषाशिक्षण
- (ब) प्रत्यक्ष भेट
- (क) भाषेची कार्ये
- (ड) भाषा ग्रहण / आकलन कौशल्ये
- (इ) संभाषण पद्धती
- (फ) कर्णबधिरांना कवितेचे अध्यापन

विभाग - २

प्र.4) कर्णबधिरांचे विशेष शिक्षक म्हणून समाज व कर्णबधिरांचे पालक यांचा कर्णबधिरांच्या शैक्षणिक विकासाबाबत नकारात्मक दृष्टीकोण बदलण्यासाठी काय प्रयत्न करावे ? [12]

किंवा

प्र.4) “कर्णबधिरांचे पालक व शिक्षक कर्णबधिरांच्या शिक्षणातील समान भागीदार आहेत.” चर्चा करा. [12]

प्र.5) प्राथमिक स्तरावरील कर्णबधिरांना वाचन कसे शिकवावे ? [12]

किंवा

प्र.5) लेखन पूर्व तयारी म्हणजे काय ते सांगून कर्णबधिरांची लेखन पूर्व तयारी करून घेण्यासाठी कोणकोणत्या व्यवसायांचे नियोजन करावे ? [12]

प्र.6) टिपा लिहा :

[16]

- (अ) भाषा चाचण्यांचे प्रकार
- (ब) लेखन कौशल्याचा विकास
- (क) वाचन पूर्व तयारी
- (ड) मुक्त व बद्ध प्रश्न
- (इ) भाषा परीक्षण
- (फ) लवकर निदान, लवकर हस्तक्षेप

[4000]-5/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-6

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

AUDIOLOGY AND AURAL REHABILITATION

(Specialization - I)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Answer *both* sections separately.
- (3) Figures to the right indicate full marks.

SECTION - I

Q.1) Explain structure of Middle Ear with appropriate diagram. **[12]**

OR

Q.1) State different causes of Hearing Loss and explain the preventive measures for the same. **[12]**

Q.2) Explain different parts of a Hearing Aid with appropriate diagrams and explain the functions of each. **[12]**

OR

Q.2) Explain importance of Earmolds and write the Earmould Fabrication Procedure. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Importance of Masking
- (b) Parts of an Audiometer
- (c) Free Field Audiometry
- (d) Audiogram
- (e) Aided Audiometry

[4000]-6

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) What is Auditory Training ? Explain steps of Auditory Training with three activities for each step. [12]

OR

Q.4) How will you explain the Hearing Loss and its effect on Speech and Language Development to the Parents of a Hearing Impaired Child ? [12]

Q.5) How will you check a Hearing Aid which is not working properly ? Explain in detail. [12]

OR

Q.5) Explain different types of Group Hearing Aids. [12]

Q.6) Write short notes : (**Any Four**) [16]

- (a) Maintenance of Group Hearing System
  - (b) Cochlear Implant
  - (c) Speech Trainer
  - (d) Compare Individual and Group Amplification System
  - (e) Importance of Auditory Training
-

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-6

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांची पूर्ण पूर्ण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) मध्यकर्णाच्या रचना योग्य आकृती काढून स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) श्रवणदोषांची कारणे लिहा व त्यावरील प्रतिबंधात्मक उपाय स्पष्ट करा. 12]

प्र.2) श्रवणयंत्राचे विविध भाग योग्य आकृत्यांसह स्पष्ट करा व प्रत्येक भागाचे कार्य स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) इअरमोल्डचे महत्त्व स्पष्ट करा व इअरमोल्ड बनविण्याची कृती लिहा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) मार्सिंगचे महत्त्व
- (ब) ऑडिओमीटरचे भाग
- (क) फ्रि फिल्ड ऑडिओमेट्री
- (ड) ऑडिओग्राम (श्रवणालेख)
- (इ) एडेड ऑडिओमेट्री

[4000]-6

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) श्रवण प्रशिक्षण म्हणजे काय ? श्रवण प्रशिक्षणाच्या पायऱ्या, प्रत्येक पायरीसाठी कमीत कमी तीन कृतीसह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) श्रवणदोष व त्याचे वाचा व भाषा विकासावर होणारे परिणाम तुम्ही श्रवणह्रास असलेल्या बालकाच्या पालकांना कसे समजवाल ? [12]

प्र.5) व्यवस्थित न चालणाऱ्या श्रवणयंत्राचा तपास तुम्ही कसा कराल ? सविस्तररित्या स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) विविध प्रकारची सामूहिक श्रवणयंत्र स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) सामूहिक श्रवण साधनांची देखभाल

(ब) कॉक्लिअर इम्प्लॉंट (शंखाकृती प्रत्यारोपण)

(क) स्पीच ट्रेनर

(ड) वैयक्तिक व सामूहिक श्रवणसाधनांची तुलना

(इ) श्रवण प्रशिक्षणाचे महत्त्व

[4000]-6/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-7

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - III

INTRODUCTION TO SPEECH TEACHING TO
THE HEARING IMPAIRED

(Specialisation - I)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) All questions are compulsory.
- (2) Answer *both sections in separate answer-book.*
- (3) Figures to the right indicate full marks.

SECTION - I

Q.1) Describe various systems involved in the Production of Speech with the help of a neat labelled diagram. [12]

OR

Q.1) Define Speech. Why speech is called as an Overlaid Function ? Explain in brief the various pre-requisites required for Speech and Language Development. [12]

Q.2) Distinguish between Vowel and Consonant. Explain classification of Vowels in details. [12]

OR

Q.2) Define Articulatory Phonetics. Describe classification of all consonants in your mother tongue. [12]

Q.3) Write short notes : (Any Four) [16]

- (a) Active and Passive Articulators
- (b) Characteristics of Normal Speech
- (c) Parameters of Speech
- (d) Importance of Speech Intelligibility Rating Scale
- (e) Stages of Speech Development upto 2 years of age

[4000]-7

1

P.T.O.

SECTION - II

Q.4) Describe various aspects needed to be assessed for Speech and Language Evaluation of Hearing Impaired Children. [12]

OR

Q.4) Describe various Speech and Language Errors seen in Hearing Impaired Children. [12]

Q.5) Explain in brief Individual and Group Speech Teaching. Explain in detail stages of Speech Teaching for Hearing Impaired Children as given by Dr. Ling. [12]

OR

Q.5) What are Speech Teaching Aids ? Explain various Speech Teaching Aids used for Speech Teaching. [12]

Q.6) Write short notes : **(Any Four)** [16]

- (a) Speech Lesson
  - (b) Multisensory Approach
  - (c) Importance of Speech Kit
  - (d) Parental Role in Speech Correction of Hearing Impaired Children
  - (e) Correction of Segmental Features
-

[4000]-7/2

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-7

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) वाचानिर्मितीमध्ये सहभागी असलेल्या विविध संस्था आकृतीसह सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.1) वाचेची व्याख्या लिहा. वाचा हे एक दुय्यम कार्य आहे, असे का म्हणतात ? वाचा व भाषा विकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या विविध पूर्व गरजा थोडक्यात स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) स्वर व व्यंजन यातील फरक लिहा. स्वरांचे वर्गीकरण सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.2) औच्चारिक ध्वनीशास्त्र म्हणजे काय ? तुमच्या मातृभाषेतील सर्व व्यंजनांचे वर्गीकरण सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) चल व अचल उच्चारके
- (ब) सर्वसाधारण वाचेचे गुणधर्म
- (क) वाचेचे घटक
- (ड) वाचा आकलनियतेच्या श्रेणीचे महत्त्व
- (इ) दोन वर्षांपर्यंतच्या वाचा विकासाच्या पायऱ्या

[4000]-7

3

P.T.O.

विभाग - २

प्र.4) कर्णबधिर मुलांच्या वाचा व भाषेच्या मूल्यमापनामध्ये कोणकोणत्या घटकांचे मूल्यमापन करणे गरजेचे आहे ते सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.4) कर्णबधिर मुलामध्ये आढळून येणारे विविध वाचा व भाषेतील दोष सविस्तरपणे लिहा. [12]

प्र.4) वैयक्तिक व सामूहिक वाचा अध्यापन थोडक्यात स्पष्ट करा. कर्णबधिर मुलांसाठी डॉ. लिंग ने दिलेल्या विविध वाचा अध्यापनाच्या पायऱ्या सविस्तरपणे लिहा. [12]

किंवा

प्र.5) वाचा अध्यापन साधने म्हणजे काय ? वाचा अध्यापनासाठी उपयुक्त असणारी विविध वाचा अध्यापन साधने स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) वाचा पाठ

(ब) बहुसंवेदिक पद्धती

(क) स्पीच किटचे महत्त्व

(ड) कर्णबधिर मुलांच्या वाचा दुरुस्तीमध्ये पालकाची भूमिका

(इ) खंडकीय घटकांची दुरुस्ती

[4000]-7/4

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-8

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - I

CONTENTS AND METHODS OF TEACHING - MARATHI

(Specialisation - II)

(2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

प्र.1) मराठी अध्ययनाची मूलतत्त्वे क्षीणश्रवणांच्या संदर्भासह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) मराठी अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगून क्षीणश्रवणांना उपयुक्त अशी कोणतीही एक पद्धती स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) क्षीणश्रवणांना मराठी अध्यापन करताना उपयोगी पडणारी नवविकसित साधने सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) क्षीणश्रवणांच्या हितसाधक भाषा-अध्यापकाचे गुण स्पष्ट करा. [12]

[4000]-8

1

P.T.O.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[16]

- (अ) भाषेचे उपचारात्मक अध्यापन
- (ब) पाठ्यपुस्तकाचे बर्हिर्गत गुणधर्म
- (क) क्षीणश्रवणांना निबंधाचे अध्यापन
- (ड) मराठी पाठ अध्यापनाची उद्दिष्टे
- (इ) क्षीणश्रवणांना कवीतेचे अध्यापन
- (फ) मराठी अध्यापनाची सूत्रे

विभाग - २

प्र.4) वाक्याचे अर्थानुसार होणारे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

[12]

किंवा

प्र.4) काळ म्हणजे काय ते सांगून काळाचे प्रमुख प्रकार व उपप्रकार स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) शब्दसिद्धी म्हणजे काय ? सिद्ध व साधित शब्दांचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) तुमच्या मित्राचा/मैत्रिणीचा मुलगा/मुलगी कर्णबधिर आहे. कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी एकात्म शिक्षण योजना कशी उपयुक्त आहे ते सांगणारे पत्र तुमच्या मित्राला/मैत्रिणीला लिहा. (पत्राखाली नाव घालू नका) [12]

प्र.6) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतीही चार)

[16]

- (अ) समासांचे कोणतेही दोन प्रकार सोदाहरण सांगा.
- (ब) शब्दांच्या जाती सांगून त्यापैकी कोणत्याही दोन सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (क) उपसर्ग घटित शब्द म्हणजे काय ते २/३ उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा.
- (ड) प्रयोगांचे प्रकार लिहा. (वाक्यातील)
- (इ) वाक्प्रचार म्हणजे काय ? दोन उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
- (फ) संधी करा :
- (i) रमा + ईश
- (ii) अप् + ज
- (iii) षट् + मास
- (iv) दुः + परिणाम
-

[4000]-8/3

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-9

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

CONTENT AND METHODS OF TEACHING

GROUP A : HISTORY AND GEOGRAPHY

(Specialisation - II)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

SECTION - I : HISTORY

Q.1) List out various Methods of teaching History to Hearing Impaired Children. Explain any two methods with their merits and demerits. **[12]**

OR

Q.1) What is History ? Explain in detail the aims and objectives of teaching History to Hearing Impaired Children. **[12]**

Q.2) Write in detail about 'French Revolution'. **[12]**

OR

Q.2) 'Indian Freedom Stuggle - 1857 to 1947'. Discuss in detail. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Importance of Teaching Aids
- (b) Effects of Industrial Revolution
- (c) History Teacher
- (d) Jain Religion
- (e) Causes of American Revolution
- (f) Old Stone Period

[4000]-9

1

P.T.O.

SECTION - II : GEOGRAPHY

Instruction : Draw diagrams wherever necessary.

Q.1) State various methods of teaching Geography and explain any one with special reference to H.I. [12]

OR

Q.1) Describe various goals and objectives of Lesson for Geography Teaching. [12]

Q.2) Explain the Profile of Sea-basin with diagram. [12]

OR

Q.2) Explain Concept and Types of Pollution. [12]

Q.3) Write short notes : (**Any Four**) [16]

- (a) Types of Transport
  - (b) Main Landforms
  - (c) Types of Minerals
  - (d) Solar Energy
  - (e) Types of Rocks
  - (f) Prerequisites for Habitat
-

[4000]-9/2

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 2

[4000]-9

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

विभाग - १ : इतिहास

प्र.1) कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी इतिहास अध्यापनाच्या पद्धतीची यादी करा. कोणत्याही दोन पद्धती त्यांच्या गुण-दोषांसह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) इतिहास म्हणजे काय ? कर्णबधिर विद्यार्थ्यांच्या इतिहास अध्यापनाची ध्येये आणि उद्दिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) 'फ्रेंच राज्यक्रांती' याबद्दल सविस्तर लिहा. [12]

किंवा

प्र.2) 'भारतीय स्वातंत्र्य लढा - १८५७ ते १९४७.' सविस्तर चर्चा करा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

- (अ) शैक्षणिक साहित्याचे महत्त्व
- (ब) औद्योगिक क्रांतीचे परिणाम
- (क) इतिहास शिक्षक
- (ड) जैन धर्म
- (इ) अमेरिकन राज्यक्रांतीची कारणे
- (फ) पुराणाश्म युग

[4000]-9

3

P.T.O.

विभाग - २ : भूगोल

सूचना : आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

प्र.1) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगून क्षीणश्रवणांच्या शिक्षणसंदर्भासह कोणतीही एक पद्धती स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) भूगोल अध्यापनाची विविध ध्येये व पाठाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) सागरतळाची रचना आकृतीसह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) प्रदूषणाची संकल्पना व प्रकार विशद करा. [12]

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) वाहतुकीचे प्रकार

(ब) मुख्य भूरूपे

(क) खनिजांचे प्रकार

(ड) सौर उर्जा

(फ) खडकांचे प्रकार

(ग) वसाहतीसाठी आवश्यक घटक

[4000]-9/4

OR

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4000]-9

B. Ed. (H.I.) Examination - 2011

PAPER - II

CONTENT AND METHODS OF TEACHING

GROUP - B : MATHEMATICS AND SCIENCE

(Specialisation - II)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answer both sections in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*

SECTION - I : MATHEMATICS

Q.1) State importance of Audio-Visual Aids in teaching Mathematics to Hearing Impaired Children. Which Audio-Visual Aids will you use for teaching Mathematics to Hearing Impaired ? **[12]**

OR

Q.1) Explain Inductive and Deductive Methods of teaching Mathematics to Hearing Impaired Children. **[12]**

Q.2) Write short notes : **(Any One)** **[04]**

- (a) Characteristics of Good Mathematics Teacher
- (b) Objectives of teaching Mathematics at Secondary Level
- (c) Analytic Method

[4000]-9

5

P.T.O.

Q.3) Solve **any three** of the following : **[12]**

- (a) Cost of 23 pens and 17 pencils is Rs. 103 and cost of 17 pens and 23 pencils is Rs. 97, find out the cost of each pencil and pen.
- (b) Find G.C.D. of the following :
 $x^2 - 4$, $x^2 - 3x + 2$, $x^2 + x - 6$
- (c) Describe with Venn Diagram Union and Intersection of two sets.
- (d) Solve : $3x + 2y = 200$, $x + 4y = 150$

Q.4) Solve **any four** of the following : **[12]**

- (a) Solve : $x^2 - 7x + 12 = 0$
- (b) Divide : $x^3 - 3x^2 + 4x + 2$ by $x + 1$
- (c) Ratio of two numbers is 3 : 4. If 8 is added in both the numbers ratio will change to 4 : 5, then find out both the numbers.
- (d) Write difference between **any two** :
  - (i) Ray, Segment
  - (ii) Perimeter, Diameter
  - (iii) $\sin\theta$, $\cos\theta$
- (e) Define **any two** :
  - (i) Perpendicular Line
  - (ii) Polygon
  - (iii) Complement of a Set

SECTION - II : SCIENCE

Q.1) Explain Laboratory Method of Teaching Science. **[12]**

OR

Q.1) Explain Heuristic Method of teaching Science. **[12]**

Q.2) Write short note : (**Any One**) **[04]**

- (a) Demonstration Method
- (b) Science Teacher

Q.3) Solve any three of the following : [12]

- (a) Describe Process of Respiration.
- (b) Describe various parts of the Plant with their functions.
- (c) Describe Animal Cell with well labelled diagrams.
- (d) Describe Process of Photosynthesis with well labelled diagram.

Q.4) Solve any four of the following : [12]

- (a) Define any two :
  - (i) Germination
  - (ii) Valency
  - (iii) Magnet
- (b) Differentiate with well labelled diagram : **(Any One)**
  - (i) Ionic Bond and Chemical Bond
  - (ii) Digestion and Reproduction
- (c) Draw well labelled diagram of : **(Any Two)**
  - (i) Plant Cell
  - (ii) Various Types of Magnet
  - (iii) Refraction of Light
- (d) What is meant by Specific Heat Capacity
- (e) What are the Laws of Refraction of Light

[4000]-9/7

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 4

[4000]-9

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिकांवर लिहा.
- (3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १ : गणित

प्र.1) कर्णबधिरांसाठी गणित अध्यापनात दृक्-श्राव्य साधनांचे महत्त्व सांगा. तुमच्या कर्णबधिर विद्यार्थ्यांना गणित शिकवतांना कोणकोणत्या दृक्-श्राव्य साधनांचा उपयोग कराल ? [12]

किंवा

प्र.1) कर्णबधिरांना गणित अध्यापनाच्या अवगामी-उद्गामी पद्धतीचे वर्णन करा. [12]

प्र.2) टिपा लिहा : (कोणतीही एक) [12]

- (अ) चांगल्या गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये
- (ब) माध्यमिक स्तरावरील गणित अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये
- (क) पृथःकरण पद्धती

[4000]-9

9

P.T.O.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [12]

(अ) २३ पेन व १७ पेन्सिलीची एकूण किंमत १०३ रुपये आहे. १७ पेन व २३ पेन्सिलीची किंमत ९७ रुपये आहे. तर प्रत्येक पेन व पेन्सिलीची किंमत किती ? [12]

(ब) म.सा.वी. काढा :

$$x^2 - 4, x^2 - 3x + 2, x^2 + x - 6$$

(क) वेन आकृतीच्या साहाय्याने दोन संचांचा संयोग संच व दोन संचांचा छेदसंच याचे वर्णन करा.

(ड) सोडवा :

$$3x + 2y = 200, x + 4y = 150$$

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [12]

(अ) सोडवा : $x^2 - 7x + 12 = 0$

(ब) $x^3 - 3x^2 + 4x + 2$ या बहुपदीला $x + 1$ ने भाग द्या.

(क) दोन संख्यांचे गुणोत्तर ३ : ४ आहे. जर दोन्ही संख्यात ८ मिळवले तर हे गुणोत्तर ४ : ५ होते, तर त्या संख्या कोणत्या ?

(ड) खालीलपैकी कोणत्याही दोन मधील फरक स्पष्ट करा.

(i) किरण, रेखाखंड

(ii) परिमीती, व्यास

(iii) $\sin\theta$, $\cos\theta$

(इ) व्याख्या लिहा : (कोणत्याही दोन)

(i) लंब रेषा

(ii) बहुभूज

(iii) पूरक संच

विभाग - २ : विज्ञान

- प्र.1) विज्ञान अध्यापनाच्या प्रयोगशाळा पद्धतीचे वर्णन करा. [12]
किंवा
- प्र.1) विज्ञान अध्यापनाच्या स्वयंशोधन/ह्युरेस्टिक पद्धतीचे वर्णन करा. [12]
- प्र.2) टीप लिहा : (कोणतीही एक) [04]
(अ) दिग्दर्शन पद्धती
(ब) विज्ञान शिक्षक
- प्र.3) खालील प्रश्न सोडवा : (कोणतेही तीन) [12]
(अ) श्वसन प्रक्रियेचे वर्णन करा.
(ब) वनस्पतीचे विविध भाग व त्यांची कार्ये याचे वर्णन करा.
(क) प्राणी पेशीचे सुबक नामनिर्देशित आकृतीसह वर्णन करा.
(ड) वनस्पतीतील प्रकाशसंश्लेषण प्रक्रियेचे सुबक नामनिर्देशित आकृतीसह वर्णन करा.
- प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [12]
(अ) व्याख्या लिहा : (कोणत्याही दोन)
(i) बिजांकुरण
(ii) संयुजा
(iii) चुंबक
(ब) फरक स्पष्ट करा : (कोणताही एक)
(i) आयनिक बंध व रासायनिक बंध
(ii) पचन व प्रजोत्पादन

- (क) खालीलपैकी कोणत्याही दोनच्या सुबक नामनिर्देशित आकृत्या काढा.
- (i) वनस्पती पेशी
  - (ii) चुंबकाचे विविध प्रकार
  - (iii) प्रकाशाचे अपवर्तन
- (ड) विशेष उष्माधारकता म्हणजे काय ?
- (फ) प्रकाशाच्या परावर्तनाचे नियम लिहा.
-

[4000]-9/12